ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

ROČNÍK 19 VOLUME
ČÍSLO 1 – 2 NUMBER

1972

most

most

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU
A QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

VYDÁVA: SLOVENSKÝ ÚSTAV, CLEVELAND, OHIO, U. S. A. ○ **PUBLISHED BY:** SLOVAK INSTITUTE CLEVELAND, OHIO, U. S. A.

PREDSEDA: OSV. PÁN JERONYM KOVAĽ, O. S. B., OPÁT KLÁŠTORA SV. ANDREJA SVORADA ○ **PRESIDENT** RIGHT REVEREND ABBOT JEROME KOVAL, O. S. B. ST. ANDREW'S ABBEY

REDAKTOR: MIKULÁŠ ŠPRINC ○ **REDAKCIA:** Mikuláš Šprinc, 28700 Euclid Avenue, WICLIFFE, OHIO, 44092 U.S.A. ○ **ADMINISTRÁCIA:** REVUE MOST THE SLOVAK INSTITUTE 2900 East Boulevard, CLEVELAND, OHIO, 44104 U. S. A.

VYCHODÍ V DVOJČÍSLACH DVA RAZY DO ROKA
Predplatné: U.S.A. a Canada $5,00; v ostatných krajinách: $4,00

OBSAH

Dr. Imrich Kružliak: **Vajanský a dnešok — 1**
Ján Okáľ: **Tajomstvo šťastia tiahlo za ním... — 5**
Ján Doránsky: **Z poézie: Sám nesám — 13**
Vďaka vám — 14
Ľúbostná muka — 16
Z poslednej štácie — 17
Ján Okáľ: **Komu dnes patrí šatôčka? — 20**
Marián Žiar: **Príhovor — 25**
Gotika — 25
R. Dilong: **Tatranská III — 26**
Jozef Špetko: **Otvorený list — 29**
Dr. Jozef Rydlo: **Šmáková mucha — 32**
Hviezdoslav: **Youth Our Hope** (Tyborová) **— 39**
Imrich Kružliak: **Nové osudy Matice slovenskej — 40**

(Pokračovanie na 3. strane obálky)

most

ČÍSLO 1–2 NUMBER 1–2
ROČNÍK XIX VOLUME XIX

VAJANSKÝ A DNEŠOK

Uplynulo 125 rokov od narodenia Svetozára Hurbana Vajanského. Tohto národného barda si často pripomínajú a radi privlastňujú aj slovenskí komunisti. Imponuje im, že nosil "ruskú bradu", že Masaryka naháňal po Martine dáždnikom, a že bol nevyliečiteľným rusofilom. Ako takému vedia mu odpustiť aj buržoázny pôvod, aj tvrdý nacionalizmus, aj úprimnú zbožnosť a málo pokrokovosti.

Baťko s "ruskou bradou" bol jednou z najvýznamnejších osobností slovenského života pred prvou svetovou vojnou. Bol básnikom, spisovateľom, novinárom. Syn jedného z predných vodcov Štúrovej generácie. Neohrozený bojovník za národné práva. Odvážny kritik politického i kultúrneho útlaku svojho ľudu. Jeho články v "Národných novinách" – to bolo svetlo slovenského života po dlhé roky. Znamenie, že ešte žije duch slovenský.

Budapeštiansky režim sa nebál slovenských politikov, tých alebo bolo málo, alebo ich v parlamente umlčal. Od druhej polovice minulého storočia, keď prišla zosilnená maďarizácia, až kým sa nezjavil Scotus Viator, peštianska vláda vedela vo svete poprieť každý prejav nespokojnosti utláčaných národov v starom Uhorsku. Najviac starosti jej robili novinári. Tlač, opozičná tlač nemaďarských národov bola smelým osvečovateľom krívd, útlaku, neprávosti. A to nemá rád pred očami ani jeden režim.

Novinári v starom Uhorsku mohli písať svoje kritické články bez predbežných zábran, lebo noviny nemuseli predkladať na cenzúru. Až potom, keď sa zjavili v novinách, ktoré čitatelia už mali v rukách, siahali na ne úrady, ak našli v nich politické závady.

Svetozár Hurban Vajanský patril k najsmelším novinárom v celom Uhorsku. Keď Koloman Tisza zatvoril Maticu slovenskú a tri slovenské gymnázia, Slovákom zostali len noviny a časopisy ako prejav kultúrneho a politického života. Vláda mala tiež svoje "slovenské" noviny, ktorými chcela ovplyvňovať slovenský ľud. Takými boli napr. aj "Vlasť a svet", ktoré s vládnou podporou rozširovali po celom Slovensku. Na dedinách ich ľudia čítali na podstienku v nedeľu odpoludnia, ale nemali na nich účinok. Boli to noviny bez ducha, jednostranné okrášľovanie vládnej politiky, a nie odraz skutočného života, jeho problémov a potrieb. Chválili to, čo sa protivilo národu. V tom sa budapeštianska vláda a slovenský ľud vždy rozchádzali.

Noviny, na ktoré Slováci čakali ako na posilu ducha, to boli Vajanského Národné noviny. Prevzali Štúrovu koncepciu, kriesili ducha slovenského Memoranda a držali sa moyzesovsko-kuzmányovského symbolu. Bol to často romantický nacionalizmus, ale časy to potrebovali a Slováci tiež. Tak sa Národné noviny pod Vajanského vedením stali neodmysliteľnou súčasťou slovenského života. V Pešti uvažovali aj o tom, žeby ich mali zakázať; ale netrúfali si to. Sami v tom videli príliš veľkú provokáciu.

Vajanský urobil z Národných novín tlmočníka slovenského života, jeho krívd i jeho túžob a potrieb. Nebál sa ani súdu, ani žalára. Veril vo dve veci: v silu a pomoc Ruska, ale ešte viac v pravdu svojho ľudu. V tom prvom sa klamal, lebo ruskí cári nepomohli ani Štúrovej revolúcii a nepomohli Slovákom ani potom. Cieľom ich politiky bola moc a nie sloboda utláčaných národov. Ale čoho sa mal chytiť malý a neznámy národ? Chytal sa toho, v čo bolo najľahšie veriť. A túto vieru, hoci plnú ilúzií, vedel Vajanský predstaviť priam sugestívne.

Víťazstva a pravdy svojho ľudu sa nedožil. Zomrel v lete roku 1916, za prvej veľkej vojnovej konfrontácie sveta v tomto storočí. To bola jeho osobná tragika. Lebo ak si niekto zaslúžil dožiť sa oslobodenia národa spod tisícročného cudzieho jarma, bol to v prvom rade on. Tým nijako nechceme ubrať na význame iným popredným Slovákom, ani jeho blízkym literárnym druhom, Hviezdoslavovi a Škultétymu, ktorí stáli s ním v jednom rade. Ale symbolom národného odporu proti uhorskému útlaku bol Vajanský.

Ak Česi majú svojho Havlíčka Borovského, ktorý si pomáhal brisknou satirou proti rakúskemu absolutizmu, Slováci mali svojho Vajanského, ktorého slovo prerážalo múry žalárov, udie-

ralo na stôl slúžnych a sudcov do tej miery, že sa ho ľakali, a keď pred súdom čítali jeho kritické články, triasli sa im kolená. Taká bola Vajanského odvaha.

Spisovateľ Ján Hrušovský zaznačil nedávno v bratislavskej "Práci" Vajanského príhodu s martinským slúžnym Attilom Ujhélym. Hovorí: "Raz mu prišlo pre nejaký menší buričský prejav, ktorý sa nehodil na prejednávanie pred banskobystrickou sedriou, sedieť vari zo dva týždne v smiešnej malej martinskej stoličnej väznici... Pravda, ako politickému väzňovi, museli mu slušne vyštafírovať celu, ktorej jediný oblok hľadel na uličku, z ktorej bol vchod do stoličného domu. Oblok normálny, občiansky, no zamrežovaný. Každý okoloidúci mohol jasne vidieť väzňa, ako si sedí pri stole, alebo sa prechádza po dosť priestrannej cele. Videli i baťka Vajanského s jeho krásnou bradou. A to bola pre obyvateľov mestečka veľká senzácia. Či sa možno diviť, že onedlho postával pred oblokom celý zástup zvedavcov? No neboli to len zvedavci, ale i Vajanského obdivovatelia a takých bolo v mestečku viac, ako povedzme obdivovateľov Attilu Ujhélyho, ak mal vôbec nejakých. Kývali na baťka, na slávu mu volali a večer mu zaspievali jeho obľúbené pesničky, tuším celý spevokol si dal pred väzenským oblokom schôdzku. Páni v stoličnom obloku zúrili, iba starý vicišpán Benický sa smial, on dobre prorokoval Ujhélymu čo bude, ak zažaláruje Vajanského na takom okatom mieste. O niekoľko dní ho museli vypustiť, načo ľudia s veľkou slávou odprevádzali baťka do jeho domu".

Také boli uhorské súdy a väznice. Hodno ich porovnať s terajšími na Slovensku. Aj toho roku pozatvárali v Česko-Slovensku viac spisovateľov a novinárov ako v Uhorsku za dlhé desaťročia. Nikto z nich nemá vo väzení denné návštevy, nedonesú mu noviny, stravu s pollitrom vína z reštaurácie, nedajú mu papier a pero, aby mohol písať články a posielať ich do novín. A to žijeme v čase "vedeckého" socializmu, v čase víťazného marxistického svetonázoru. Vajanský naproti tomu v časoch, kedy robotný ľud nemal ešte svoje práva — a tak to naozaj bolo — toto všetko vo väzení mal.

Že to vedia aj komunistickí spisovatelia, dovoľujem si odcitovať slová Zory Jesenskej, ktoré povedala v októbri 1967 na aktíve slovenských spisovateľov komunistov v Bratislave. Bola reč o cenzúre, ktorá sa už protivila aj komunistickým spisovateľom a novinárom. Búrili sa proti nej. A tu si Jesenská vo svojej argumentácii pomáhala tiež príkladom baťka Vajanského. Hovo-

rila: "V starom Rakúsku pred sto rokmi nebolo predbežnej cenzúry a bolo to, čo sa nazýva slobodou tlače... Ani v Uhorsku sa napríklad Vajanskému neplietol do písania a redigovania nijaký cenzor, neoznamoval mu, že odteraz vám už nijaké články o povstaní slovenského národa púšťať nebudeme, lebo z hlavného mesta prišiel príkaz, že nateraz sa o slovenskej otázke písať nesmie, ostatne aj tak by ste už konečne mohli dať pokoj a nežiadať ustavične akési práva, však viete, že hore majú Slovákov v žalúdku a nijaké práva im tak či tak nedajú, a dobre by ste urobili, keby ste už raz trochu menej písali o ruskej literatúre, aj Národné noviny sa musia orientovať predovšetkým na maďarskú a rakúsko-nemeckú literatúru, a tie ustavičné články o Rusku sú vyslovené provokácie; vôbec, vy, človeče, zrejme pracujete podľa línie ruskej tajnej služby – nič takého ani podobného nijaký cenzor Vajanskému nemohol oznamovať, lebo cenzora nebolo, a tak Vajanskému ani nevyhadzoval jednotlivé články z novín, alebo jednotlivé odstavce z článkov, alebo jednotlivé vety z odstavcov, alebo jednotlivé slová z viet, a nepodával o všetkom scenzurovanom presné hlásenia cisárovi pánovi a jeho excelencii ministrovi vnútra. Čo Vajanský napísal a čo ako redaktor zaradil do novín či časopisu – to vyšlo".

Jesenská vo svojej kritike komunistickej cenzúry pokračovala potom takto: "Prívrženci cenzúry v jej dnešnej našej podobe by mi teraz mohli namietať, že za to Vajanský niekoľko ráz musel na niekoľko týždňov odcestovať na miesto, ktoré sa vtedy nazývalo väzením, kde si pravda, čítal a písal čo chcel, stravu si dával nosiť z reštaurácie, voľne prijímal návštevy a podobne. Ale s takýmito trestami v takýchto väzeniach by sa možno zmieril nejeden z tých, čo nie sú spokojní s dnešnou praxou nášho tlačového dozoru. Najmä keby ho potom, ako kedysi Vajanského, po návrate z väzenia vítali doma hneď na stanici kytkami a volaním na slávu a keby tak, ako kedysi Vajanský mohol rovno zo stanice ísť ďalej nerušene vykonávať tú istú funkciu šéfredaktora v tých istých novinách ako predtým". Takto porovnávala Zora Jesenská postavenie Vajanského ako novinára a spisovateľa za starého Uhorska s postavením spisovateľa a novinára v komunistickej prítomnosti.

Také sú fakty... Od čias, kedy Vajanský redigoval svoje noviny, niesol zodpovednosť za svoje články, sedel za ne vo väzení a potom sa znova vracal pokračovať vo svojej práci za pravdu a právo svojho národa, uplynulo už vyše trištvrte-

storočia. Veľká doba aj v živote národa. Poznačili ju vojny, revolúcie, heslá o rovnosti, slobode a bratstve, princíp sebaurčenia národov i charta ľudských práv. Na všetkých týchto pokrokových, demokratických a humanitných prejavoch podieľal sa aj komunizmus. Podpisoval ich a šiel s nimi na ulice i na tribúny. A keď prevzal moc a mal ich prakticky uskutočniť v prospech ľudu, zabudol na záväznosť toho čo podpisoval. Tak sa nielen osudy politiky, ale aj osudy kultúry národa dostali do rúk zástancov systému, ktorý pozná len jedinú hodnotu: moc. Lenže moc vždy zabíjala slobodu ducha i právo národa. Siahala na kritiku, dusila slobodnú myšlienku a nepripustila inú koncepciu. V takomto ovzduší zanikla opozícia i sloboda diskusie. A koniec diskusie – ako hovorí P. Števček – vždy znamenal začiatok konca demokracie.

Na Vajanskom sa máme čo učiť všetci. Ako vytriezvieť z ilúzií, aj ako poznať a vážiť si slobodu. Slovenskí novinári majú dnes väčšie starosti so svojimi článkami ako mal Vajanský. A slovenskí spisovatelia sú viac obmedzovaní vo vydávaní svojich kníh ako bol Vajanský. To je znamenie víťazstva "robotníckej triedy", vlády komunistov, ktorí sú tiež Slováci. A tiež republiky, ktorú nazvali "slovenská socialistická".

Dobre, že sa baťko Vajanský nedožil tohto slovanstva, tejto ruskej pomoci a tohto "víťazstva" slovenského ľudu. Dnes by sa za svoje odvážne články zo žalára nedostal.

Dr. Imrich Kružliak

TAJOMSTVO ŠŤASTIA TIAHLO ZA NÍM *

Vykonali všetko, čo chlapi môžu,
podstúpili, čo ľudia musia.

Thucytides

"Milá vec", povedal pán správca Matice slovenskej Jozef Škultéty a nebolo v slovenskom kultúrnom, sociálnom i politickom živote Slovenska nikoho, kto by bol vedel dôraznejšie odobriť čin alebo podujatie. A keď pán správca povedal o niekom, že je "nepekný človek", nebolo kritika, čo by bol vedel na celých stranách povedať prísnejší súd.

---

* Parafráza verša z Beniakovej básne "Reťaz".

V živote národov vyskytnú sa z času načas ľudia, ktorí sa v živote do dôsledkov pridŕžajú princípov cti, pravdy a mravnosti a stanú sa do takej miery prijatým štandardom integrity, že ich súd o ľuďoch i udalostiach má konečnú platnosť. Kto by chcel čo len zapochybovať o tom, že takým arbitrom slovenského života rokov dvadsiatych a tridsiatych bol správca Matice slovenskej Jozef Škultéty?

Za takého suverénneho sudcu ľudí a udalostí nemožno nikoho ani zvoliť, ani vychovať. Musí vyrásť z tajomnej hĺbky národného génia tak, ako vyrastajú jeho básnici a prirodzení vodcovia a dokiaľ len žijú každým svojím činom skladajú skúšku, na ktorej len ten prejde, kto nikdy neprepadne, ba ani len nikdy nezapochybuje a nikdy nezakolíše. A zázračnou zákonitosťou národných osudov, národ môže v ten istý čas mať len jedného takého suverénneho arbitra svojej úrovne, ako včelí roj môže mať len jednu matku. Ten, kto ním je, nikdy to o sebe nepovie, ale národ ho nájde, lebo jeho srdce je navždy naladené na počet kmitov, ktorým sa chveje národné bytie a žitie a preto hlas jeho nikdy falošný byť nemôže.

Takým arbitrom vojnových rokov na Slovensku bol Mikuláš Gacek.

*

Vo veľchráme slovenského ducha chcel byť iba zbožným miništrantom a skoro ho to do pomykova prinášalo, že musel tým, čo pontifikovali, často šeptať tie najtajnejšie modlitby o veľkosti slovenského slova, keď je naložené múdrosťou, krásou a pravdou. A tým, čo mu tvrdili, že len on má kľúč od pokladu jazyka, nestačil odvrávať, že on sa len učí od tých najmenších. Lebo jeho jazyk bol odrazu najkultivovanejší i najľudovejší za celú dobu, začínajúcu, keď strážcom slovenského slovesného prejavu bol Štefan Krčméry až do chvíle, keď po dubčekovskom odmäku dialektická hantýrka je znova povyšovaná a z novín prelieva sa do literárnych magazínov, ktoré nie sú viac amforami ušľachtilého výberového samorodu, ale fľašami, kde sa stáčajú splašky pozmetaných plodov chlebárov a štréberov. Ako vysoký smrek pod Chočom stojí tu v kráse slova a veľkosti ducha Gackova tvorba a nie je mnoho tých, čo dorástli do jeho výšok, preto nám tým jasnejšie vyniká na horizont ako štandard, ako miera, po ktorú dorástli len tí najlepší a prerástli iba vyvolení z krajiny slovenskej duchovnej tvorby.

*

Za spisovateľa vždy hovorí najhlasnejšie jeho tvorba. Preto aj svedectvo slova, ktoré Gacek položil na papier a ktoré stalo sa majetkom národa, bude svedectvom o jeho veľkosti. A predsa nebude to svedectvo úplné, lebo Mikuláš Gacek bol jeden z tých vzácnych zjavov, ktorý bol ešte krajší, úplnejší a pravdivejší v osobnom styku. Nielen slovenská, ale i svetová literatúra je zaľudnená básnikmi a spisovateľmi, ktorí napísali hodnotné diela, ale ich život, najmä však ich ľudské nažívanie a obcovanie s inými je temnou stránkou ich životopisov. Kto raz začne skúmať život a dielo Mikuláša Gacka, bude mať veľmi ťažkú úlohu vystihnúť bez újmy to zvláštne svetlo, tú anjelskú dobrotu, tú až detskú jednoduchosť, ku ktorej sa vo svojej vysokej kultivovanosti prepracoval. Obyčajne tieto vlastnosti ľudských charakterov spojené sú s typmi pasívnych dobráčkov, ktorým všetko vyhovuje, všetko prepáčia a so všetkým sa uspokoja. V tom je však skoro tajomstvo Gackovej osobnosti, lebo napriek všetkej kultivovanosti a jemnosti, nikto ani na chvíľu nemohol sa mýliť, že má v styku s ním do činenia s chlapom, ktorý má zásadné otázky života vyriešené, ktorý má otvorenú myseľ, ale prepracúva sa sústavne k vlastným názorom, ktorý má mravné štandardy veľmi vysoko a celým životom sa neúnavne k ním prebíja a ktorému od slova k činu alebo od činu k slovu nebolo nikdy ďaleko, lebo obe boli výsledkom pravdy, ku ktorej sa dostal a v ktorej žil.

Človek takýchto vlastností mimovoľne stáva sa veľmi prísnym sudcom, aj keď sa od seba samého nikdy nedostane a zriedka súdi iných. A keď predsa, skoro zásadne vyzdvihne pozitívne prvky tak vysoko, aby negatívne na tomto úzadí sami vynikli ako neželateľné, zlé, nemiestne. No, súdenie seba, ktoré nie je nič iné ako sebazdokonaľovanie, tiahne sa celým jeho životom, aj keď iba vo chvíľach výnimočných robí to tak výrazne, ako keď sa vrátil z Ruska, kde ho po druhej vojne na dlhý čas deportovali a vari celý svoj život zhrnul do týchto riadkov:

"Autor sa vracia zo záhrobia. Jedinečnosť situácie práve v tom, sám sa môže zoči-voči prizrieť samému sebe. Sledovať a prípadne aj korigovať vlastné zmýšľanie, dezauovať, ak sa mu zachce, zo základov vyvrátiť vlastnú dušu, celú svoju minulosť: Mea culpa. Alebo každý skutok, každé hnutie mysle utvrdiť, logicky a psychologicky odôvodniť.

A či nebude tak najkrajšie, najzákonitejšie: čo pohltilo záhrobie, nech si má vo svojej suverénnej moci záhrobie.

A nám plakať s plačúcimi a radovať sa s radujúcimi." (Denník, II.).

Pre neho to bolo jeho charakteru vyhovujúce účtovanie s celým životom až do chvíle, keď bol zasa v rodnej zemi a na spálenisku bolo treba začínať znova. Ale my ešte dlho musíme hľadať každé slovo, ktoré po ňom ostalo a skúmať každé jeho svedectvo o udalostiach, o ľuďoch, o myšlienkových procesoch a citových vzrušeniach, lebo on ako apoštol slovenskej renesancie bol nielen dejateľom, ale aj svedkom a celé jeho dielo je svedectvom. Či úplným, to sa ešte uvidí a nebude to jeho vinou, ak veľké časti tohto svedectva ostanú nám na večné veky neznáme. Ale jeho vina to nebude. On svedectvo svoje napísal a podrobný denník obsahujúci šesť zväzkov rukopisu odovzdal od úschovy Matice slovenskej ešte v roku 1943. Po vojne však márne hľadal tieto svoje rukopisy a dnes bezpečne vieme iba to, že okrem po vojne publikovaných zlomkov sa zachovali iba dva súvislé zväzky, ktoré zahrnovali obdobie vojnových rokov štyridsiatych. Zväzky, ktoré dal do úschovy Literárneho archívu Matice, obsahovali záznamy od roku 1937. Keď k tomu doložíme jeho Sibírske zápisky, po vojne publikované záznamy o ľuďoch a udalostiach z prelomu dvadsiatich a tridsiatich rokov a napokon jeho svedectvo o ľuďoch a udalostiach po druhej vojne, odrazu vidíme v Gackovom memoárovom diele jedno z najúplnejších a najrozsiahlejších v celej našej literatúre, lebo časove zahrňuje udalosti od prvej svetovej vojny a končí jeho smrťou začiatkom roku 1971. Pri písaní zápiskov si Gacek veľmi dobre uvedomoval vážnosť úlohy, na ktorú sa podobral, takže bez falošnej skromnosti kritikovi J. E. Borovi na poznámku, že Sibírske zápisky sú oživené dojmy z ruského zajatia, povedal tento jemný človek, ktorý sa skoro štítil silných slov:

"Dojmy? ... Moje zápisky mali určité, vyhranené zameranie. Tak som ho už konkretizoval:

Sibírske zápisky chceli byť žeravou obžalobou po krvi najbližších bratov, ktorí zaraz pri kolíske spoločného štátu sa ukázali ako úzkoprsí, nežičliví egoisti... Knižka, čo aj nedokonalou, prisurovou formou, chcela byť akýmsi výstražným hlasom, tnúcim do zadubených sluchov, keď sa už miera nepochopenia, zlá a krivdy, na slovenskom živote páchané, zdala prekypovať a hrozila katastrófou."

Keď takto vedel charakterizovať svoje svedectvo o udalostiach z prvej svetovej vojny, o koľko bezprostrednejšie je pre nás jeho svedectvo o udalostiach medzi vojnami a počas druhej

vojny, i po nej, keď sa zrútilo mnoho z toho, na čom Mikuláš Gacek lipol životom. Až nás mrazí, keď čítame jeho záznam zo dňa 5. novembra 1944:

"Byť sudcom spravodlivým... Ale tu šlo od samého prvu o veľké veci, o bytie a nebytie národa. S takými vecami hazardovať?... My by sme sa boli mali s takýmito ľuďmi v istom bode zísť na spoločnej platforme. (S oportunistami a účastníkmi puču v r. 1944, pozn. J.O.) Prečo to nebolo možné? Akýsi zásadný rozpor nás od seba odpudzoval až živelnou silou. Povedia, zaslepení kolaboranti: V čom sme my paktovali s Nemcami? Ťažili sme my osobne z režimu? Kariéru sme spravili ? Arizovali? Správne rady prijímali? Ani sme sa len s Nemcami ich rečou nedohovorili...

A že sme sa snažili vytušiť cesty možného vývinu, že sme verili v nezdolateľnú silu národného génia? ... Že sme sa otvorene stavali proti podliactvu, korupčníctvu, falši, spiatočníctvu, upozorňovali na páchané zlo, bili sa za vyššie formy života? ... To by nám niekto mohol zazlievať?

Je vyššia spravodlivosť na svete! Len si nedať uhasiť plamienku, nedať si zastrieť obzor."

A zakľúčenie má zas biblickú silu a krásu:

"A šlo v tých poznámkach od 1930 roku len o to – hľadať pravdu, ospravedlnenie? Nemajú tieto záznamy ešte aj nejaký iný, čírú potechu a radosť poskytujúci vysoký a tebe, prostému človiečku tak ťažko dosažiteľný cieľ? ...

Ak ti dali snívať o veľkých veciach, i za to vzdaj chválu Hospodinovi."

Majster, ktorý s úctou hľadel na svoj materiál a s láskou bral svoj nástroj do ruky, aby z neho tvoril, kronikár, ktorý miloval život svojho národa a nie z akéhosi povýšeneckého stanoviska, ale zprostred zástupu, kde prežíva so svojím ľudom všetko, vraví o tom, čo nami hýbalo a ku ktorým métam sme kráčali. Taký bol Mikuláš Gacek. A keby nič iné nebolo po ňom zostalo aj torzo jeho zápiskov by mu zaisťovalo trvalé miesto nielen v slovenskej literatúre, ale v celej tej širokej oblasti ľudského dejstvovania, kde je slovo nositeľom duchovných a sociálnych hodnôt. Nikto tak nezachytil idealizmus a čistú lásku tých, čo bežali na čele štafety, ale nikto ani tak hlboko nesiahol do prázdnoty, aby z nej ako z vreca vysypal všetky insignie duchovnej malosti karieristov. A pretože bol múdry pozorovateľ a znalec života, skoro lakonicky o tom napísal: "Ani nový svet nebude ideálny, podľa nezmeniteľných zákonov

života musia v ňom byť popri užitočných tvoroch i vlci a líšky a hady a jedovatí škorpióni..."

*

Ale Mikuláš Gacek nebol len geniálny kronikár slovenského života. Tak, ako odrazu vpadol do vedomia literárnej obce svojími Sibírskymi zápiskami, kde okrem krásy jazyka pozornosť čitateľa zaujali pálčivé problémy doby, akosi odrazu a bez náznakov nástupu nového talentu prišiel ako suverénny majster prekladateľ vrcholných diel ruskej literatúry. Pretože živé slovo a jeho estetická i dramatická nosnosť boli neustále problémom, s ktorým sa pasoval, najviac ho zaujímala dramatická tvorba veľkých ruských realistov, Gogoľa, Čechova, Suchovo-Kobylina a niektorých mladších. Medzi čitateľmi však odrazu ostal známy, keď mu vyšiel preklad Kuprinovej Sulamit. Karol Krčméry niekoľko rokov držal tento preklad zamknutý v stolíku, lebo sa obával, že naše prostredie by chápalo biblické texty v tomto diele ako rúhanie. Ako o tom Gacek pred niekoľkými rokmi v Slovenských Pohľadoch písal, Krčméry bol vo veľkom pomykove, lebo krása prekladu ho až dojímala, ale názory, ktoré ho zdržovali, boli mocnejšie a preklad vyšiel až po Krčméryho odchode z Matice.

Gacek bol jeden z našich najlepších znalcov ruskej literatúry a miloval ju vari tak veľmi ako miloval aj literatúru slovenskú. No, podľa priznania, ktoré často opakoval, najmilší mu bol A. P. Čechov. Kritikovi Borovi o tom povedal:

"S Antonom Pavlovičom Čechovom som začínal. Podnes som nenašiel v ruskej literatúre – a poznám ju dosť obstojne – spisovateľa, ktorý by mi bol duchovne bližší, príbuznejší. Jazyková, štylárna stránka ma v ňom zaujala predovšetkým. Tak bolo i s Kuprinom, s Gogoľom, s Ostrovským."

Slovenské divadlá ešte dlhé a dlhé desaťročia, ak nie ešte dlhšie, budú siahať po Gackových prekladoch kedykoľvek sa budú inscenovať diela ruských klasikov, lebo nikto doteraz krásu ruštiny nenahradil v týchto dielach krásou slovenčiny tak ako Gacek. "Ruský bič na slovenskom bičisku", charakterizoval raz Slovák Gackov preklad Gogoľovej satiry.

Len ten, kto bude mať príležitosť preštudovať písomnú pozostalosť Mikuláša Gacka sa dozvie, do akých rozmerov sa rozrastla túžba tohto čarodejníka slova napísať vlastnú rozsiahlu epopeju, román. Aj keď o tom veľa nehovoril, jednako v mnohých náznakoch zanecháva dojem, že na diele alebo dielach pracuje, že má toho už hodne a že sa neustále zmieta

v pochybnostiach, či pracuje na diele, ktoré znesie jeho vlastný prísny súd. Ako bol Borovi naznačil, malo to byť "zo života pre život", ale mnoho podrobností sa o tom nedozvedáme ani v povojnovom denníkovom zázname o návšteve u Beniaka v Chynoranoch, ktorý bol uverejnený v časopise Romboid. Beniak bol vari jediný človek, ktorému o svojej rozsiahlej próze viac a podrobnejšie rozprával a ktorý ho posmeľoval, ba priam nutkal, aby konečne vec pripravil do tlače. Preto neboli by sme prekvapení, keby sa v Gackovej pozostalosti našlo hodne rozpracovaných a možno aj dokončených diel románového rozsahu. Otázka je len, kedy zas budú pomery také, že sa začnú vydávať jeho veci. Tým viac, že čokoľvek okrem prekladov v Gackovej literárnej pozostalosti ostalo, je nerozlučne spojené so slovenským životom a odzrkadľuje Gackov pohľad na veci, ľudí a udalosti. Že na Slovensku jeho veci vychodiť teraz nemôžu, netreba ani zdôrazňovať, Gacek veľmi túžil, aby sa mu podarilo napísať dobrú vec a zrejme, jeho najbližší o tom vedeli. Až dojemne na jednom mieste svojich spomienok hovorí o svojej staručkej matke, ktorá ho chápe, vie o jeho pochybnostiach, ale nevraví o tom nič. Načo vravieť ľuďom, ktorí sa tak veľmi rozumejú?

*

Ako každý tvorivý človek, aj Gacek si rád neustále svoje myšlienky skúšal nárazom a prepletaním s myšlienkami priateľov. Mal ich niekoľko, o ktorých možno povedať, že mu boli veľmi blízki, no najbližší zo všetkých mu do smrti ostal veľký veštec slovenského slova, básnik Valentín Beniak. Zoznámili sa, keď oba ešte boli notármi, jeden v objatí oravských vrchov, druhý obklopený nížinou dolnej Nitry. O tomto vzájomne sa ovplyvňujúcom pomere dvoch veľkých duchov nášho života bude sa ešte mnoho písať, ale styčné body a výpadové stanoviská na zdolávanie výšok sú známe: bola to starosť o osudy národa slovenského a túžba niesť toľko jeho ťarchy na svojich pleciach, koľko len bolo ľudsky možné. Zaujímavé je, že okrem Beniaka z blízkych priateľov skoro všetci boli o nejakých desať rokov mladší, niektorí mladší o celé pokolenie. Oravský krajan Milo Urban a Beniakov krajan z Nitry

Stano Mečiar boli mu najdrahší. Z politikov až úzkostlivo sledoval vzrast a kolísanie Šaňa Macha, ktorého idealizmus obdivoval, ale v činoch ho často nevedel porozumieť a bol pre neho celé roky príťažlivou hádankou, ktorú možno nikdy celkom nerozriešil. Veľmi rád mal Dr. Cincíka za dynamizmus, s akým myšlienku slovenského etatizmu očkuje do slovenského myslenia a do slovenského umenia a ako geniálne preklenuje tisícročnú priepasť slovenských dejín tým, že priamo do dneška vnáša veľkosť a slávu Veľkej Moravy. Z tých o pokolenie mladších celkom zvláštnu náklonnosť cítil k Strmeňovi, ktorý svojou estetickou vytríbenosťou prevyšoval nielen vrstovníkov, ale aj starých majstrov. Preto ako veľký duchovný dar prijal venovanie Valéryho Hada, ktorý mu Strmeň v rukopise poslal začiatkom októbra 1944 so slovami: "Keď som tento preklad robil, myslel som, ze ho pripíšem Tebe, môj Mikuláš. A hoci ho teraz pre tento osudný stav nášho národa a našej kultúry nemôžem nikde uverejniť, príjmi ho v takomto skromnom vydaní na svetlo."

"Duch, ktorý je najmocnejšou silou nášho sveta a vyjde víťazne a čestne i z dnešnej kataklizmy hrôz a vlády surovej hmoty" – komentoval Gacek tento Strmeňov duchovný dar.

A týmito slovami by sme vari mohli aj my ukončiť túto skromnú úvahu o tomto mužovi, o ktorom je veľmi ťažko povedať, či bol väčším umelcom ako človekom, alebo väčším človekom ako umelcom. Ale vari ani netreba Mikuláša Gacka takto deliť, lebo on bol nerozlučne človekom a umelcom, lebo zľudšťoval všetko, čoho sa dotkol a na umenie premenil ešte aj spôsob svojho života, takže nebolo mu páru v noblese, srdečnosti a úprimnosti, ktorá ako spodný prúd tiahla sa jeho životom. My, ktorí sme ho poznali, opatrujeme si v spomienkach, každé stretnutie, každý rozhovor, lebo dotyk jeho osobnosti umocňoval, násobil všetko, čo v nás bolo idealistické a dobré. Komu bol Gacek priateľ, ten sa varoval robiť veci, ktoré by boli ranili tento vzácny vzťah človeka, ktorého veľkosť chápeme najlepšie teraz, keď ho viac niet medzi nami. Spi sladko, Mikuláš, a Choč nad tebou je len symbolom tej veľkej lásky, čo si do nás zasial. Opatríme a zveľadíme.

Ján Okáľ

Z POÉZIE JÁNA DORÁNSKEHO

SÁM NESÁM

Ján Doránsky

Chorý
bezbolestne chorý
na samotu blaženú

Nie že je choroba
neduh ľúbiť sám byť
sebe spoločník
nikoho nepostrádať
nikomu nechybovať
s nikým sa nedeliť o čas
ani o seba
Poudieraný o ľudí
o záujem nezáujem
o lásku nelásku
ako má prežiť blaženosť takú
samotár
sám seba krájajúc
sám seba dávajúc
zo seba hryzúc hladošsky
na seba vrčiac
z nudy po uši
Povedzte ako

Len k ľuďom prikutý byť
jedna duša jedno telo
môže byť horšie ako tento stav
Pootvárať obloky
a vidieť
pootvárané obloky
Tvárou narážať na tvár
Očami na oči
Slovom o slovo

Natiahnuť ruku za niečim
proste pre radosť z toho pohybu
a udrieť do pleca
do pleca pri pleci druha
Ustavične byť na jarmoku
na predaj
predražený aj pod cenou
Byť spoločenský
nie človek ale lev
chorý
bezbolestne chorý
na spoločnosť blaženú
Nie že je chorobou
neduh neľúbiť sám byť
nevedieť si byť spoločníkom
postrádať všetkých
každému chybovať
s každým sa deliť o čas
a o seba
Dlhú samotu način
môcť požuť
krátke stretnutia s ľuďmi

Montreál, august 1967

VĎAKA VÁM

Ján Doránsky

Vďaka za ňu
za neváženú skyvu dobrého slova
v mene tri razy sedem
neúrodných rokov
mojej duše

Niet osamelej blaženosti
Všetko je súzvuk
súhrn a súhra
súlad a súveršie

Blaženstvo je páv
farieb mnohých blaženství
Každý zmysel má svoju
a blažený byť
je všetky počuť rozohrať sa
v koncertnej sieni duše
kde sa počúvame smiať
kde sa vidíme nabití v puške
kde sa cítime byť zdravým plodom
a delíme sa štedro
dorastajúc i ubúdajúc.
cestou od splne po zatmenia
A nad to čosi viac
ponad to
a pod tým
kdesi pomimo uvedeného
To je tá jedna nóta na prídavok
jeden škrt štetcom
na hotový obraz
čosi čo neni
kým je len v slovníku
čo spôsobuje
že oči človeka
otvoria sa kvetom
že zvuky v ušiach
ako z hárf prichádzajú
spod rúk anjelov
že k chvíli človek pridáva
aj nevysloviteľné
Nevysloviteľne dobre som sa cítil
ujedajúc si
z neváženej skyvy
dobrého slova
a brblem vám nevysloviteľné
ďakujem
aj touto básňou
písanou v mojej neprítomnosti
všadeprítomnou mojou radosťou

Cleveland, v septembri 1966

ĽÚBOSTNÁ MUKA

Ján Doránsky

Vypľúvam ťa nahorklý deň zo života
Prežijem ťa
nová z mnohých smrtí
preboliš ó novobolesť
starej bolesti
po rane za slovom
ktoré zasiahlo
keď spúšte rušila sa ruka
záchyt hľadajúc

To bol znak sfúknuť slnko
postŕhať kulisy vŕškov
vypustiť z brehov očí jazero
umlčať vtákov
vytrieť sa zo všetkého
a ľahostajne sedieť na brehu
takého stroskotania
čakajúc kohosi že príde na pomoc
Hej to nám ostalo z prekrásneho týždňa
Diera po slnku
spálenisko kade prešlo
a mlk
a v hrudi miesto srdca
zabodnuté slovo
ktoré trafilo

Viním sa
od mena po to čo som
že som sa z polcesty nevrátil
kým bol čas
kým slnko s tebou
nanosiac sa mi do duše
formy tvojho čara
dalo môjmu snu
Viním sa
no odlúčiť nechcem
lebo neviem

tvoje od môjho bytia
vrastené vžrané sťa hrdza doň
povynášať za dvere postaviť
toľké znaky oddanosti
z kútov v ktorých ťa pamätám
vítať každú iskru
sťa predzvesť ohňa čo si čakávala

Ako zariadiť
aby nebolo čo sa stalo
keď po mne na dňoch
stopa na stope
jak kráter po kráteri
v poli ktorým prešla vojna

Zanedlho odídeme
vrátiť sa k veciam
od ktorých sme ušli
na sebe ich vlečúc ako seba časť
zabudnúť vytriezveť
Ó ako túžim po tých veciach
po ich požehnaní
a ver mi po tých siedmich dňoch
čo máme za sebou
Ako sa nenávidím pre ne
veď aj tento vzdych mi dáva
o príčinu viacej

Lac Labelle, v lete 1968

Z POSLEDNEJ ŠTÁCIE

Ján Doránsky

Spomínať som si ťa bol
mama
na Krížovej ceste
u Sv. Jozefka
Vidieť tvojimi očami
veci čo sú

cez tie čo sa zdajú
a s hrôzou som sa pýtal
Čo sa to stalo
s tvojou vierou vo mne
mama

Krásny Kristus ako manekýn
leží nad mestom
opaľuje sa so žoldniermi
studený a nahý
ako moja modlitba
slovo na slove
od úst bez koreňa

Kamenná ruka sa nehýbe
Niet vo mne vlády na ten pohyb
Len tvoja živá a teplá
hreje v mojej
Započúvaný do času
čujem v ňom ako v riave
oblázkami sa gúľať
zrnká ruženca

Jar sa otvára
Do zeleného sa preoblieka krása
Preporod
Ticho je tu až na zvuky
Lietadlo ako diamant
krája belasosť
Záhradníci pristrihávajú
jari káčku podľa módy
Je to akoby zima
nikdy nebola bývala
Vytiekla vysušila sa kdesi
vytratila sa spoza opony
v plnom úbore

Pod krížom sedím
na poslednej štácii
zapozeraný do stôp po tebe
mama
kade šli tvoje oči

tvoja modlitba
Tak sa mi vraciaš
do podrobností celá
tak veľmi doma
s Kristom Pánom a synom tvojím

Vrtačky plombujú
prvé zuby jari
Nebe je čerstvo natreté
Tak mi je nad mestom
ako na brale
v orliom hniezde
a hľadám
s hrôzou sa pýtam
Kam sa podela
tvoja viera vo mne
mama

Reflektory a tulipány
obkolesujú chrám
Vysvietené sú cesty
pomôcť vidieť
vylúpaným očiam
človeka

Spoza zákruty
prišušťali šepotavé mníšky
Kristus pozerá na mňa
zhovievavo
tvojimi očami
Pohľad zastoknutý
sťa meč do pošvy
vraciam sa
živoriť do sveta
kde som všetko stratil
a nič nenašiel
kde sa také smutné veci stali
s tvojou vierou vo mne
mama

Montreál, v máji 1970

KOMU DNES PATRÍ ŠATÔČKA?

Niekoľko poznámok na okraj nového vydania Hronského novely "Predavač talizmanov Liberius Gaius", Dobrá Kniha, P.O. Box 600, Galt, Ont., Canada, $1.50.

Sú v živote príhody a udalosti, ktoré nám dlho ostanú v pamäti a sú aj také, na ktoré zabudnúť nemožno.

Boli sme už v Ríme od novembra a prvá zima vo Večnom Meste nebola ľahká. Ono sa povie, slnečné Taliansko, ale toho slnca za sychravých krátkych dní veľa nebolo a keď aj vyšlo zpoza hustých mračien alebo sa predralo cez vlhkú hmlu, bolo tiež zimomravé ako my v našich tenkých kabátkoch a nohaviciach, ktoré sa síce pamätali na lepšie časy, ale chladný vietor nemal už ťažkú robotu predrať sa cez ne až na kožu. A nezohriali sme sa ani v biednych emigrantských izbičkách, aj keď na našich vtedajších adresách mená ulíc zvučia ako slová piesne z výletu. Keď sme však mali za sebou december a január, svet bol zasa akýsi radostnejší. Ponad strechy domov vyšľahli odrazu chlpatučké guľky zlatých mimóz a na briežkoch za mestom haluze mandľovníkov prskli najjemnejšími pastelovými odtienkami bielej a krémovej farby a keď pohonič káry, ktorá viezla z predmestí súdky chýrneho vína, mal v ruke namiesto bičiska zakvitnutú haluz mandľovníka, zdalo sa ti, že sám posol Vesny prišiel oznámiť jej príchod.

V takomto jarou nabrzlom čase, okolo Jozefa, pretiekla našou kolóniou zvesť, že Hronský sa dožíva päťdesiatky a oslávime ju omšou a posedením v Bazilike sv. Antóna na Via Merulana. Či mal Hronský narodeniny práve na Jozefa, to ani neviem, ale oslava sa konala až po Jozefovi dňa 23. marca 1946. Volám to oslavou, lebo ťažko by sa našiel názov na toto jedinečné stretnutie celej slovenskej emigrantskej kolónie v Ríme. Lebo tak to bolo už doma na Slovensku a nemohlo to vari inakšie byť ani v emigrácii, že všetci sme sa stretali len zriedka. Záujmy, priateľstvá i nepriateľstvá, lásky a nelásky, sme si stačili so sebou pobrať z domu a starostlivo sme si ich opatrovali a pestovali aj vtedy, keď sme už dávno potratili aj užitočnejšiu batožinu. Nuž vari aj preto Hronského päťdesiatku sme spravili nielen oslavou, ale aj sviatkom, lebo všetci sme sa tu stretli a ani nás to vtedy veľa nezaujímalo, akí sme jeden k druhému, lebo k Hronskému sme všetci cítili obdiv, úctu a lásku. Aj

takí, ktorí inak o literatúru neveľmi dbali, lebo aj za to, že sme sa mnohí do Ríma dostali, bolo treba v prvom rade ďakovať jemu a jeho plánovaniu. To je kapitola, ktorá si až žiada, aby ju pamätníci nevzali so sebou do hrobu, ale nezdá sa nám vhodné o tom teraz veľa vravieť. Skôr o tom, že v ten deň aj my, ktorí sme Hronského poznali roky nielen ako spisovateľa, ale aj ako človeka v rodinnom kruhu, odrazu sme ho videli v tejto slávnej bazilike prežívať jednu z tých drám, ktoré nikdy nebývali v jeho živote demonštratívne, ale hlboko osobné a súkromné, keď účtoval z prežitej päťdesiatky s Tým, ktorému ďakoval za roky ušlé a prosil o požehnanie a silu do tých neistých a ťažkých, ktoré ho ešte čakajú.

Po omši stretli sme sa na vrátnici brata Jukundiána; po duchovnom chlebe a víne, ktoré delil v kostole otec Rudolf, brat Hugo priniesol ten každodenný chlieb a víno. Stáli sme dosť stisnutí, lebo v izbici nebolo miesta pre všetkých a bez dlhých rečí, mu gratulovali i Sidor i Ďurčanský, i kolegovia z Matice, i od pera, i študenti, i robotníci, kňazi i vojaci. Niektorí povedali vetu, dve, iní len slovo a boli aj takí, čo všetko svoje žičenie dali do stisku ruky a pohľadu do jeho belasých očí, ktoré akoby nikdy neboli zaostrené na pevný bod, ale viac všetko objímali ako prenikali. A potom akosi vycítil, že prišiel čas, aby aj on pár slov povedal a dalo sa cítiť, ako je rád, že izba je malá a netreba mu ani len hlas zvýšiť, aby ho každý počul, lebo chvíľa bola taká, že aj vtedy, keď len jeden rozprával, bol to vlastne rozhovor, komunikácia, splývanie duší, rezonancia sŕdc, naladených na ten istý počet kmitov.

"Pred pár dňami", vravel Hronský, "na ulici som akosi splynul so skupinkou ľudí. Vraveli maďarsky a len tak zo zvedavosti ostal som za nimi, aj keď sa chodník trochu uvoľnil. Zaujalo ma, ako sa žartovne prekárajú a dobiedzajú jeden druhého, na kom je rad, aby mal v ten deň šatôčku. Obyčajnú šatôčku, vreckovku, ktorá im ostala z celého majetku a odrazu sa im stala symbolom civilizovaných ľudí a opatrovali si ju nie tak ako spomienku na zašlé časy, ako skôr pripomienku, že ani utečenecká bieda nesmie ich olúpiť o ľudské hodnoty, o tú úroveň života, ktorú nielen hodno, ale nutno si uchovať aj vtedy, keď bol človek zbavený všetkých ostatných znakov a daností civilizácie, ako je pohodlie so všetkými darmi blahobytného života. Tak sa mi vidí, že aj my, čo sme sa takto odrazu dostali do šíreho sveta, mali by sme mať takúto šatôčku, ktorú by sme sporiadky dali na deň do opatery raz tomu, raz

inému, aby sme si pripomínali záväzok správať sa a žiť ako ľudia, ktorí už dosiahli úroveň a tú si musia udržať aj v biede, aj v protivenstvách a nebezpečenstvách, lebo len tak sa budú cítiť celými ľuďmi. A pretože dnes ste mňa poctili, dali mi do opatery takúto šatôčku, nielen že vám za to ďakujem, ale kedykoľvek príde na mňa zasa rad, budem jej chcieť byť hoden."

Pravdaže, toto nie sú slovo za slovom Hronského vety, ale sú ešte svedkovia, ktorí sa na túto slávnosť pamätajú a len potvrdiť môžu, že som verne podal zmysel toho, čo Hronský vtedy povedal.

Rímska kolónia sa potom rozpŕchla. Od Ohnivej zeme až po Austráliu, od New Yorku po Los Angeles, od Montrealu po Vancouver. Každý svojím spôsobom a vo svojom okolí, niektorý len na sviatky, iný každý deň, ozdobí sa tou šatôčkou, ktorá symbolizuje všetko krásne a dobré, čo sme si z vlasti do sveta odniesli, i to, čo sme vo svete sami pridali k tomu bohatstvu. A málo bolo takých, čo tak často boli ozdobení šatôčkou úrovne a duchovnej veľkosti, ako Hronský a ešte menej tých, čo by boli k tomu pokladu z vlasti pridali toľko nového duchovného a morálneho bohatstva ako on. Spôsob, akým ho nielen z domu vyhnali, ale aj po svete ako zločinca naháňali, mnohých by bol zlomil, ale on niesol svoje kríže, uchovajúc si všetku dôstojnosť človeka a tak nám ukázal možno ešte viac svojej veľkosti ako to stačil urobiť vo svojich dielach, lebo tie prerušila jeho predčasná smrť. V iných autoroch môže byť otázka, či ich raz rehabilitujú, aj doma, bez ohľadu na to, aký režim alebo politický systém tam bude vládnuť, ale o Hronskom a jeho rehabilitácii niet pochýb, lebo tá je skutočnosťou. Jeho diela sa nielen znova vydávajú na Slovensku, ale vyšla o ňom aj prenikavá knižná štúdia od autora, ktorý nikdy nešanoval slová, keď vynášal britké súdy nad tými čo si radšej zvolili vyhnanstvo ako neslobodu. Lenže ani z rehabilitovanej Hronského tvorby doteraz doma nepublikovali veľký román *Svet na Trasovisku* a veľkú novelu *Predavač talizmanov Liberius Gaius.* Svet na Trasovisku sa nateraz nesmie doma publikovať, lebo v tomto románe, odohrávajúcom sa na úzadí posledných mesiacov vojny, Hronský v postave Martina Hrančoka nakreslil novú tvár Slovenska, ktorá sa tým jasnejšie črtá nad svoje okolie, čím väčší zmätok sa okolo neho rozlieva a vo všetkej realite, s akou sa pozerá na udalosti, oči má upreté na ciele, ktoré v čase všeobecnej desintegrácie viac sa podobajú vízii ako programu. Ani

Predavača talizmanov dosiaľ doma neuverejnili, lebo aj v tomto diele z cynizmu a morálnej dezintegrácie imperiálneho Ríma prehrýza sa k novému, vyššiemu morálnemu i duchovnému životu kresťana jednoduchý človek, predavač talizmanov Liberius Gaius. Pri podrobnom skúmaní by sme našli veľa spoločného v charaktere týchto časove i priestorove tak veľmi vzdialených ľudí, ale ich najväčšia podobnosť je v tom, že sa oba dostali k novým charakterovým vlastnostiam len po ťažkej ceste bojov a utrpenia.

Hronský obe tieto diela napísal v Ríme. Svet na Trasovisku bola pre neho očistná spoveď a svedectvo z ošiaľu, ktorým prešlo Slovensko od povstania do konca vojny. Predavač talizmanov bol pokus vniknúť do sveta antického Ríma a hľadať v rozklade jeho spoločnosti príčinné súvislosti, ktoré hýbali životmi malých ľudí. Je zaujímavé, že kým svetoví autori, ktorí písali diela o antickom Ríme, volili si takmer bez výnimky za hrdinov veľké dejinné postavy, Hronský sa usiloval preniknúť do života malých ľudí. Historické témy neboli pre Hronského novinkou, lebo najmä ako spisovateľ kníh pre mládež neraz vyťažil z minulosti témy a rozvinul ich svojím rozprávačským umením do rozprávok, noviel a románov, ktoré kritika nedocenila iba preto, že sám Hronský vari až príliš jasne naznačil vo svojej tvorbe, čo je pre mládež a čo pre dospelých.

V Ríme sa teda vrátil k historickej téme, ktorej dej je síce pomerne jednoduchý, ale pozadie a vnútorný prerod hrdinu sú podané s takým bohatstvom podrobností, že až čudovať sa nám prichodí, kde mohol tak hlboko vniknúť do prostredia, v ktorom sa jednoduchý človek v prvých storočiach nášho letopočtu pohyboval, hľadal si v ňom živobytie a prežíval svoje drámy a tragédie. Historickú veľkosť hlavného mesta Impéria, budov a osôb mu poskytla v hojnej miere hocikorá príručka dejín, lebo dejiny veľmi presne zaznačili všetko o cisároch, o vojnách a božstvách, ktoré mali bedliť nad šťastím Impéria i jeho obyvateľov. Ale história nepíše o ľuďoch, ktorých si Hronský volí za svojich hrdinov, o malých kupcoch, čo podriemkávajú v tôni chrámových stlpov nad rozloženým tovarom, alebo spustia nad ním také výrečné litánie chvály, že kupca až ohlušia a celkom ho vtiahnu do orbitu svojho pohľadu na ponúkané veci, takže ani nevie, ako a prečo kupuje to, čo nikdy nemal v úmysle kúpiť. Len človek, ktorý poznal život do takých hĺbok ako Hronský, pochopil zaraz, že drobný ľud rímsky prežil

oveľa viac ako mlčanie histórie a nevykynožili ho ani vojny, ani mor, ani cholera, ani hlad. Na Piazza Vittorio alebo hociktorom rímskom trhu každý deň sa ozýval volaním potomkov starorímskych kupcov a jednoduchého ľudu. Zápasníci, hltači ohňa a dvíhači bremien na rohoch ulíc predvádzali svoje umenie a chodci im hádzali drobné do klobúka práve tak, ako umelcom, ktorí na sivom asfaltovom chodníku maľovali klenby vysnívaných katedrál farebnými kriedami, zaľudniac pol bloka postavami svätých a anjelov, ktorých síce chodci rešpektovali a obchodili ich, prejavujúc tak oveľa väčšiu úctu a uznanie, umelcovi ako prvý dáždik, ktorý celú krásu nemilosrdne odplavil do stoky. A sotva noviny vyšli na ulicu so senzačnou vraždou alebo tragédiou, ktorá zaujala mysle a srdcia ľudu, pouličné speváci už mali svoje tabule s primitívne maľovanými obrázkami, na ktoré ukazovali paličkou, keď v práve poskladaných slohách čerstvú senzáciu ospevovali. A stačilo, aby trochu sychravejšie počasie padlo na toto slncom rozmaznané mesto, keď tu ako z tisícročnej útroby minulosti objavili sa postavy, zahalené v čiernych alebo barnastých pelerínach, aké už nevidno nikde okrem zachovalých malieb z dávno zašlých dôb. V tomto zázračnom hlavnom meste zázračnej krajiny zmestili sa vedľa seba štíhle bugatky a ferrari s maľovanými kárami a somárikmi, naloženými horou haraburdia, hodvábom šuštiace krásavice s gajdošmi z Abruz, šľapkajúcich v mäkkých krpcoch po tvrdej dlažbe, hotely osvetlené kryštáľovými lustrami i trattorie, ktoré boli ako temnice, kde robotník olejom si polieva panino s varenou zeleninou.

Toto bol svet, ktorý Hronského nielen očaril, ale dalo by sa povedať, celkom zhltol na celé dlhé dni, keď všetkými zmyslami vnímal toto divadlo, túto drámu života, ktorý sa v toľkých premenách zmenil veľmi málo a ktorý Hronský zachytil nielen vo svojej novele o predavačovi talizmanov, ale aj v početných akvareloch. Preto vari bolo treba v týchto riadkoch viac povedať o autorovi a jeho pobyte v Ríme, než analyzovať literárne hodnoty práve vydanej novely, ktorá po prvý raz vyšla v Zborníku *Nádej víťazná.* Bol to zborník, ktorý zostavil básnik Mikuláš Šprinc po príchode do Ameriky z príspevkov autorov, žijúcich v Taliansku. Zborník vydal p. Michal Bosák, u ktorého vyšli aj zborníky *Vo vyhnanstve* a *Slovenská republika,* Šprincove rímske úvahy *K slobodným pobrežiam,* Hrušovského *Slovenskí vladári* a Sidorove memoárové dielo *Šesť rokov pri Vatikáne.* Toto však boli iba prvé väčšie diela, lebo početní autori, ktorí

v povojnových rokoch našli útulok v Ríme, často sa podnes vracajú do tohto mesta, ktoré ich očarilo niemenej ako najväčšieho slovenského spisovateľa, vyhnanca Jozefa Cígera Hronského, ktorý šatôčku hodnôt civilizácie a ľudskosti nosil neprestajne až do svojej smrti.

Ján Okáľ

Príhovor

Báseň je tvoja podoba,
obrázok rozbrázdenej tváre.
Bojíš sa ohňa? Viac slova
sa báť čo páli aj čas.
Aj pýcha skrotne v slze rána,
len v oku bodliak zanechá.
To sú tie štyri hrany sveta,
za ktoré nikto nedovidí.
Človek vždy zostane
neznáma veľká človeku.

Marián Žiar

Gotika

Vznešená kostra do výšky stúpa,
skoro pod oko božie,
kde modrý oblúk jej ruku podáva.
V údive zraku sa slovo točí hore
kým na jej štít nás nemých vynesie.

Zástavka života je iba na zemi.
Hľadíme, vidíme a potom —
veríme: malí sme, maličkí.
Pod vežou sme jak prsteň v pohybe
keď kameň naše oko dvíha.
S kameňom človek aj dušu povznesie.

Marián Žiar

TATRANSKÁ

III.

Tatranská je naša domovina.
Aj stratená je našou domovinou. V nej sme všetci na šírych lúkach sveta ako kvetinky, čo sa pochytali za ruky a držia sa spolu pokope.
Taký živý veniec.

□

Každá fialka, sedmikráska, nezábudka čistotou sa podobá nebu.
Preto nám dal Pán Boh vnútorné videnie neba, aby sme vládli v ňom, keby sa nám v tme stratil domov.

□

Kvetinky sa na tejto voľnosti Božej páčia všetkým.
Ktosi v takejto chvíli zvolal, že vidí slobodu Boha.
A to je omnoho viac, nekonečne viac, ako náš rozlet, v ktorom žijeme medzi východom a západom slnka.

□

Nad každým z nás sú výšky, tie možno sputnať. Od svitu do noci hľadáme sa v ich šíravách.
Ani vtáky nie sú od nás smelšie.

□

Lenže na zemi nemáme sa kde podieť. Keď nastáva večer, deti našich lúk by chceli ísť domov.
Otvorte dvere, aby bola pod strechou ich sloboda.
A keď neotvorili, najžalostnejšie mať sa rozplakala.

□

Všetko krásne, čo milujeme, príde tak, ako znova a znova prichádza jar, — povedal som materi.
Môj hlas bol za dvermi, vonku.

□

Ale i za dvermi, vonku, je Boh. Dobrotivosť neba šatí si svoje ľalie a kŕmi svojich vtáčkov.
Boh si nevie v práci ruky zodrať.

□

Ani nám sa srdce nezoderie, keď sa mu troška ujde z tej dobrotivosti nebeskej.
Ako? Od lásky?

□

Ach, Stvoriteľ náš, dal si nám dom a zavretý je; dal si nám kolo domu kvety a sú opustené.
Či hladný vyžije z toho, že má v záhrade ruže bolestné?

□

Čakali sme s nádejou na žatvu.
Bolo pred kosbou a leto malo prísť. Tie ročné doby osud nám nežičí. Inú má farbu naše pole. Aj farba tváre sa nám zmenila.
Ale Pán Boh sa nepomýli.

□

Budeme klásky zbierať ako Rút.
Ideme všetkými smermi, kde odznela žeň. A naše deti prišli uplakané až k nám, kde už ďalej nebolo chodníkov.

□

Čo ponesieme do mlyna, to budú vrecia smútku.
Ó, na smutných ľudí je žarnov ako stvorený.
A my ťa, Bože, prosíme o jednu nádej, o bylinku piesne, čo sa spieva v mlyne, aj keď hociako dlho budeme čakať.
Aj potom, aj neskôr, vždy voda poženie mlyn.

□

A odrazu na zimu niet hôr s drevom palivovým.
Pozor, čosi pravdy na tom bude, že treba kradnúť. Aj zo svojho, aj z vlastného tepla.

□

Mať naša sa modlí a berie hrejivý dych Boží pre seba ako poživeň.
Šepkám jej: Mamička, mamička, i pre nás v cudzine. Nám nad hlavou nekvitne manna.

□

Ináč by to bolo, keby sme boli všetci doma. Ale mnohým z nás Pán Boh dal ťažké cesty.
V každej tichej modlitbe sa to dobre vidí.

□

Neplač, rodička drahá. A spievaj, tak ako spievaš. Zaiste len v srdci, ktoré je tvojím nestrateným domovom.
Ale ani my sme ti nie stratení, spievaj aj nám.

□

Ako si celá naša, priviň si nás do náručia, tých biedou nepokazených.
Ani jedna kráľovná nie je tak milovaná.

□

Ty si najkrajšia. Všetko, čo nám môže byť v cudzom svete krásne, neprevýši náš sen, ktorý sme nechali tam na brehoch Váhu.
To krásne je tam ďaleko.

□

Môžeme si i tu podeliť svet na zlaté klasy obilia a na diaľnice, čo vedú k slnečnému moru.
Ale nevieme si ho tu podeliť na Tatry a Tatry.

□

Našou nedohárajúcou sviecou je modlitba. Treba sa modliť najviac tam, kde sme vkročili do tmy.
Kniha Jóbova je plná vredov.

□

Na Zobor by prišiel sv. Gorazd, náš priateľ, s nami si kľaknúť.
Ale to by bolo ťažké previnenie – prísť k trpiacim. O takom kráľovstve tam nesmie byť ani reči.

□

A tak sme, Bože, tvoje deti ako kvetinky, všade nad priepasťou, všade na výročitý deň zmierenia.
Ešte máme pieseň do boja a Jozue nepozná to pravé slnko, na ktoré by zvolal, aby zastalo.

□

Len nezomierajme. Nech si chodí kolo nás smrť, nech sa nám minie vojenská torba, nezomierajme.
Ešte sú na nebi vtáčky, čo i hladné spievajú.

□

Ó, rastie i pre nás mnoho božích plodov na horách. Medzi brusnicami a brusnicami poletujú nám oči.
Všetci vieme, že sú len v našich lesoch sladké.

□

Vinice sú zrelé, oťažené.
Ach, klobúk nadstaviť pod opojný mušt a piť dlho smädnými ústami!
Doma sme blažene líbali tvárou k žblnkotavým potokom.

R. Dilong

OTVORENÝ LIST
komukoľvek, kto sa necíti vinným

Milí priatelia,

nehnevajte sa pre toto dôverné oslovenie a ak chcete považujte ho len za konvenciu. Nebudem spomínať vaše mená, vonkoncom na nich nezáleží. Vy sa spoznáte, pretože som si nič nevymyslel a myslím si, že ani pre iných nebude vaša životná story zbytočným čítaním.

Musím začať trocha širším úvodom. Keď som prišiel v 50. rokoch do Bratislavy na vysokú školu, bolo medzi nami veľa tých, ktorí nemali tú česť byť odchovaní od začiatku štúdia socialistickou školou. My sme z nej absolvovali iba rôčik, dva alebo tri. Bolo veľa medzi nami takých, ktorí vyrástli v bohabojných katolíckych rodinách, prispievali do Plameňa veršíkom alebo prózou, čítali Verbum i Akord, Leona Bloya i Jacquesa Maritaina, Paula Claudela i Giovanni Papiniho. Všetci tí,

ktorí takto zmýšľali, po krátkom čase sa našli. Zvyčajne tak, že sa — na svoje prekvapenie — stretli na schodoch jezuitského alebo uršulinského kostola. Potom sa potrebovali. Zachytávali z katolíckeho sveta čo sa len dalo (a dalo sa v tých časoch pomerne málo), požičiavali si knihy, ktoré boli opotrebované takmer ako cowboyky. Na bicykloch putovali do Šaštína. Napriek tomu, že sa naučili ako sa prestrihuje telefonické vedenie, ako sa vyrába molotovov koktail, ako treba obsadiť rozhlas a podobne, boli "odhalení". Doštudovali síce — pretože boli "odhalení" neskoro — ale biľag protispoločenských kreatúr si niesli so sebou do praxe. Jeden z nich sa musel potĺkať po kníhkupectvách, iný sa živil prekladmi, ďalšieho ešte po rokoch nepreverili, vraj preto, lebo neboli dôkazy o jeho prevýchove.

Ale nie všetci mali takéto osudy. S jedným z nich som sa po rokoch stretol mimo Bratislavy a spomínali sme na svoje vysokoškolské roky. Nie ja, ale on spomenul si i na svoju činnosť v katolíckom krúžku, a to s dôkladnou dávkou sebakritiky: "Vieš, ja som stranník. Uznal som hlúposť toho, čo sme robili. To sme klin chceli vyrážať klinom. Proti dogmatizmu sme bojovali dogmatizmom." Zarazilo ma toto jeho stanovisko. Viem, že ak pominú roky Sturm und Drangu všeličo sa javí naivné, idealistické (v zlom slova zmysle), ba dokonca i hlúpe. Viem, že viera mladosti nemusí byť identická s vierou dospelosti. Ak stratil vieru, ak sa necíti teista, ťažko možno mať námietky. Ale keďže som ho poznal predtým, viem, žeby bol vtedy odsúdil svoje budúce hodnotenie ako falošnú interpretáciu. Bolo to hľadanie aliby.

Ešte horším prípadom bol ďalší člen tejto skupiny. Už vtedy, keď prišiel na fakultu, nosil "maršálsku palicu" vo svojej torbe. Bol vodcom tejto skupiny a vtedy som ešte nechápal, že rovnako by bol býval vodcom akejkoľvek skupiny, ale rozhodne nikdy nie poslušným radovým vojakom. Kresťanská pokora mu chýbala už vtedy, keď sa inakšie stotožňoval vnútorne so všetkým, čo robí kresťana kresťanom. Po nastúpení do zamestnania nemal ťažkosti. Nenosil na sebe kainovské znamenie, ale ani znak prekliatia. Okamžite sa prispôsobil. Písal básničky o pohotovostných oddieloch Hlinkovej gardy (samozrejme krajne rozhorčené) a na iné témy novinárskeho veršovníctva. Profesionálne sa dal na žurnalizmus, písal o plnení plánov. Keď som sa ho raz na slnkom rozpálenej bratislavskej ulici spýtal, prečo nerobí niečo v odbore histórie literatúry alebo literárnej kritiky, keď tento predmet vyštudoval, povedal

mi: "To, čo robí Milan alebo Paľo, je príliš riskantné. Vidíš, Paľo dostal infarkt a Milan má stihomanskú nervovú chorobu." On sám naozaj nič riskantného nerobil. Naopak, doteraz verne slúži a najmä teraz si vysluhuje zlaté ostrohy.

Nechcem vám dvom stúpať do svedomia. Píšem to len preto, že predstavujete jeden národnostný symptóm. Mnohí z tých, ktorých ste nechápali – alebo dokonca odsudzovali – že boli už v prvom ročníku v strane, pochopili, že po odtrúbení socializmu s ľudskou tvárou musia sa stiahnuť, ak sa nechcú poškvrniť. Vy ste to nepochopili. Neviem, ako to máte zdôvodnené vo svojom svedomí: či tak, že je lepšie, keď ste tam vy ako niekto horší, alebo že treba zachraňovať, čo sa dá a podobne. Pochopil by som váš čin, keby ste boli konvertitmi na ruby, pretože viem, že cesty vedú nielen do Damašku, ale aj z Damašku. Nemám nič proti ateistickému humanizmu, pretože nemôžem mať nič proti úcte k človeku, či už vyviera z prameňa sub specie aeternitatis alebo z nejakého antropologického svetonázoru. Ale to čomu slúžite, sa nevolá materialistický humanizmus, ale kamufláž. Nie je to ani etické, ale dokonca ani estetické, pretože manévry, ktoré tento režim používa, sú prinajmenej nechutné. Horšie je však, že sú vonkoncom neľudské. Vaše činy sa nedajú zladiť ani so svedomím, ale ani so zažívaním. Pochopil som: stoličky boli prázdne, kariéry lákajú. Lenže čo potom s detstvom a mladými rokami, keď ste klin vyrážali klinom, čo potom s vierou vašich rodičov, s prerušeným životným vývojom?

Nič vo zlom. Určite nie som natoľko čistý, aby som hádzal po vás kameňom. Mám tiež určité kapitoly života, ktoré by som najradšej odpísal, keby život bol prostým účtovníctvom. Ak by ste ma chceli obviňovať, že som opustil svoju vlasť, spomeňte si na to, že vy ste opustili svoju vieru. Neviem, kto je na tom horšie.

V úcte: Jozef Špetko

P.S. List som skutočne nepísal iba vám.

ŠMÁKOVÁ MUCHA

"Vylúčivší sa i vylučovaný" Jozef Cíger Hronský sa stal s očisťujúcou spravodlivosťou živým objektom súčasnej slovenskej literárnej kritiky. Aj doma, aj v exile.

V tejto krátkej štúdii predkladáme niekoľko analytických priemetov na "zabudnuté" dielko J. C. Hronského *Šmáková mucha.* Je to v podstate knižné vydanie devätnástich čŕtpoviedok, ktoré autor uverejňoval *Zo zápisníka* v rokoch 1942-1943 na stránkach matičného *Slovenska* a *Slovenských pohľadov.* Výnimkou z celku sú iba tri poviedky: Šmáková mucha, Spevák Holina, starý organ a mladý organista a poviedka O lekároch, ktoré takto vyšli po prvý raz.

Kritici si toto dielo "nevšímali", a tak sa naň akosi "zabudlo". V roku 1944, kedy kniha vyšla, nebolo už času. A neskôr nebolo už možno... Jedinou "kritickou" zmienkou o tejto zbierke J. C. Hronského sú štyri vety dr. Jána Gregorca, ktoré hádam ani nestoja za to, aby sa citovali. V pošramotených Dejinách slovenskej literatúry Milana Pišúta (Bratislava, 1962), ktoré vyšli až v dvoch vydaniach a pod egidou Slovenskej akadémie vied, Gregorec napísal:

> "Ďalšie práce vytvorené za tzv. slovenského štátu – romány *Pisár Gráč,* 1940; *Na Bukvovom dvore,* 1944; zbierka rozprávok *Šmáková mucha,* 1944 – sú sčasti už otvorenou propagandou fašistických tendencií a požiadaviek. Týmito prácami Hronský ukázal svoj profil spisovateľa v službách klérofašistického režimu. Planým experimentátorstvom, bezideovosťou, únikom od skutočnosti a pálčivej spoločenskej problematiky chcel odvádzať pozornosť nášho ľudu v ťažkých časoch od jeho najvlastnejších záujmov a boja za pokrok. Reakčný postoj doviedol ho až k zrade národa a zo strachu pred jeho súdom ušiel do služieb nepriateľa" (str. 552-553).

Stanislav J. Lec povedal: "Myšlienky niektorých ľudí sú také plytké, že im nesiahajú ani po hlavu". Protirečiť Gregorcovej "kritike" nemá zmyslu. Dnes je to už zbytočné. A prekonané. Spravodlivo. Stačilo odstrániť slová a "myšlienka" sa ukázala v pravom svetle: nebola kritikou. Bola rozsudkom.

A súdy sa menia: "Myšlienka opretá o charakter sa vždy prederie ku svojej sláve" (Franitšek Halas).

Šmáková mucha J. C. Hronského sa vyčleňuje z kontextu ostatných jeho diel, podľa ktorých možno Hronského charakterizovať ako spisovateľa prírody, zeme, dediny a jej človeka. V *Šmákovej muche* autor akoby zanechal tieto témy, nesnaží sa zobraziť históriu človeka, jeho svet radosti a bolesti, jeho zakotvenie v živote spoločnosti tak, ako napríklad v románe *Jozef Mak*.

V *Šmákovej muche* ide spisovateľovi o zachytenie rôznych neduhov v spoločnosti vo forme krátkych útvarov: poviedok a čŕt. Každá poviedka je jedna veľká metafora. Formou a obsahom je ukončená a zdanlivo medzi sebou poviedky nesúvisia.

Po prečítaní celého dielka však vyvstane pred čitateľom ucelený obraz o živote v našej spoločnosti medzi dvoma vojnami, o všetkých nedostatkoch a charakterových defektoch, ako sú napríklad ohováranie, očierňovanie všetkého (*Šmáková mucha*), vyťahovanie sa, karierizmus, podvádzanie (poviedka *Gustík*), nesvedomitosť v práci, uspokojovanie nečistého svedomia (*Krupinský veľký zvon*), boj konzervativizmu s progresívnosťou, kde napokon nad pokrokom víťazí pohodlie (*Spevák Holina, starý organ a mladý organista*), o protekcii, podplácaní a nestatočnosti (*Požičal som si trinásť korún*) a ďalších nerestiach.

Po kompozičnej stránke je to devätnásť čo do rozsahu rôzne dlhých útvarov. Priemerne má každá poviedka 10-15 strán, len posledná, *O lekároch*, (Venovaná doc. dr. T. Schwarzovi), má rozsah 32 strán.

V každej poviedke-črte sa zameral autor vždy na nejakú všednú vec alebo udalosť, ale nevšednosť tejto všednej veci alebo udalosti vyplýva vždy zo záveru, do ktorého autor vkladá pointu celého príbehu. Svoj zámer uskutočňuje formou rozprávania, z ktorého srší humor, prechádzajúci často až do satiry, ba irónie. Autor dosahuje komičnosť veľmi často práve upriamením sa na zdanlivo prehnané všedné veci (a tým i komické), ale postupným odvíjaním príbehu, spájaním na pohľad vzájomne nesúvisiacich vecí (často spôsobom asociatívnym alebo analogickým) dospieva Hronský k prekvapujúcim tragicko-komickým uzáverom. Moment prekvapenia zosiľuje tým, že často až poslednou vetou objasní vlastný zmysel celého príbehu. Možno povedať, že tu ide aj o istý druh alegórie, inotaju. Ako sme už spomenuli, uzávery, ku ktorým autor v poviedkach dospieva, tvoria kaleidoskop rôznych neduhov v ľudskej spo-

ločnosti, na ktoré chce autor poukázať a v konečnom dôsledku spoločnosť týmto spôsobom kriticky hodnotiť.

Tým, že si pri kritike nedostatkov v spoločnosti vypomáha humorom, prechádzajúcim až k satire, či iránii, pripomína čiastočne Martina Kukučína, ba až G. K. Zechentera-Laskomerského z našej literatúry, Kolomana Mikszátha a Wiliama Saroyana z cudzích literatúr.

Podrobný rozbor prvej poviedky, podľa ktorej dostala kniha názov Šmáková mucha.

Ideovo-tématický priemet

Témou poviedky je kritika spoločnosti. Hlavnou ideou je poukaz na istý typ ľudí, ktorí svojimi rečami sa snažia všetko očierniť, pošpiniť, všetko kritizovať bez akejkoľvek snahy objektívne zhodnotiť život v spoločnosti: každého ohovoriť. Takíto ľudia šíria okolo seba ovzdušie nedôvery, odpor ku každému. Svojím negatívnym a negativistickým postojom ku všetkým javom v spoločnosti zabíjajú v človeku pocit šťastia, spokojnosti, vytvárajú atmosféru nedýchateľnosti, hnusu i pesimizmu.

Autor si zvolil za hlavnú postavu rozprávača príbehu, ktorý vystupuje v prvej osobe. Tým vzniká dojem priameho kontaktu medzi podávateľom príbehu, rozprávačom a jeho prijímateľom, čitateľom.

Poviedka je po kompozičnej stránke rozdelená na štyri časti, ktoré sú v texte vyznačené hviezdičkou za každou z nich.

V úvodnej časti rozprávač spomína na veľkú hnusnú muchu, čiernu, o ktorej mu mamka rozprávala, že roznáša otravu. Každú vec, či je to mäso, chlieb atď., zasliní ošklivými jedovatými slinami a niekedy ani najčistejšia gazdiná nezbadá, že mala v komore odpornú muchu, a nešťastie je hotové. Rozprávač však pripomína, že takúto muchu (autor ju v závere prvej časti nazýva šmákovou muchou) ešte nikdy nevidel.

V druhej časti nám rozprávač priblíži príjemné slnečné prostredie v staničnej reštaurácii. Dosahuje to prúdom prívlastkov: pestré letné šaty, veselý valčík sa sypal na hlavy; personifikácie: kvety sa chichotali atď.

Rozprávač si všíma malého chlapčeka, ktorý svojím detským správaním zabáva všetkých. A ľutuje, že nemá preň bonbóny,

a preto si hneď značí do svojho denníka, že musí kúpiť pre neho najlepšie cukríky.

Toto príjemné prostredie zrazu v 3. časti naruší príchod nového hosťa, ktorý si sadá k nášmu rozprávačovi. Svojím spôsobom správania i vzhľadom (suchý, trochu zažltnutý pán, s rovnými perami, hľadiaci ponad okuliare) vyvoláva u rozprávača dojem chorého človeka, a preto ho ľutuje a láskavo sa mu prihovára: "Dnes je utešený deň! " Ale spoločník mu rozhodne povie: "Ale bude búrka". A po chvíľke: "Pivo je prechladené ! Človek by to ani nezbadal v takejto horúčave, a nešťastie je hotové! " V žalobe neprestával. Rad-radom objavoval nejaké nedostatky: zahrdzavený ventilátor, zaprášený obraz prezidenta, neumyté obloky atď. Z kritiky čašníkov a upratovačiek prešiel na ministra železníc a odtiaľ na celú spoločnosť, jej vedenie: "Naša celá vláda je taká! ... Z ovenčených tribún vykrikovať slávnostné reči, to hej, ale starať sa o malicherné veci nikomu nepríde ani na um".

A z toho vyvodzuje: "... celý náš systém nestojí za slovo. A keď je i systém zlý i reprezentanti sú zlí, čo máme očakávať? "

Dotkol sa i výchovy detí, keď zazrel malého chlapca v reštaurácii. A hneď ho skritizoval.

Keď si rozprávač objednal sekané mäso, jeho žltý spoločník ho upozornil: "V hostinci musí byť človek opatrný. Hostinský musí niečo robiť s pozostatkami z predošlého dňa".

V tej chvíli ostalo rozprávačovi trčať mäso v hrdle a ostatného sa ani nedotkol.

Z toho všetkého bol celý nesvoj, na čo žltý pán skonštatoval, že jeho spoločník je nervózny, či nemá tuberkulózu a či sa nevracia z Tatier. Na to však hneď podotkol, že dnes sa tam ťažko dostať, pretože sa tam zabávajú ministri. Ale žurnalisti to nevidia. Keď však náš hlavný hrdina začal protirečiť, buchnúc na stôl, jeho žltý kamarát mu utišujúco povedal: "Len pomaly! Len všetko s rozvahou..."

Nuž musel sa utíšiť, a potom pokojne a s rozvahou okydali celý režim, národ, štát, umenie, šport, až rozprávač videl, že nehodno žiť na svete, začalo ho to dusiť a celkom spotený a nešťastný vyletel zo staničnej reštaurácie.

Zrazu sa pýtal sám seba: "Kto je tento človek? " A ani dlho to nevedel. Od toľkého rozmýšľania by sa bol zbláznil, no na šťastie mu na nos sadla mucha! Ale tu zrazu on vykríkol: "Mucha! ..." "Pravdaže mucha! Šmáková mucha! Matka mi

vždy rozprávala, že je šmáková mucha čierna, a tu bola chyba, lebo šmáková mucha je žltá. Žltá a má okuliare... Všade sa dovlečie, kde sú ľudia, a hnusnými slinami zašpiní sekané mäso, belavého chlapčeka..., celú reštauráciu, ...úrady, ministrov, myšlienky a zásady, štát a národ".

V poslednej časti si spomenie rozprávač na chlapčeka a posiela svoje dievča kúpiť bonbóny. A spolu s nimi i lep na muchy. Keď sa ono čuduje, že však muchy v dome nemajú, rozprávač jej odpovedá: "...ja ich vidím mnoho. Budem ich naháňať a zavše sa ich niekoľko nalapá na lep". Dievča sa len podozrivo usmialo, pretože nevidelo ešte šmákovú muchu.

Kompozično-sujetový priemet

Základné prvky sujetu

Ako som už spomenul, poviedka je rozdelená do štyroch častí. V prvej časti autor vyvoláva v čitateľovi istú nechuť k tvoru, ako je mucha, ale súčasne vyvoláva v čitateľovi záujem o ďalšiu časť, v ktorej predpokladá rozriešenie otázky.

Čo chcel autor šmákovou muchou povedať? Prvú časť možno charakterizovať ako prológ, lebo až druhá časť je vlastná expozícia, v tretej ide o rozvíjanie diela a vyvrcholenie. Záverečnú časť možno považovať za epilóg alebo za riešenie. Čo sa týka druhu kompozície, možno povedať, že ide o postupné odhaľovanie utajovaného konca formou rozprávania (v ktorom sa hodne uplatnili dialógy i monológy), pričom autor využil opakovanie motívu (muchy) a asociáciu na vyjadrenie záverečnej pointy.

Jazykový priemet

Autor na charakterizovanie prostredia a postáv svojej poviedky používa:

a) prívlastky: žltý pán, neprechladené pivo, ošklivými jedovatými slinami, odporná zaslinená mucha, milý belavý chlapček, šmáková mucha je žltá; suchý, trocha zažltnutý pán atď.

b) prirovnania: oči väčšie... také ako taniere..., ako kolesá... ...ako vráta a prehltnú ma ako veľryba Jonáša. Autor použil aj gradáciu, aby dosiahol čo najsilnejší výsledný dojem.

c) metafory: rádiový aparát sypal nám na hlavy veselý valčík;

žltá mucha s okuliarmi: symbolická metafora (mucha je symbol zla, špiny).

d) personifikáciu: kvety sa chichotali, svetlo tancovalo.

e) metonýmiu: hrôza sa valí na mňa.

Pretože ide o rozprávanie, autor často používa *slovesá*, ktorými dosahuje väčšiu dynamiku, spád poviedky: "Chodím, spím, cestujem, vysedávam v spoločnosti, pracujem a cestovné účty podávam, ani sa mi neprisnije, čo by mi mohlo byť."

Často sa vyskytujú *slovesá štylisticky príznakové:* omakal si krk, okydali sme celý režim, rozškľabia sa, vytreštil som oči, vyletel som atď. Vyskytli sa i *frazeologické spojenia:* udrie klinec po hlave atď. a *archaizmy:* frapovaný (A bol som jeho výrokom frapovaný.), to jest prekvapený, zarazený.

Z hľadiska syntaktického pre rozprávačský štýl sú charakteristické väčšinou krátke vety, ktorými dosahuje autor väčšie napätie. Často sa vyskytujú kusé vety, nedokončené vety, tzv. *apoziopéza:* "Odpusťte, ale korene ušú máte prekrvené, a to je znak... Tento... Tatry sú na všeličo dobré". Tiež *zvolania:* "Mucha! ... Pravdaže mucha! ... Nedajbože s ním dolu". Časté sú *jednočlenné vety:* "Ja? ", "Nie.", "Nuž? ", "Áno"; *dvojčlenné holé:* "To je ona! ", "Myslíte? ", "To je to! " atď.; citoslovcia a podobne.

Pretože ide väčšinou o dialógy hovorového štýlu, aj slovník a zásoba slov tomu zodpovedá.

Autor charakterizuje postavy práve cez dialóg, prípadne vnútorný monológ rozprávača. Teda autor nám približuje tému i hlavnú myšlienku cez postavy. A tým je podmienená i syntaktická i štylistická rovina poviedky.

Charakteristické pre túto poviedku je aj vedomé opakovanie istých viet s tým istým slovosledom: "Ani najčistejšia gazdiná zavše nezbadá... muchu, a nešťastie je hotové". Temer tú istú štylizáciu vkladá do úst aj "žltému" spoločníkovi: "Pivo je prechladené – človek... by ani nezbadal..., a nešťastie je hotové". Autor týmto vyjadruje súvislosť medzi zdanlivo nesúvisiacimi vecami a takto dostatočne pripravuje pôdu pre záverečnú pointu.

Na záver sa dotkneme ešte názvu diela. Nie náhodou dal Hronský knihe názov *Šmáková mucha.* Šmáková mucha – to je symbol zla, nezdravých, ba priam škodlivých charakterových vlastností. Teda už v titule knihy naznačuje, že ide vo všetkých poviedkach tohto dielka o kritiku neduhov spoločnosti.

A tu je odpoveď, prečo sme si zvolili na rozbor akurát prvú

poviedku: jednak vyslovuje hlavný význam a zmysel diela a jednak sa v nej uplatnil ten istý spôsob odkrývania nedostatkov ľudí a celej spoločnosti ako aj v ostatných poviedkach-črtách.

Dr. Jozef Rydlo

POZNÁMKY

Knižka J. C. Hronského s názvom *Šmáková mucha* vyšla ako 100. zväzok Knižnice Slovenských pohľadov, ktorú redigoval dr. Stanislav Mečiar a vydávala Matica slovenská. Vytlačila ju účastinná spoločnosť Neografia v Turčianskom Sv. Martine v roku 1944 na 195 stranách. Poviedky a črty, ktoré obsahuje toto vydanie, sú zoradené v tomto poriadku:

Šmáková mucha.
Treba veriť. (SP: LIX-1943, str. 640-645; Kalendár Kanadskej Slovenskej Ligy 1964, str. 118-125)
Nepravdivá rozprávka. (SO: IX-1943, č. 3, str. 59-61)
Zástava. (SP: LIX-1943, str. 3-10)
Ako sa má tá vec s čertom. (SO: IX-1943, č. 4, str. 92-95)
Flammarion u nás. (SO: IX-1943, č. 9, str. 206-208)
Prečo sa môj priateľ nežení. (SO: IX-1943, č. 1, str. 12-15; Kalendár Kanadskej Slovenskej Ligy 1964, str. 154-157)
Čo my, chlapi, vytrpíme. (SO: IX-1943, č. 5, str. 121-123; Kalendár Kanadskej Slovenskej Ligy 1962, str. 102-105)
Plechovica na marmeládu. (SO:IX-1943, č. 6, str. 149-152)
Ako stratil Čaplovič bradu. (SO: VIII-1942, č. 10, str. 166-169)
O modernej poézii. (SO: IX-1943, č. 12, str. 311-312)
Gustík. (SP: LVIII-1942, str. 540-545)
Faklcúg. (SO: IX-1943, č. 2, str. 35-37)
Spevák Holina, starý organ a mladý organista.
Požičal som si trinásť korún. (SO: VIII-1942, č. 11-12, str. 183-186)
Krupinský veľký zvon. (SO: IX-1943, č. 8, str. 179-185)
Titus Flavius Vespasianus rozšafný. (SO: VIII-1942, č. 9, str. 152-153)
Brechať sa nesmie. (SP: LIX-1943, str. 252-259)
O lekároch. Venované doc. dr. T. Schwarzovi.

V zátvorke sú uvedené bibliografické údaje tých poviedok-čŕt, ktoré pred knižným vydaním boli uverejnené v časopisoch *Slovensko,* SO, a *Slovenské pohľady,* SP, prípadne inde.

Hviezdoslav

YOUTH, OUR HOPE

(Ó, mládež naša)

Translated by Sr. M. Martina Tybor, SSCM

O youth, our hope, the keeper of dawn's promises,
you rule the maytime, you bank all springtime treasure,
and blessed is your stewardship. To you I turn
from pensive brooding, from distant gloomy vistas
lightly silver-frosted now, and call: "Seize the keys;
unclose that Eden shut to us!"

Your cheek is lovely, tinged as with the morning flame;
your eye casts rays like early beams shot from the dawn;
your soul is halcyon-skied – unspoiled by wayward cloud;
your pollen-powdered lips are sweet with instant song;
swift as lightning flashes is your mind. – Turn the keys!
Reveal lost paradise to us!

Speed on with swarming bees, delight in fields fruited
with gold-crested blooms and fair feasts of standing oak.
Swiftly then return with viands rich and wholesome.
When foul marauders come – ominous teeming clouds –
and winter cold invades the land – too soon alas! –
may our hive bear no want or ill.

And yet have time for sportive play – lark-free exult
in flight, indulge your age. You grow in healthful play.
Ho! for a merry tune! Delight in song and dance,
celebrate your youthfulness; trip a lively step:
skip, leap and whirl; let trembling earth return your beat
that joy may be at home with us.

Then back to work! (Here truly is the fuller share
of life's purpose.) Strive manfully with giantlike strength;
don chivalric gear; unfold your eagle wingspread.
For what bold quest? – The free reign of truth, a sure fount
of good, beauty's crown: autonomy of spirit.
O! restore our long-lost paradise!

NOVÉ OSUDY MATICE SLOVENSKEJ

Za Dubčekovej jari, 10. augusta 1968, bolo valné zhromaždenie Matice slovenskej, na ktorom prijali aj nové stanovy Matice. V nich sa, v paragrafe 2, hovorí o poslaní Matice, ktoré v nadväzovaní na jej najlepšie tradície sa má dosahovať takto:

spájať priaznivcov kultúry a jej tvorcov,

aktívne vplývať na všetko kultúrno-spoločenské dianie na Slovensku,

vytvárať optimálne podmienky pre samovzdelávaciu a vzdelávaciu činnosť členstva, ako aj pre jeho širokú účasť na rozvoji národnej kultúry;

podnecovať tvorivú činnosť členov pôsobiacich na všetkých úsekoch vedy a umenia;

napomáhať ochrane národných kultúrnych hodnôt i prírodného bohatstva a krásy slovenskej krajiny;

zachovať a rozvíjať národný život Slovákov doma i v zahraničí, udržiavať a prehlbovať styky medzi krajanmi v zahraničí a ich starou domovinou;

rozširovať diela slovenskej národnej kultúry doma i vo svete;

prispievať k zvyšovaniu kultúrnej úrovne národnospoločenských podujatí...

Potom sa konkrétne vyratúva ako Matica plní toto poslanie sprístupňovaním výsledkov vedy a umenia najširšej verejnosti, ochotníckou činnosťou krúžkov a súborov, zjednocovaním kultúrnych pracovníkov pri výskume života, dejín a územia slovenského národa, zbieraním dokumentov ľudovej a umeleckej kultúrnej tvorby, ochranou pamätných miest národnej kultúry, vydávaním publikácií a pod.

Toto všetko mohla Matica pojať do svojej obnovenej činnosti na základe zákona SNR z 27. júna 1968, č. 97/Zb. o Matici slovenskej. Tu sa hovorí o nej, že "vznikla z túžob a obetí slovenského národa v najťažších časoch jeho národného a sociálneho útlaku" a že "stala sa vernou ochránkyňou Slovákov, zjednocovateľkou všetkých milovníkov národa i života slovenského a bohatou studnicou národnej kultúry". Tým bola Matica rehabilitovaná a tým bol zrušený potupný zákon SNR z roku 1954, ktorý zlikvidoval jej činnosť a spravil z nej "knižnicu", aby nemohla aktívne zasahovať do národnej kultúry a podieľať

sa na osvetovej a ľudovýchovnej kultúrnej práci. Poslanec Michal Kozic na zasadnutí SNR 27. apríla 1954, keď bol prijatý tento potupný zákon, medzi iným povedal: "Zákonom o Matici... dáva sa základ k ďalšej činnosti veľmi potrebnému vedeckému ústavu tým, že všetky svoje zariadenia a skúsenosti dáva k dispozícii štátu". Týmto zákonom komunistický režim fakticky zrušil Maticu a zakázal jej činnosť. Stalo sa tak v čase, keď prezidentom ČSR bol Antonín Zápotocký, predsedom vlády Viliam Široký, prvým tajomníkom KSČS Antonín Novotný, prvým tajomníkom KSS Karol Bacílek, predsedom Slovenskej národnej rady František Kubáč, predsedom Zboru povereníkov Rudolf Strechaj, povereníkom školstva Ernest Sýkora a predsedom kultúrneho výboru SNR básnik Fraňo Kráľ.

Od roku 1875, keď ju zrušil maďarský nežičlivý režim Kolomana Tiszu, toto bol najbrutálnejší zásah do života a činnosti Matice slovenskej. Komunistický režim to spravil napriek tomu, že musel vedieť, že v slovenskom živote platí nepísaný zákon: Kto siaha na Maticu, siaha na národ slovenský.

Potom Matica živorila. Zatlačená do múrov "knižnice" len svojím menom pripomínala národu ideu slovenského života: Boh dá trpieť lež nie zhynúť tomuto národu... Svojím menom hlásala vieru, že príde čas vzkriesenia. A aj napriek tomu, že ju ešte v lete 1967 urazil prezident Antonín Novotný tým, že neprijal výber vzácnych dokumentov o živote a kultúrnom snažení Slovákov od najstarších čias až po súčasnosť, ktorým ho Matica chcela uctiť ako hlavu štátu, Matica sa dožila vzkriesenia. Novotného nezaujímal dar najvzácnejších dokumentov slovenskej kultúry, čo Jozef Boruvka potom charakterizoval slovami: "Soudruzi, urazit národ, věřte, to je strašná věc", ale Slovákov zaujímal osud Matice, a len čo prišiel rok 1968 vyjadrovali to slovami: Matica nám chýba!

Keď činnosť Matice bola zákonne povolená, po celom Slovensku rozsiala sa vlna radosti a nadšenia. Národ len málokedy prežíva takéto chvíle. Po tom čo v Galante založili prvý Klub Matice slovenskej 8. apríla 1968, vznikali ďalšie Kluby. Matičné hnutie rozšírilo sa najmä po južnom a východnom Slovensku, kde Slováci po dvadsať rokov prežívali vlnu odnárodňovania a útlaku. Ale aj teraz Matica sa na mnohých miestach stala terčom útokov a to často za to, že z jej radov sa ozvali heslá "Na slovenských školách iba slovenských učiteľov" alebo "Na Slovensku po slovensky". Ale ľud sa nedal. To čo vyjadrilo 370 členov Klubu MS v Tlmačoch na

verejnej schôdzi slovami: "žiadame dôslednú rehabilitáciu Matice slovenskej s prinavrátením toho významného postavenia, ktoré jej v dejinách slovenského národa patrilo", to nebol hlas ojedinelý. Po celom Slovensku konali sa matičné zhromaždenia a ľudia sa na ne hrnuli s transparentmi a vlajkami akoby Matica bola politickou silou ich života. Čo tým vyjadrovali, to vyslovili presne aj účastníci verejnej manifestácie v Starom Smokovci 17. júla 1968, keď sa zaväzovali: "chceme ušľachtilé ciele tejto našej národnej ochránkyne duchovných hodnôt podporovať a nám prislúchajúce úlohy plniť, ich zveľaďovať a prenášať na ďalšie generácie nášho národa". Básnik Mihálik plným právom o Matici hovoril: "Ona povzbudila a združila všetko, čo sa ešte v tomto národe cítilo národom", lebo atmosféra jej oživenia roku 1968 sa hodne podobala časom pred sto rokmi, keď si Slováci Maticu zakladali. Ladislav Novomeský ju nazval "tlmočníkom národných snáh", Ján Marták povedal, že "Maticu slovenskú v jej pôvodnej funkcii v národe slovenskom nemožno ničím nahradiť," rektor Komenského univerzity v Bratislave Bohuslav Czambel o záujme o Maticu slovenskú hovoril, že "nie je formálny, ale úprimný, podložený národným cítením a národnou hrdosťou", Andrej Očenáš za Zväz slovenských skladateľov hodnotil jej význam dojímavou úprimnosťou: "Viac ako inokedy potrebujeme, aby držala ruku na pulze našich snažení, pomáhala ukoreniť vlastenectvo našich čias, obrodila jazykové dedičstvo našich otcov — a z tradície vysokých hodnôt otvorila horizonty takých kvalít, vzostupov a predvídavosti národných potrieb, nad ktorých aktuálnosťou z minulosti ešte dnes prichodí nám pozastaviť sa s vďačnosťou a obdivom". Na základe tohto všetkého mohlo valné zhromaždenie Matice v Martine dňa 10. augusta 1968 do Ohlasu k slovenskému národu vložiť potom slová: "Oživuje sa najnárodnejšia slovenská inštitúcia — Matica slovenská... Chceme, aby žila a pracovala pre celý národ. Vzťahy k nej možno chápať ako prácu, obetavosť a nezištnosť. Tieto hodnoty, preverené v dejinných zápasoch, dávame si do štítu. V ich mene Matica slovenská vždy pracovala. Nemáme prečo meniť tieto zásady... Nech bdie s nami, bdime s ňou! "

Vzkriesená vítala vzkriesený národ... Spievala jej zem i ľud slovenský najvďačnejšiu pieseň života za to, že kultúrou ducha udržala existenciu národa...

Po tomto sviatku prišla najstrašnejšia rana. Okupácia. Cudzí otročiteľ opäť siahol na politický život národa a na ducha

jeho kultúry. Matica sa dlho nevedela prebrať z tohto šoku. Národné Noviny, ktoré boli vtedy orgánom Matice slovenskej, napísali: "Chmúrne sú naše dni a málo slnka presvitá do nich. Ale nádej zomiera posledná."

Tri roky po okupácii musela aj Matica pod politickým tlakom prijať podmienky takzvanej normalizácie. Musela sa podriadiť smerniciam režimu, ktorý môže robiť len to, čo je vôľou okupanta. A tak sa zmenil smer i úlohy aj Matice slovenskej. Už opäť môže vykonávať len to, čo slúži "záujmom socialistickej spoločnosti." A tie určuje výlučne Komunistická strana. Podľa záverov XIV. zjazdu strany organizácie Matice musia sa vo svojej činnosti riadiť týmito zásadami: "svoju kultúrnu činnosť budú rozvíjať podľa zásad kultúrnej politiky, ktorú vytyčuje komunistická strana...; členské organizácie MS sú priamo riadené ministerstvom kultúry a orgánmi NV, zodpovednými za rezort kultúry na nižších stupňoch štátnej správy. Kompetentné stranícke a štátne orgány stanovia zásady, metody a formy riadenia členských organizácií štátnymi orgánmi...; svojou aktívnou, socialistickej spoločnosti prospešnou kultúrnou činnosťou si členské organizácie vytvárajú predpoklady na to, aby dostali účinnú normálnu, materiálnu a finančnú pomoc od štátnych orgánov..." Organizácie Matice slovenskej, ktorá bola vyhlásená za strážkyňu života a ducha slovenského, nútené sú dnes prispievať k utuženiu socialistického vlastenectva, k budovaniu socialistickej etapy. Tak otvorene to priznáva Ján Greguš, vedúci Členského ústredia Matice v článku v Matičnom čítaní (č. 17/71 z 9. augusta).

Život ide ďalej a národ musí žiť. S ním musí žiť a prežívať novú kalváriu aj Matica slovenská. Píše nový smutný list svojej histórie. "Znormalizovaná" Matica, to je Matica len podľa mena, nie podľa ducha. Dúfame, že napriek nepriazni času, napriek tlaku bude národ aj na ňu môcť vzťahovať raz slová: "Blahoslavení sú, ktorí hovorili a nepovedali viac, než čo povedať mohli vo dňoch sviatočných", ktoré nám zanechal Krasko na poučenie i výstrahu.

Imrich Kružliak

Veď po zdretých na prach okovách, po putách rozrusaných z kvetu stráň, si postupuje víťazne i Slovák! ... veď sladká matka, naša Matica, povstala z hrobu, temer z polstoročnej temnice vyviazla! ...

Pavol Országh Hviezdoslav

Josephi del Ton

BERNINIANA GLORIA

Alas tu pandis puras flavasque, columba,
Basia cum figens sol nitet occiduus.

Tota apsis templumque tuo splendore beantur:
Dona hic fert risus caelicae laetitiae.

Petri grandescit luce hac radiata Cathedra,
Angelica exultat luce referta cohors.

Icta a te, errorum furiosa caterva recedat,
Et fausta albescant tempora terrigenis.

Josephi del Ton

POESIS

(In Conclavi a subsignatione)

Aligeros humeros, frontem lauro redimitam
Tu geris et casto, Virgo, decore nites.

Pondus dulce tibi codex plectrumque canorum:
Lumina conspiciunt abdita fata procul.

Si risu rutilas, caelum terramque serenas:
Gratia qua fulges tristitia quaeque fugat.

Abs te terrigenis veniunt pulcherrima dona:
In Numen pietas et socialis amor.

Josephi del Ton

BERNINIHO SLÁVA

Holub, si čistý duch a vystreté krídla ti horia,
súmrak ti posiela, keď dohasína, bozk.

Ty vtedy v apside a v chráme sa tajne blyštíš,
nebesá nadhadzuje veselý úsmev tvoj.

Petrovu stolicu to rozligotáva, rastie,
anjeli usmiati stvárňujú jasný šík.

Nečakaj, pretni blud, čo zúrivé má puto,
zorou nech obelie krátky čas človečí.

Josephi del Ton

POÉZIA

(Stanza della Segnatura)

Na čele vavrín máš a plece ti zľahčuje krídlo,
panna si, žiariš nám, pekne sa čistá chvieš.

Chyť bremä knižných slov a udri zvonným plektrom,
veď okom predvídaš ukrytej sudby spád.

Keď ty sa usmeješ, zem zjasnie, nebo výska,
a taká krásna si, že byť sa hanbí Žiaľ.

Smrteľní ľudia len od teba berú si to cenné:
zbožnosti denný kvet, k zástupu ľudský cit.

Preložil Karol Strmeň

Poznámka redaktora. Náš priateľ Josephi del Thon je možno z posledných básnikov, ktorí sa s eleganciou a ľahkosťou vyjadrujú v jazykovom médiu, v ktorom sme sa na Slovensku (nie je tomu tak dávno) stretali katolíci aj evanjelici — v renesančnej latine. Ďakujem K. Strmeňovi, že na moje opätovné prosby preložil aj tieto básne, ktoré sa zdvorilo uhýbajú každej možnosti prekladu. Kto iný obstál v podobnej úlohe ?
Mikuláš Šprinc

Čas, ktorý vieru zabíja

Na každom pleci nesieš svoj osud
a vierou dvíhaš ťarchu na duši.
Koľkoráz klesneš, nevládzeš ďalej,
bojíš sa času, že ťa zahluší.
A predsa hlavu nádej narovná,
zahoríš okom, povieš si: Ďalej!
Niet takej moci čo ťa prekoná,
keď nepodľahneš chvíli zúfalej.

Čas, ktorý vieru zabíja
je časom, čo aj vieru nosí.
V duši sa sila nabíja,
keď viera o prístrešie prosí.

Marián Žiar

SLOVAKIA – LAND OF THE FREE!

God Bless those who extend their hands
to their homesick Countrymen – new in foreign lands.
Who know the anguish of families to lose
and whose free spirit led them chose
A life of purpose – in a Country that is free
rather than bondage and humility.
The spirit of SLOVAKIA will always live on
through your acts of kindness to those who have gone
through the heartbreaking decision to leave their native sod –
To live a purposeful life in the Glory of God!
Today we honor a poet HVIEZDOSLAV–who loved in the past.
To give us a meaningful present and future to last.
Countries are borne in the hearts of men
by gathering together – we are SLOVAKIA again!
Never be discouraged – Live and enjoy this land
Let our hearts join together until God holds our hand.

Mary Kowalski

MARXIST HISTORIOGRAPHY IN SLOVAKIA.*

By Joseph A. Mikuš, M.C.L., J.D.

Nearly all works on history, published in Czecho-Slovakia after 1948, suffer from a Marxist, or dialectical, interpretation. This has to be kept in mind by the reader. That period also is marked by a systematic campaign against the traditionalist historians beginning with František Sasínek, including Július Botto, František Hrušovský, František Bokes, and ending with Daniel Rapant. A pretext for this campaign had been found in this definition of historical objectivity, as stated in Rapant's introduction to *The Slovak Uprising of 1848-1849:*

"With regard to objectivity, we shall make an honest effort as far as it is humanly possible, to take a neutral position avoiding accusations and judgments. We want our statements, expressed in the text in terms of conclusions, to be accepted in this spirit. What is important is examination of the events in their properly developmental context, and effort aiming at a sincere reconstruction thereof, their explanation and understanding. We then shall try not only to find out how things had happened, but also to point to the fact that, as a consequence of given antecedents, they could not possibly have happened otherwise."[1]

To destroy Rapant and his followers and to remove him as a teacher, the communist historians quoted Lenin on "bourgeois objectivism" in History:

"The objectivist affirms that a certain historical process is unavoidable while the materialist pays attention to socio-economic patterns and underlines exactly the antagonistic relations to which such patterns had given rise. The objectivist, in asserting the inevitability of some facts, always runs the risk of slipping in the position of a defender of those facts, while the materialist detects class contradictions and determines his attitude according to such findings. The objectivist speaks of

---

* A chapter from the book in preparation by Joseph A. Mikuš, M.C.L., J.D., SLOVAKIA A POLITICAL REALITY IN CENTRAL EUROPE.

1 Daniel Rapant, *Slovenské povstanie 1848-1849,* Vol. I, Supplement 1, p. XVI.

"irreversible historical trends", while the materialist speaks of that class which "direct certain economic systems and creates new forms of resistance among other classes."[2]

At the time when G. Husák and his political friends were in prison and under investigation as "bourgeois nationalists", Rapant could not retain his chair at the University. Driven away, he finally was relegated to a library.

However, the campaign did not stop at that. The traditionalists were accused of having neglected the class struggle of the working people at the time of feudalism and of thereby having demonstrated partiality and promoted the interests of the bourgeoisie. They did all that by speaking boastingly and sanctimoniously of "historical objectivism", while in fact, they were "factographically" depicting reality without realizing connections between the ownership of the means of production and the subjugation of the working class. Moreover, all that did not prevent them from indulging in an excessive "armchair display" of their professional pride and sophistication.

From a purely Slovak point of view, Vladimír Matula summarized the accusations against Rapant in these terms: "The idealistic concept of history has become evident in Rapant in that he had underestimated social and economic roots and reasons of the Slovak national movement. Rapant as well as other bourgeois historians standing on the platform of historical idealism, looked for the motives of that movement exclusively in the superstructure, particularly in ideology. As main reason of the so-called national awakening, he considered "the Enlightenment", a whole European movement which was to culminate in the 19th century; with its effort 'to expand culture across the board down to the lowest popular strata', and with 'that gradually extending spirit of democracy and freedom which considered it its aim to equalize the gaps, created by medieval prejudices among the inhabitants of the same state, among the members of the same nation, in order to produce a unitary nation on the basis of equal rights and duties'."[3],[4]

---

2 V.I. Lenin, Spisy (Collected Works), I, Bratislava 1953, pp. 352-353.

3 Concepts or clauses in quotation marks were taken from D. Rapant, *Slovenské povstanie 1848-1849,* I-1, pp. 85-86.

4 Vladimír Matula, "K niektorým otázkam slovenského národného hnutia štyridsiatych rokov 19. storočia" (Some Questions of the

The team of Marxist historians published in 1955 *Theses on Slovak History,* SAV, Bratislava, as a preparatory project to a collectively planned larger work on that subject. In the introduction to this project, the Historical Institute of the Slovak Academy of Sciences expressed the nature of this undertaking in the following words:

"The theses as submitted here are a result of a comparatively larger collective research of Slovak historians, and are the first attempt at elaborating a global History of Slovakia, of the Slovak people, from the beginnings to the present time. They also represent the first attempt at a transvaluation of our past, starting from new methodological assumptions and taking into consideration older conclusions and newer lessons by which the researchers could benefit in the last years, particularly with regard to the development of owner-workers relations in production as well as with respect to the history of the class struggle, the labor movement and the Communist Party. Until now, the surveys of Slovakia's history (whose number is rather modest) have not been satisfactory as to their contents, and even less so from the ideological and political standpoint. All of them have been bourgeois, of bourgeois nationalist achievements whose objective it was to enhance the policy of the ruling class.

"Older historians had considered as contents of Slovak history only manifestations of national self-consciousness, of the bourgeois-nationalist movement, while they had neglected economic and social history. In contradistinction to this bourgeois-nationalist concept, the Marxist-Leninist view sees the proper subject of Slovak history in the development of the forces of production, in the management-labor relations of those forces, in the avatars of the working people in urban and rural areas, in the class struggle, in the vicissitudes of the whole nation and its culture."[5]

This polemic sounds very academic, but implies a primary question: Is or is not nationality more important than the working class, than the world proletariat? There was, evidently, no man among those Marxist historians who would have dared say that nationality had primacy. At least not at that time.

Slovak National Movement in the Fourties of the 19th Century), *Historický časopis* (Historical Review), SAV, Vol.II.Nr.3, 1954, p. 380.

5 *Tézy k slovenským dejinám,* SAV, 1955, pp. 11-12.

Another accusation directed against Rapant was his siding with the Slovak "counterrevolution" in 1848-1849. It was inspired in the article "Hungary and Pan-Slavism" of Marx and Engels on the 1848 revolution in the Hapsburg Empire. In it they had affirmend that only those nations which had fought against Vienna and the dynasty, such as Germans, Poles and Magyars under Kossuth, had been the carriers of progress. Consequently, they had condemned the Slovaks who had rebelled against the Magyars as "counterrevolutionaries."

Who then was in 1848 more progressive: the Magyars who fought for their political particularism at the expense of non-Magyar nationalities in Hungary, or the Slovaks who struggled for a federative reform of the whole Danubian Monarchy? Every nation standing before an alternative of having to struggle for national existence or for social reforms, will, without doubt, decide for the first. This is what the Slovaks did in 1848.

As to the solution of this dilemma, the best explanation had been given by Ján Francisci, one of the leaders of the Slovak uprising. In his autobiography, written at the end of his life in 1892 and published in 1909 in Turčiansky Sv. Martin, Francisci had commented on the uprising in the following way:

> "Since that time, the question has been frequently and amply discussed as to whether the Slovaks acted properly in voluntarily taking arms to help the dynasty and the Emperor's Government against the Magyars and not the Magyars against the dynasty and the Emperor's Administration.
>
> "If after nearly 50 years I shall express shortly my opinion on this point, I say that the Slovaks did not have any other choice.
>
> "First of all, the Slovaks had agreed with all Slav nationalities of Austria-Hungary to rise in the case of urgency. Only the Poles did not keep their promise and gave their help to the Magyars.
>
> "Second, peaceful, loyal and legal steps of the Slovaks in view of stopping the arbitrary and violent policy of the Magyars not only remained without any result, but the Magyars used to imprison or to hang those Slovaks who had been acting or urgently claiming for such measures in the name of their nationality. Consequently, those

Slovaks were obliged to arm themselves and with the arms in their hands to seek security and protection for their very lives.

"Third, according to their experience, the policy the Magyars had put in practice already at that time, the Slovaks could expect from them, under no circumstances and regardless of the result of their struggle, no favourable solution of their problem, the Magyarization of other nationalities having been already proclaimed a state necessity.

"Finally, every one who was observing the situation in Europe could see that in Hungary it was impossible, even by organizing a bigger revolution, to bring about the dethronement of the Hapsburgs. As is known, the Magyar revolution was suppressed by Czar Nicholas."[6]

Nevertheless, having adopted the Marxist programatic and dialectic perspective of History, the Slovak Academy of Sciences inagurated in 1961 a series *Dejiny Slovenska* (History of Slovakia), a collective work of respectable size. The first volume, with Ludovít Holotík as Chief Editor, covers the period from the beginning until 1848, the second, published in 1968 under the editorship of Julius Mésaroš, deals with the developments, between 1848 and 1900.

The same Marxist view is conspicuous in Lubomír Lipták's *Slovensko v 20. storočí* (Slovakia in the 20th Century), Bratislava 1968, and Samo Falťan's *Slovenská otázka v Československu* (The Slovak Question in Czechoslovakia), Bratislava 1968. Both of these books strongly criticize the policy of T. G. Masaryk and Edward Beneš as an expression of the political arrogance of the Czech bourgeoisie vis-à-vis a smaller and weaker Slovak partner.

During the Dubček era, Slovak historians finally realized that in their commitment to the regime they had gone too far. In July 1968, at the convention of the Slovak Historical Association in Martin, Lubomír Lipták made this statement:

"Historiography can justly complain of pressures and violations exerted from outside. We have to admit frankly that it had belonged to those fields to which the wielders of power had paid an exceptional attention. It had secured to its perform-

---

6 Ján Francisci, *Vlastný životopis* (An Autobiography), Turčiansky Sv. Martin 1909, pp. 110-111.

ers a prominent place in the choir of sycophants and hagiographers; yet, it had degraded itself to a subservient service."[7]

Since the Soviet occupation in August 1968, even the previously convinced Communists seem to have become disoriented and disillusioned. Their ideas about the socialist community of nations have been shattered by the brutal application of the Brezhnev Doctrine. They have realized that "littera scripta manet" and consequently that whatever they may write about the deficiencies of the regime today may be turned against them to-morrow. Therefore, they are directing their attention to a less dangerous past. Quite typical in this respect is Vladimír Mináč: *Dúchanie do pahrieb* (Rekindling the Past), Bratislava 1970. The author, who is a man of letters rather than a historian, narrates the heroic deeds of some Slovak personalities of 1848, such as Ján Francisci, Štefan Marko Daxner, Janko Kráľ, and Ľudovít Štúr. Mináč says that although these men lived in dangerous times, they never lost their faith in a better future. They believed in the superiority of the spirit. And he concludes:

"The road toward the unity of the world leads only through the recognition of national individuality. Internationalism means unity in diversity. It is not a road of the conquests of arms, but the one of the conquests of the spirit."[8]

One cannot agree more.

---

7 Quoted in J. M. Kirschbaum, "Slovensko pred 30-rokmi v marxistickej historiografii" (The Slovakia of 1939 in Marxist Historiography), *Slovák v Amerike,* October 29, 1969.

8 Vladimír Mináč, *Dúchanie do pahrieb* (Rekindling the Past), Smena, Bratislava 1970, p. 126.

NIE SME V PAJTE

Prosím vás, nevrieskajte
a buďte zdvorilí!
Sme v sieni, a nie v pajte.
Sme ľudia, a nie gorily.

Ústa a uši
sú najschodnejšie prielazy
od duše k duši,
kde reč, a nie meč víťazí.

Hulvát má ľudí za ometlo,
i zuby vycerí,
lež pravda, tá je ako svetlo
a zasnúbili sa s ňou rytieri.

On nepočúva, hubou mliaska,
nadúva lalok ako žralok,
až zutekala láska,
bo láska, tá je za dialóg.

Gorazd Zvonický

NOC ZO ŠIŠAKOV

Noc na zem padla zo šišakov.
Tu rozbila sa. A sa rozliala.
A čo je prosto sprosté, bezmála
zúplna podlávila vtákov.

Veď bol to štupeľ na dýchanie,
na obeh krvi človeka,
ktorého duch cez hory-doly vanie
a s čímkoľvek sa preteká.

A je to prebudenie hrozné,
keď pohladkávať musí mučidlo,
najmä keď nemá na prievozné
pre srdce, aby nestydlo.

Prúd vari neprepláva
a lietať?... Ostríhané kŕdle,
už nič vám, nič vám neostáva,
len hľuza bôľu v hrdle.

Gorazd Zvonický

Starý básnik

(V. Beniakovi)

Je ako labuť podľa svojho spevu.
Dohára na dni jeho život zrelý.
Posolstvo ľudské, čo neznalo hnevu,
rozdával všetkým, čo mu rozumeli.

Spieval nám hlasom rozvravenej jari
a pieseň táto, čo búrala dumy,
prosila ľud svoj, by zanechal sváry,
keď nechce osud ako staré rumy.

Z almužny, volal, národ nevystačí,
osud svoj oprieť o kameň žulový!
Keď pravdou zahrmí jeho nový vek,

sloboda šťastím život mu poznačí.
Potom aj meno mu každý vysloví;
nepovie nikto viac: To nie je človek.

Marián Žiar

Hranice ticha

Na čase visia vzdialené roky
a pamäť pláva v olove,
rozpozná človek kameň na medzi,
to život beží po slove.

Tak sa nám stráca rozprávka z duše.
Tak sa nám oko poberá.
Kto však zastane pri nej trvale
a kto jej kroky kedy pozbiera?

Marián Žiar

VÝCHODISKO

Clivosť nás vodí po údolí.
Mne zachcelo sa domov
vidiac, jak vietor chladno holí
boľavé líca stromov.

Údolie — ako srdce mladých —
raz úži sa a raz sa šíri...
Prečo ma ovial teplý nádych,
keď nemám tykadiel a lýry?...

Okolo kríža popadali šteky.
Chrániť ho? — Načo?... Pred kým?...
Zriekol sa zábezpeky,
a zábezpekou chce byť všetkým.

Kríž stojí, šteky ležia,
kríž tvrdne, šteky tlejú do tla
a dotlejú prv než ja,
hoci už skáčem do vriaceho kotla

za milovaným žiakom Krista,
kam čľupnem tým skôr, že som slabý,
len aby... aby duša čistá
aj telu požičala háby.

Kríž stojí sám a všetkým stačí
ukázať prielaz po pichľačí,
čo tvorí klenbu ranivú a nízku.
— Kam? — K Východisku.

Gorazd Zvonický

SLOVO SA LIENI

Slovu sa kožka šúpe,
bo všetko dychtí po obnove.

A psota tiež je na postupe
bez jadra v slove.

Len moje srdce múdroblúpe
ešte si skacká po belčove
a váľa kotrmelce nové.

To neposedné púpä
si uvoľňuje predpisové nity
a rozhadzuje city.

Cesto už máte pod rukami
— báseň si ušúľajte sami!

A naša poézia
— liečivá zmija —
premôže inšpiračnú zimu,
len nespreneverme sa rýmu!

Gorazd Zvonický

Alexander Solženicyn

BOH

Vo vydavateľstve YMCA — PRESS v Paríži vyšla po rusky nová kniha Alexandra Solženicyna August 1914. Pripojený Solženicynov doslov k zahraničnému vydaniu začína nasledovne:

"Táto kniha nemôže vyjsť teraz v našej vlasti ináč ako v Samizdate z dôvodov cenzúry, ktoré sú normálnemu smrteľníkovi nepochopiteľné a dokonca aj preto, že by v nej bolo bezpodmienečne treba písať slovo Boh malým písmenom. S takýmto ponížením nemôžem súhlasiť. Príkaz písať Boha s malým písmenom je výrazom lacnej ateistickej malichernosti, malosti. Veriaci i neveriaci sa zhodnú v tom, že keď sa Oblastnoje Upravlenie Zagotovok (Oblastná správa výkupu) píše veľkými písmenami a KGB (Výbor pre štátnu bezpečnosť. Staré označenie Ministerstva vnútra) či ZAGS (Matričný úrad) výlučne veľkými, možno pre pojem, ktorý označuje najvyššiu tvorčiu silu Vesmíru povoliť jedno veľké písmeno. Nehovoriac už o tom, že v ústach a predstavách ľudí (1914-eho roku by "boh" s malým písmenom vyzeral ako historická falzifikácia."

— jm —

most STANOVISKÁ

Umelci a strana

Výtvarní umelci, spisovatelia, hudobní skladatelia a rôzni kultúrni pracovníci ozývali sa toho roku so svojimi fanfárami na počesť jubilujúcej (50-ročnej) komunistickej strany. A pretože strana je v komunistickom štáte pánom života, poddaní mohli volať iba na slávu vládcom. Pritom si iste mnohí kládli otázku: Kto je to tá strana? A čo žiada od umelcov? A za každým týmto otáznikom musela nasledovať veľká pomlčka. Lebo i strana u nás nesie dnes pečať okupanta. A hoci bývalý nacionálny komunista Husák stojí na jej čele, môže robiť len to, čo jej prikáže sovietsky veľvyslanec v Prahe, Červonenko.

Pojmy strana a sloboda, strana a nezávislosť, strana a národ, strana a občan, strana a inteligencia, strana a kultúra – ktoré sa zjavovali v rokoch 1968-69 na stránkach novín, stali sa dnes tabu. Do života sa opäť nasťahoval "démon súhlasu". Na tom či ho niekto príjme alebo nie záleží otázka jeho bezpečnosti aj existencie.

Keď na jar 1971 prebiehali rôzne stranícke konferencie ako prípravy na chystaný XIV. zjazd KSČS, museli sa na nich zúčastňovať aj umelci a kultúrni pracovníci. Väčšinou sa správali pasívne. Počúvali čo im "kážu" aparatníci a mlčali. Ale pritom všetkom bolo možno ešte počuť varovné slová: "spoločnosť, ktorá neposkytne jednotlivcovi pozitívne hodnoty, uvoľňuje miesto negatívam". V dobrom úmysle si niektorí ľudia z kultúry mysleli, že stoja pred veľkou dilemou, že treba rozlišovať život národa a politiku strany. Položili si otázku: Ako sa orientovať v komunizme pre pozitívne hodnoty, keď komunizmus je už ako taký v rozpore s ideami, ktoré človek potrebuje pre svoju vnútornú spokojnosť, i s ideami, ktoré dávajú človeku plný obsah života? Opäť sa tu hovorilo slovami, ktoré vedeli trocha rozvíriť duchovné povetrie a dali zablisknúť iskre náde-

je, ale to bolo všetko. O slobodnej diskusii, trebárs o problémoch, ktoré sa dotýkajú otázok spoločnosti, nebolo ani reči.

Ale umelec, u ktorého fantázia pracuje ešte dôslednejšie než u mnohých iných povolaní, nechce si dať tak ľahko vylúčiť z duše možnosť rôznosti názorov. Mnohotvárnosť spoločnosti zaťažil režim nateraz schémou "normalizácie", ale pravdu života i pravdu času zatlačil tým len do obmedzeného priestoru súkromia, kde žije ešte intenzívnejšie.

Dirigizmus normalizačnej politiky "konsoliduje" umelecké zväzy novými stanovami a vylučovaním z možnosti podpory z umeleckých fondov každého umelca, ktorý sa nebude angažovať "tvorivo" v zmysle novej politiky. Umelecké zväzy sa preto stávajú "výberovými organizáciami socialistického umenia". To je nový model kultúry, o ktorom hovorí minister Válek. A to je aj zmysel "normalizačnej" politiky režimu: každú duchovnú tvorbu podriadiť politickej kontrole.

Umelci stŕpli pri týchto opatreniach a aj napriek tomu, že museli splatiť povinnú daň jubíleu strany, väčšinou mlčia. Ako sa mlčí vždy, keď rozum dostáva výpoveď zo života. Len normalizátori hovoria o "nevídanom tvorivom rozmachu umelcov". Ale ani verejnosť ani umelci ho necítia a nevidia. Naopak, cítiť ako sa do života vkráda atmosféra 50. rokov. Robí sa to síce fajnovšie a rafinovanejšie, lebo taká je aj taktika Husákovej politiky, ale cieľ je rovnaký: prijať koncepciu sovietskeho myslenia a uplatňovať ju aj v kultúrnej tvorbe.

Minister Válek má pravdu len v tom, že sa tu "nestínajú hlavy" fyzicky. Ale stínanie myšlienok a názorov, individuálneho chápania umeleckej tvorby a slobodného prístupu k problémom života i duchovných potrieb človeka, ktoré už dovoľovala Dubčekova politika, to je pre kultúru národa "stínanie hláv". Vynútené ódy a kantáty na jubilujúcu stranu zapadnú tak ako voľakedajšie hymny na Stalina.

Kde štát policajnými metódami zastrašuje a kontroluje umeleckú tvorbu a kultúru vôbec, tam nemôže rásť pravá kultúra národa. Ani vtedy nie, keď sa kultúrni normalizátori chvália, že sa opierajú o najlepšie tradície národa. Je to iba suchá step, na ktorej zavíjajú vlci, ale nikto nespieva radosť životu a človeku.

— rok —

Česko-Slovensko – duchovná Biafra

Autorom tohto označenia je francúzsky komunistický spisovateľ Louis Aragon. Označil ním Husákovu "normalizačnú" politiku po okupácii Česko-Slovenska. K tomuto termínu, ktorý sa západným ľavičiarom zrejme zapáčil, sa neskoršie vrátila aj Betty Wertherová v článku francúzskeho ľavičiarskeho týždenníka Le Nouvel Observateur, v ktorom m. i. napísala, že "duchovná Biafra je už takmer uskutočnená. Česi a Slováci sa pýtajú so srdcom plným obáv, koľko desaťročí alebo generácií si vyžiada obnova ich kultúry a vzkriesenie ich ducha...". Pohľad na okupované Česko-Slovensko je žalostný. Mnohí občania hovoria, že terajšia situácia je nebezpečnejšia, zákernejšia a tým horšia ako za stalinizmu. Predstaviteľmi dnešného režimu opovrhuje každý národne a demokraticky uvedomelý človek. A opovrhuje nimi menovite mládež. Inteligencia sa utiahla do ulít, do akejsi vnútornej emigrácie; spisovatelia sa pýtajú "pre koho máme písať? "; filmári nemôžu pokračovať v sľubne započatom rozbehu svojho umenia, ktorým svojej krajine v posledných rokoch získavali úspech za úspechom; v školstve je rozklad od základu; celkove badať úpadok do duchovnej priemernosti; tých, čo mali viesť túto kultúrnu krajinu, možno dnes stretať ako murárov, umývačov riadu v reštauráciach, ako stolárov, kominárov, ale mnohí nemali dosiaľ ani to šťastie, že dostali manuálnu prácu. Tlak režimu zasiahol už všetky oblasti, nevynímajúc ani cirkev, kde si počína rovnako brutálne ako v radoch tzv. Dubčekovej pravice. Čistky to je krásne a mierne označenie toho, čo sa deje dnes v Česko-Slovensku, pred očami civilizovaného sveta. To pravé slovo, ktoré nám má vyjadriť skutočný obraz súčasnej situácie je sovietizácia. Duchovná Biafra – to sú len brutálne metódy akými dnešný režim pod okupačným tlakom prevádza sovietizáciu Česko-Slovenska, najmä na duchovnom poli. Od toho času čo existuje pomsta víťaza neprestala platiť zásada: beda porazeným! Sovietsky imperializmus to dáva cítiť dnes Slovákom a Čechom na každom kroku.

– ps –

Mihálik a otázky umenia

Od tých čias čo prestal spievať o anjeloch a pokoji v ľudskom srdci a čo sa stal básnikom v "plebejskej košeli", ktorý nechce

"umrieť na slame" lebo i jeho "láska je ozbrojená", rád ospevoval mocných tohto sveta. Napríklad aj Viliama Širokého, ktorý v 50. rokoch poslal Husáka na dlhé roky do ťažkého žalára; a tiež Visarianoviča Stalina, nad ktorého smrťou zažialil veršom: "Neumrel On... Stalin žil, Stalin žije, večne bude žiť..." Aj takéto plody má už slovenská poézia!

A napriek tomu treba povedať, že tu ide o cenného básnika, ktorý vstúpil do politiky na škodu svojej poézie i svojho mena. Ale človek, ktorý úprimne podporoval liberálny trend Dubčekovej politiky, ktorý z horúceho citu urazenej cti napísal protestné Rekviem po príchode okupantov a ktorý dnes zatracuje túto krajšiu svoju minulosť, stráca tvár i ako básnik. Slová: "Exponenti pravice sa stiahli do svojich dier a stále hľadajú nové možnosti pôsobenia, osočujú a intrigujú a neraz sa im darí vkladať svoje špinavé myšlienky do cudzích úst", alebo: "Nesmieme sa dať znechutiť, ak po nás siahajú tie isté ruky, ktoré nám chceli vykrútiť krk pred troma rokmi", alebo: "V dramatických a hystériou poznačených augustových dňoch roku 1968 som i ja napísal báseň, ktorá je výrazom dobového defetizmu a nesprávneho pochopenia zmyslu vtedajších udalostí", — to je prejav morálne defektného počínania. A Mihálik v tomto smere ide ešte ďalej. Stáva sa priam konfidentom: "Niektoré dámy, ktoré pred pár rokmi mali vyárendované prekladanie sovietskej literatúry, sa veľmi rýchlo preorientovali na západnú, neraz brakovú produkciu. Vydavateľstvá, ktoré im to umožňujú, objektívne spolupôsobia na ich pasívnej rezistencii." Možno povedať: sapienti sat.

Mihálik si položil aj otázku: "Čo má urobiť autor, keď spozná svoju chybu? Má si fúkať vlastnú boľačku alebo vopchať hlavu do svojho "charakteru" ako pštros do piesku?" Šťastní, ktorí môžu nájsť útechu vo vlastnom charaktere, v nepredanej cti. Tí však, čo odhodili svoj charakter ako prázdnu fľašku alkoholu, môžu iba zúriť v službách okupanta. Zúriť na tých, čo vraj nechcú pochopiť "poznané fakty", ako to hovorí Husák, alebo ktorí nemôžu uveriť že "jedinou reálnou perspektívou ľudského šťastia je komunizmus", ako to hovorí Mihálik.

Pre Mihálika je "socialistické umenie najmodernejším umením našej doby... Socialistický charakter umenia spočíva v tom, že takéto umenie nadržiava historickej pravde v triednych zápasoch dnešného sveta..." Tu treba iba povedať: škoda básnika!

— ik —

Plevzov otáznik nad Clevelandskou dohodou

Viliam Plevza patrí medzi slušných komunistických historikov. A hoci bol najaktívnejším historikom strany, predsa sa snažil riadiť zistenými faktami, a aj keď nedopovedal vždy pravdu, nesnažil sa ju aspoň zatajiť. Má bezosporu svoj talent a ešte väčšiu usilovnosť. V normálnych časoch mohol byť z neho nielen plodný ale aj dobrý historik.

V Novom slove (č. 18/71, zo 6. mája) opustil terén histórie komunistickej strany a zahľadel sa na Clevelandskú dohodu. Plevza stál blízko pri príprave federácie. Vie veľmi dobre čím sa argumentovalo v jej prospech a pozná aj váhu, objektívnu váhu Clevelandskej dohody v jej historickom aspekte. Dnes však hovorí, že sa tu používala ako "historická barla". Je vari zlé, že Clevelandská dohoda "prenikla do povedomia našich ľudí? " Či to "deformuje historickú pravdu? "

Nevedno kde berie Plevza argument o tom, čo deformuje historickú pravdu. Slováci vedia, že federácia nie je patentom komunistov, že americkí Slováci a Česi prišli s touto myšlienkou už roku 1915. Čo ho preto zviedlo k tvrdeniu, že Clevelandská dohoda je "falošný prostriedok na dosiahnutie ušľachtilého cieľa? " Možno to pochopiť iba v súvislosti, že pre Plevzu platí iba "socialistická federácia". Tá však, na nešťastie pre národ, nie je "historickou" ale skutočnou barlou terajšieho česko-slovenského pomeru.

Zmysel a ducha Clevelandskej dohody možno pochopiť iba v súvise s krajinou, kde vznikla, to jest so Spojenými štátmi severoamerickými, ktoré sú zväzkom federálnych štátov. Tento osvedčený princíp chceli americkí Slováci a Česi preniesť aj na budúci štát Čechov a Slovákov, o ktorom roku 1915 ešte iba snívali. Už sama formulácia "federálny zväzok štátov" ukazuje ako úzko boli spiate predstavy autorov Clevelandskej dohody s politickou formou štátu, v ktorom žili.

Nesprávne je tiež keď Plevza kladie do rovnakej kategorie politické myslenie a predstavy Benešove s tým, čo mali pred očami osnovatelia Clevelandskej dohody. Benešov koncept bol od začiatku veľkočeský. V tomto ohľade mu neoponoval ani Štefánik, ktorému išlo hlavne o oslobodenie Slovákov a nie tak o formu budúceho česko-slovenského štátneho pomeru.

Nemožno nehrešiť na historickej pravde keď sa veci vylúčia z ich časovej súvislosti. To je aj pomýlený prístup Viliama Plevzu k výkladu Clevelandskej dohody. K tomu treba ešte

dodať, že roku 1915, keď americkí Slováci a Česi už hovorili o česko-slovenskej federácii, čiže o česko-slovenskom štáte, bez ohľadu na osud Rakúska a Maďarska, ani Masarykova ani Benešova predstava nešla tak ďaleko. Oni v tom čase predkladali českú otázku (a pod ňu zahrňovali aj Slovákov) ako problém v rámci Rakúsko-Uhorska. Bolo to pokračovanie koncepcie Františka Palackého. Na Štúrovu koncepciu, ktorá bola reálnejšia, vtedy nemyslel nikto. Aspoň nie v tom zmysle ako ho chápal Štúr sám, ktorý slovenský problém staval ako samostatnú otázku vedľa otázky českej, čiže Rakúsko-Uhorsko ako úniu národných štátov pod vládou Habsburgov.

Plevza si položil tiež otázku: ako je možné, že "Hlinkova ľudová strana, najvýraznejšia pravicová nacionalistická oponentka štátoprávneho usporiadania predmníchovského Československa" sa dovolávala Pittsburghskej dohody, ktorá sa uspokojovala s autonómiou Slovenska a nie Clevelandskej dohody, ktorá žiadala federáciu? Odpoveď nachádza v tom, že vraj Pittsburghská dohoda "pregnantnejšie formulovala autonómne postavenie Slovenska" ako Clevelandská dohoda. Toto je nie hlavný dôvod. Ľudová strana videla závažnosť Pittsburghskej dohody najmä v tom, že bol na nej podpis T.G. Masaryka, neskoršieho prezidenta ČSR. Dôrazom na platnosť podpisu T.G.M. chcela dokázať aj zákonnosť Pittsburghskej dohody. Okrem toho aj ľudáci boli politickí realisti. Uvedomovali si čo by bolo vtedy znamenalo predložiť požiadavku federatívneho zväzku štátov. Ako realisti išli cestou menšieho odporu. A aj ten bol tak silný, že musel prísť zahraničný tlak, aby Slováci dosiahli autonómiu.

Aj keď tieto veci patria minulosti je správne ich osvetľovať a analyzovať. Plevzovou zásluhou je, že tak urobil, aj keď s jeho argumentáciou možno súhlasiť iba čiastočne.

IK

No my si Vás, milí krajania, spomíname tak v dobrom myslení, ako si Vás spomínajú Vaše milé rodiny, Vaši blízki i vzdialení príbuzní, lebo takmer z každej slovenskej rodiny aspoň jeden člen bol vytrhnutý, aby odišiel ta, kde úfal, že zarobí na väčší kúsok chleba než mohol zarobiť doma. Martin Benka (Pozdrav: Matica slovenská krajanom.)

SLOVENSKÁ PANTOMÍMA V AVIGNONE

Na 25. Avignonskom divadelnom festivale, ktorý trval od 12. júla do 14. augusta 1971, vystupoval aj súbor bratislavského míma Milana Sládka. Hral pantomimické predstavenie pre deti od 7. do 12. rokov Kefka a stratená lopta. Sládek vystupoval v rámci Dní divadla pre mladých divákov; bola to jediná zahraničná skupina, ktorá sa toho roku zúčastnila na festivale. Korene tohto poznania tkvú ešte v predstaveniach Kyrmezrových hier, ktoré Milan Sládek a Eduard Žlábek naštudovali vo Vysokej škole muzických umení a dávali v roku 1965 na festivale v Nancy a v parížskom Divadle národov.

Predstavenia pre deti sú vo Francúzsku, tak ako u nás a pravdepodobne aj inde, často podceňované. O to viac vynikla profesionálna poctivosť a poetická hodnota Kefku a stratenej lopty. Diváci ju ocenili rovnako ako kritici; viacero Domov kultúry a Domov mládeže prejavilo úmysel kúpiť predstavenie. Plánované Sládkovo tourné po Francúzsku teda nadobúda konkrétnu podobu. Súbor chcel pôvodne prísť na jar budúceho roku s programom pre dospelých Kefka a dar, avšak teraz privezie aj detské predstavenie.

Kefka a stratená lopta, podobne ako Kefka a dar, kombinuje pantomímu a princíp čierneho divadla. Príbeh a morálka Kefku a stratenej lopty sú prosté: Kefka, zametač v parku, nájde stratenú loptu. Hrá sa s ňou a nemá veľmi chuť vrátiť ju, ani keď sa dostaví jej malá majiteľka. Dievča sa rozplače a Kefka, aby ju utíšil, vyťahuje z popolnice nekonečnú vreckovku-závoj a kvet, ktoré ožívajú a tancujú spolu s loptou a Kefkovou metlou. Hru preruší dozorca v parku. V parku nie je dovolené hrať sa s loptou. Alebo možno aj je, avšak dozorca je namrzený, lebo iní sa hrajú a on nie. Park stíchne, dozorca sa nudí, Kefkov malý priateľ psík ho obcikáva, Kefka sám podhadzuje dozorcovi banánovú šupku, aby sa pošmykol... Dozorcovi neostáva nič iné ako sa pomeriť s deťmi. Modliká, aby prišli späť, chce sa hrať s nimi. Dievča s loptou sa vráti, hra začína znova, deti neodmietnu, aby sa dozorca pripojil, ale ostávajú nedôverčivé, a keď sa naskytne príležitosť, nezabudnú dozorcovi vystrúhať dlhý nos.

Predstavenie Kefka a stratená lopta je náročné a vie zaujať aj dospelých divákov. Zároveň rešpektuje vnímacie schopnosti detí. Oboje sa dalo pozorovať pri festivalových predstaveniach. Na prvých dvoch asistovali najmä dospelí – učitelia, herci, vedúci divadelných krúžkov, novinári, vychovávatelia. Dni divadla pre mladých divákov sú určené najmä im a majú slúžiť ako podnet pre ich vlastnú tvorbu. Na treťom predstavení bola sála mestského divadla v Avignone plná až po povalu detskými divákmi. Deti reagovali živo a pozorne; ľahko rozumeli reči pantomímy a čierneho divadla. O to ľahšie, že autori predstavenia Sládek a Žlábek ich vovádzali do sveta pantomímy postupne a včlenili priamo do hry vysvetlenia jej techniky a symbolov. Kefka na začiatku používa reálne rekvizity ako napríklad loptu, metlu, kvet, banán. Neskôr prejde k imaginárnym rekvizitám: sadá si na neviditeľnú stoličku, hrá na neviditeľné piano, husle a basu. Prechod je urobený s humorom a vôbec nepôsobí ako štýlová nedôslednosť. Keď si Kefka sadá na svoju neviditeľnú stoličku, dievča začudovane pozerá, chce sa dotknúť stoličky – prirodzene, stoličky nieto. Pre ňu. Pre Kefku naopak má táto stolička hodnotu skutočnej stoličky. Dievča z nej padá na zem, Kefka ostáva sedieť... Dievča nevidí noty na klavíri, chce ich nahmatať – a Kefka ju pacne po prstoch, lebo preňho, pre míma, sú noty ozajstné a nemôže hrať, keď mu ich dievča zacláňa. Deti porozumeli tak dobre, že Sládek si mohol dovoliť vyvolávať smiech aj predstieraním nedôslednosti alebo dosť zložitými metaforami. Keď napríklad hrá na basu, zasníva sa, jeho pohyby sa stanú mechanické, vyzerá to, akoby pílil drevo. Kefka sa spamätá, ibaže sláčik sa už premenil na pílu, a z basy ostali polienka, s buchotom padajúce na hromádku... Deti sa tešili.

Okrem predstavení sa Sládkov súbor zúčastňoval na diskusiách, ktoré tvoria súčasť festivalu, na tlačových konferenciách a na debatách so skupinami divákov, ktoré ho pozývali po predstaveniach. Posledný deň svojho pobytu v Avignone Sládek usporiadal improvizované – a bezplatné – predstavenie sólových pantomím na nádvorí paláca Roure. Napriek tomu, že pre toto predstavenie sa pre nedostatok času takmer nedala robiť reklama, nádvorie bolo plné. O úspechu svedčí aj to, že publikum nástojilo, aby Sládek pokračoval, aj keď začalo pršať.

Peter B.

OŽIVENIE VÝSKUMU MIESTNYCH DEJÍN A VLASTIVEDNEJ PRÁCE

Keď v r. 1948-1954 postupne vtedajší kultúrträgri sústredili v Bratislave takmer celý mozgový potencionál spoločenskovedného výskumu

(okrem pracovníkov miestnych múzeí, galérií a archívov) nemuselo to znamenať agóniu regionálneho výskumu a vlastivednej práce. Lenže centralizácia sa vykonala nielen organizačne ale aj duchovne. Dogmatický komunizmus v snahe ovládať všetky nitky národného pohybu musí nutne viesť k centralizmu. To, konečne, nie je nič nového. Poznali to Metternich alebo Bach a všetky totalitné systémy.

Ešte v r. 1961, keď Alžbeta Gácsová napísala štúdiu odtlačenú v Historickom časopise o prácach z oblasti miestnych dejín za feudalizmu, z knižných prác mohla vymenovať iba staršie práce (Florkovu o T. Sv. Martine, Lamošovu a Matunákovu o Kremnici, Lehotskej o Pezinku, Sabolovu o Prešove a Krpelcovu o Bardejove). Pravda, to sa netýkalo len dejín stredovekých miest na Slovensku, ale dejín miest vôbec. Čo tu vzniklo potom, to boli len štúdie týkajúce sa problematiky sociálnej štruktúry a hospodárskeho vývoja miest.

Najskôr sa spamätali knižnice, najmä východoslovenské. Prešovská Štátna vedecká knižnica a košická Štátna vedecká knižnica (začas to bola jedna knižnica, prešovská bola iba filiálkou košickej) začali aspoň bibliografický výskum.

Obrat nastal až po roku 1963, kedy sa historici prihlásili do počiatočného obrodného procesu. Prvými lastovičkami bol zborník *Banská Štiavnica* (1964), vydanie práce Pavla Križku *Z dejín banských miest na Slovensku* (1964), *Dejiny Prešova* a *Dejiny Bratislavy* (1966).

No najpozoruhodnejším impulsom pre rozvoj regionálneho bádania vidíme vo vrátení členskej základne Matici slovenskej a do istej miery obnovenie jej miestnych odborov. Znovuobnovené "Matičné čítanie" sa vyhranilo ako časopis venovaný vlastivednému a odbornému regionálnemu bádaniu. I v menších mestách sa pod materskými ochrannými krídlami Matice slovenskej začali starať o kroniky, pripomínať si udalosti z dejín miest.

Z pozoruhodných kníh, ktoré z tohto úsilia vznikli spomenieme aspoň tri. Gemerská vlastivedná spoločnosť v Rimavskej Sobote vydala v r. 1969 I. zväzok *Literárne postavy Gemera* a vo vydávaní bude pokračovať. Prvý zväzok tvorí päť štúdií: Ján Gallo píše o Reussovcoch, Rudo Brtáň o Augustovi Horislavovi Škultétym, Mária Loyová o Petrovi Kellnerovi-Zábojovi Hostinskom, Pavol Vongrej predstavuje Sama Vozára, Oskar Čepan Ľudovíta Kubániho a Michal Kocák Jozefa Škultétyho. Ide tu teda o trojzáprah regionalistov, pracovníkov Slovenskej akadémie vied a Matice slovenskej. Napriek tomu, že sú tu publikované i prílohy (listov in continuo) a citácie prameňov, ide predovšetkým o popularizačné dielo.

Ďalšia kniha, ktorú vydal tiež miestny gestor, v tomto prípade Mestský národný výbor v Kežmarku, má titul *Kežmarok – 700 rokov od udelenia mestských privilégií.* Tlačou i úpravou je kniha na naše pomery reprezentatívna (čo sa nedá povedať o gemerskom zborníku). Zostavovatelia publikácie sa rozhodli, že dôležitejšia je prítomnosť Kežmarku ako jeho minulosť a od tohto zámeru ich neodradil ani fakt,

že publikáciu vydali k okrúhlemu výročiu mesta bohatého na históriu. Po stručnej histórii mesta sa dozvedáme podrobnosti o bojoch robotníckej triedy v Kežmarku a veľkú kapitolu venovali zostavovatelia aj histórii od Slovenského národného povstania do roku 1968. Záver tvorí kultúrna história mesta, kde tiež patričné množstvo pozornosti venujú dejinám robotníckej osvetovej činnosti a trochu aj kultúrnej minulosti mesta.

Posledná kniha, ktorú si všímame, je zborník *Brezová pod Bradlom,* s podtitulom "Dejiny, národopis, nárečie, literatúra". Vydalo ju vydavateľstvo Obzor (ktoré je však spoluvydávateľom aj menovaných dvoch predchádzajúcich prác) v r. 1970. Táto kniha je spomedzi prác, ktoré si všímame, najlepšia. Brali sme ju s obavou do rúk, ale už Benkova kresba vo frontispice s mohylou generála Milana Rastislava Štefánika našu obavu rozptýlila. Mohyla sa potom ešte raz objaví vo farebnej fotografii a aj M. R. Štefánikovi sa venuje pomerne dosť priestoru. Prirodzene neobíde sa to ani tu bez skresľovaní, ale do "holotikizmu" sa až nezájde. Spomína sa aj udelenie čestného občianstva markíze Benoni, snúbenici M. R. Štefánika, dňa 6. 8. 1968.

I keď spomenuté publikácie a činnosť rozhýbaná Maticou slovenskou a Slovenskou historickou spoločnosťou nie je bez "normalizačných" sprievodných znakov (ale aká by mohla byť iná za týchto okolností?), rozhodne repríza 50. rokov v miestnom vlastivednom výskume a regionálnej historiografii sa nekoná.

Jozef Komárňanský (Bratislava)

NOVÍ LAUREÁTI

V predvečer prvého mája 1971 bolo veľké udeľovanie cien. Udeľoval ich prezident republiky na návrh strany, ale pritom spomenul, že sa to robí i na návrh Národného frontu, federálnej vlády i vlád národných republík a odborového hnutia. Vieme dobre, že to všetko je iba komunistická strana, nič viac a nič menej. A tak teda strana odmeňovala svojich služobníkov. Odmeňovala ich za to, že sa v ich tvorbe odráža politika strany, jej činnosť a jej úsilie.

Výtvarných umelcov poctili cenami za modeláciu Leninovej hlavy, za červenú farbu mesiaca, zástavy a hviezdy, za symbol slovenského povstania, februára 1948 a pod.

Profesor Dr. Karol Šiška, predseda Slovenskej akadémie vied, bude "nosiť zlatú hviezdu hrdinu socialistickej práce" za to, že hneď v dňoch okupácie sa verejne pridal na stranu okupantov.

Laureátmi sa stali aj Ján Poničan a Andrej Plávka, slovenskí básnici, ktorí si zakryli tvár keď tiekla krv Danky Košanovej na bratislavskej ulici v auguste 1968. Poničan voľakedy vstúpil do poézie s heslom "milujem všetko len krivdu nenávidím". Za ciachu laureáta prehliadne však aj

násilné zdeptanie vlastného národa. V okupantoch vidí "slovanských bratov, ktorí prišli zachrániť veľkú myšlienku komunizmu pred kontrarevolúciou", ako to napísal roku 1956, keď Sovieti potlačili maďarskú revolúciu. Trubadúr, ktorý vždy spieval na slávu moskovských tyranov, nezbavil sa beľma na oku ani v auguste 1968. Slúži a prijíma vyznamenania.

Andrej Plávka, ktorý sa z karierizmu stal komunistom, podobne ako Andrej Mráz, patrí k najtrápnejším zjavom v slovenskom povojnovom kultúrnom živote. Bol prvým, kto po okupácii začal "normalizovať" slovenskú kultúru. Výsledky tejto normalizácie: čistky spisovateľov, väznenie prekladateľa Ličku, pozbavenie existencie nespočetných kultúrnych pracovníkov, zastavenie Kultúrneho života, Mladej tvorby, Echa a iných časopisov, zákaz spolupráce so západnými spisovateľmi a zatiahnutie Zväzu slovenských spisovateľov výlučne do tábora spisovateľských zväzov komunistických krajín.

Rad radom laureáti strany, bez úcty a dôvery národa.

– ps –

SMRŤ DVOCH STATOČNÝCH SLOVENSKÝCH JAZYKOVEDCOV

Dozvedáme sa zo Slovenska, že na sklonku minulého roku odobrali sa do večnosti dvaja statoční a výborní slovenskí jazykovedci: Anton Jánošík (narod. 1904 v Bánovciach nad Bebravou) a Belo Letz (narod. 1902 v Budapešti). Ich mená ostanú navždy späté spolu s menami Jána Mihála, Dr. Petrikovicha a Antona Prídavka. Spolu s Dr. Bartkom stáli pri zakladaní časopisov "Slovenská reč" a pozdejšie "Slovenský jazyk". Boli to oni, ktorí so skvelou vedeckou prípravou a dôkladnosťou postavili sa proti nebezpečným čechizačným úsiliam českých prof. Vážneho a Heřmanského, ktorí v službách československej politickej ideológie chceli slovenčinu zredukovať na dialekt češtiny a vnášali do slovenského jazyka české jazykové nečistoty. Nemožno zabudnúť búrlivé matičné udalosti pre tieto nehoráznosti a bezočivosti z r. 1932.

Dnes z pochopiteľných príčin veľa sa nemôže písať o týchto matičných udalostiach na Slovensku, ale my tu v slobodnej cudzine si ich s úctou pripomíname, ako aj hrdinský postoj slovenských jazykovedcov typu Mihál, Letz, Anton Jánošík, ktorí riskovali svoje existenčné postavenia ako profesori za čistotu slovenského jazyka. Počas Slovenského štátu na základe excerptov, ktoré zanechal v Matici vynikajúci slovnikár Jozef Konuš ešte pred vojnou, systematicky zbierali materiál, a heslá pre Slovník slovenského jazyka, ktorý vyšiel napokon v Slovenskej akadémii vied v šiestich zväzkoch. Letzova Gramatika slovenského jazyka po vojne nebola prijatá ako úradná gramatika a učebnica slovenčiny, lebo nebola zostavená podľa novopečených marx-leninistických jazykových zákonov.

Národ má dlhú pamäť a nezabudne svojich hrdinských obrancov svojho najväčšieho pokladu: slovenského jazyka. Večná pamäť im v národe !

J. G.

O NITRIANSKOM BISKUPOVI AUGUSTÍNOVI ROŠKOVÁNYIM

Dňa 31. januára 1972 na Pápežskej Lateránskej Univerzite v Ríme dosiahol hodnosť doktora teológie, dp. Štefan Vragaš, kňaz trnavského biskupstva, predtým spolupracovník Slovenskej Akadémie vied pre "Slovník slovenského jazyka". Táto udalosť je o to významnejšia, že po dlhšej dobe znovu sa autor zaoberal slovenskou tématikou. Jeho práca pojednáva o významnom nitrianskom biskupovi a teológovi Augustínovi Roškoványim a presnejšie povedané o jeho vedeckom výskume teologických otázok týkajúcich sa manželstva.

Augustín Roškoványi narodil sa roku 1807 v Sennom, okres Michalovce, ale jeho rodina pochádzala z Roškovian, (okr. Prešov), odkiaľ má aj meno. Ako kňaz pôsobil v Jágerskom arcibiskupstve, ako správca knižnice a prefekt seminára, neskôr ako kanoník a direktor biskupského úradu. Za významné zásluhy bol čoskoro menovaný za biskupa Vacovského a roku 1859 stal sa biskupom nitrianskym, kde ostal až do svojej smrti. Zomrel 24. februára 1892, a bol pochovaný v biskupskej hrobke v nitrianskej katedrále. V Nitre dal vystavať nový veľký a malý seminár, v rodnej obci dal postaviť kostol, faru a školu. No okrem pastorálnej činnosti celý voľný čas venoval vedeckej práci, pre ktorú sa stal známym v celom vtedajšom kultúrnom svete.

Jeho vedecká činnosť má zvláštny ráz. K teologickým otázkam, ktoré v jeho dobe boli všeobecne diskutované, zozbieral celý dokumentačný materiál z cirkevných Otcov, snemov, cirkevného a štátneho zákonodárstva atď. Hlavné zbierky sú tieto:

1. O Primáte rímskeho pápeža (Romanus Pontifex tamquam Primas Ecclesiae etc.) Nitra 1867-1890, 20 zväzkov.
2. O nezávislosti cirkevnej od svetskej autority (Monumenta pro independentia potestatis ecclesiaticae ab imperio civili). Nitra 1847-1889, 15 zväzkov.
3. O manželstve podriadenom cirkevnej autorite (Matrimonium in Ecclesia catholica potestati Ecclesiae subjectum...) Pešt-Nitra, 1870-1887, 8 zväzkov.
4. O miešaných manželstvách medzi katolíkmi a evanjelíkmi (De matrimoniis mixtis inter catholicos et protestantes). Pécs-Pešt-Nitra 1842-1887, 8 zväzkov.
5. O kňazskom celibáte a o breviári (Coelibatus et breviarum...) Pešt-Nitra, 1861-1888, 8 zväzkov.
6. O nepoškvrnenom počatí Panny Márie (Beata Virgo Maria in suo conceptu immaculata...) Budapešť-Nitra 1860-1881, 9 zväzkov.

Ako z tohoto zoznamu vidno, Roškoványi zozbieral a vydal vyše 60 zväzkov teologických dokumentov. Nachádzajú sa skoro vo všetkých významných bohosloveckých knižniciach.

No okrem tejto zberateľskej činnosti, vypracoval aj niektoré teologické traktáty, v ktorých je vyjadrené jeho teologické vzdelanie a myslenie.

Ide o tieto práce:

1. O primáte rímskeho Pápeža a jeho právach (De primatu Romani Pontificis ejusque juribus). Augsburg, 1834
2. O právomoci Cirkvi v manželských otázkach (De postestate Ecclesiae legislativa circa matrimonium). Augsburg, 1837
3. O nerozlučiteľnosti manželstva (De indissolubilitate matrimonii). Augsburg, 1840.

Predmetom rozboru doktorskej práce Štefana Vragaša boli práve dva posledné z uvedených traktátov. Na základe podrobnej analýzy týchto traktátov autor dospel k záveru, že Roškoványi v minulom storočí patril k najvýznamnejším teológom, ktorý vedel veľmi citlivo reagovať na aktuálne problémy diskutované najmä v jemu blízkom rakúsko-nemeckom prostredí. Jeho výskum bol v prvom rade obranou tradičnej náuky Cirkvi a jeho argumentácia v mnohých bodoch ostáva platná aj dnes, ba môže uľahčiť výklad mnohých pálčivých otázok na tomto poli.

Ako vidno, zbierateľská a vedecká činnosť biskupa Augustína Roškoványiho bola veľmi rozsiahla. K tomu potreboval mnoho literatúry, ktorú si zaobstaral z rôznych strán, takže si zozbieral celú bibliotéku, ktorá sa z jeho závetu stala základom nitrianskej biskupskej knižnice. Nie čudo, že jeho zbierky prameňov a bohoslovecké diela mu zaslúžili časté citovanie súčasných a nasledujúcich teológov. V poslednom čase však akosi upadol do zabudnutia, a preto doktorská práca Štefana Vragaša právom ocenila jeho zásluhy na poli vedeckom, kultúrnom a náboženskom, a takto ho znovu dala do popredia. To sa stalo práve v mesiaci keď pripadá 80 rokov od smrti toho významného nitrianského biskupa, čo pred prítomnými vyzdvihol aj dekan teologickej fakulty, keď podával ocenenie celkovej práce Štefana Vragaša.

M. Lacko, S.J.

PREDNÁŠKY O STAROSLOVENSKEJ LITERATÚRE V RÍME

Ako je známe, pri Slovenskom Ústave Sv. Cyrila a Metoda v Ríme jestvuje pre malých seminaristov slovenská stredná škola (štyri vyššie triedy). V prvom polroku školského roku 1971-1972 na hodinách slovenskej literatúry prof. Augustín Nádašský SDB prednášal "Dejiny staroslovenskej literatúry". K tomu pripravil pre študentov aj krátky rozmnožený prehľad tej literatúry. Na počiatku podáva základné poznatky o slovenskom písme, a hneď prechádza k literárnym pamiatkam. V prvej časti sú to "Staroslovenské žitia Sv. Cyrila a Metoda" ako prameň k životopisu Sv. bratov. V druhej časti sa zaoberá pôvodnými staroslovenskými literárnymi pamiatkami, o ktorých vedci tvrdia, že

pochádzajú od Sv. bratov, ako napr. Predspev k Evanjeliu, Abecedná modlitba, Napísanie o pravej viere, Napomenutia vladárom, Súdny zákonník pre svetských ľudí, Cirkevný zákonník-Nomokanon atď. V tretej časti preberá tie staroslovenské pamiatky, ktoré sú prekladmi z iných jazykov ako napr. Preklady sv. Písma, Preklady liturgických kníh, Frizinské pamiatky, Pochvalné slová atď. O každej literárnej pamiatke Nádašský podáva jej opis, pôvod, mienky autorov o nej, jej rozbor a ukážky z nej.

Skutočne je veľmi vhodné, keď Ústav, ktorý má za svojich patrónov Sv. Cyrila a Metoda, venuje zvláštnu pozornosť ich dielu, ktoré patrí bez pochyby do slovenskej literatúry. No aj odhliadnuc od toho chcem zaznamenať, že, táto rímska škola je asi jediná, kde študenti majú možnosť poznať tie slávne začiatky slovenskej literatúry a našej kultúry vôbec. A preto vyslovujeme riaditeľstvu tej školy a profesorovi Nádašskému zaslúžené uznanie.

M. Lacko, S.J.

ZA STANISLAVOM MEČIAROM

V čase keď Stanislav Mečiar vstúpil do literárnej vedy, bolo málo tých, ktorí by ju boli mohli robiť na úrovni vtedajšej európskej vedy. Nadaný Štefan Krčméry predčasne odišiel, Jozef Škultéty bol príliš všestranný (a preto nutne jednostranný v jednotlivých disciplínach). Katedra slovenského jazyka a literatúry na Univerzite Komenského bola príliš v zajatí čechoslovakizmu a "pražákizmus" strašil ako zlý duch. Matica slovenská si vtedy práve formovala svoj literárny odbor. Napokon zostávalo niekoľko profesorov roztratených po slovenskom vidieku, ktorý glosovali literatúru. Na viac nebolo.

V Matici slovenskej – kde nastúpil po štúdiách v Prahe, Lipsku, Poznani, Krakove a Varšave – prevzal r. 1938-9 redigovanie Slovenských pohľadov. Ten kto redigoval tento kultúrny časopis svojím spôsobom redigoval zároveň slovenský kultúrny život. Písal aj do druhého kultúrneho časopisu čo do dôležitosti, Smrekovho Elánu. Nebol len paberkárom, ale vydal i knižné práce: kniha esejí *Poézia a život, Neznáme básne Janka Kráľa* a štúdia k *Hviezdoslavovej Hájnikovej žene.*

Oceniť treba, že Stanislav Mečiar sledoval literatúru v širších, slavistických reláciách, najmä s orientáciou na poľskú a lužicko-srbskú literatúru. Hoci sme národom, ktorý už od baroka chápal údel Slovenska v slovanských reláciách, literárnych vedcov so slavistickou orientáciou sme mali vždy málo. Za Slovenského štátu sa stal (r. 1944) univerzitným profesorom. V tomto období publikoval dve knihy: Beniakova Žofia (1941) a Slovenský národný socializmus (1942).

Potom dobrovoľne odišiel do exilu. I keď bol činný, najmä ako spoluorganizátor Zahraničnej Matice slovenskej a po smrti J. C. Hronského bol jej hlavným organizátorom, písal do exilových časopisov, veľa pozornosti venoval Martinovi Kukučínovi vo vzťahu k Južnej Amerike, predsa len nemohol dokončiť to, čo doma začal. To je napokon údelom každého emigranta. Navyše Stanislav Mečiar odišiel v čase, keď treba žať. Strata, akú ťažko nahradiť.

J. Špetko

OPONA PADLA...
Spomienka na Rudolfa Petráka

Nebolo to prvý raz v slovenských dejinách, že malé mestečko vyrástlo na významné kultúrne stredisko, aj keď objektívnych predpokladov nebolo, ba dalo by sa povedať, že proti všetkým objektívnym a racionálnym predpokladom. Bez prvotriednych knižníc, laboratórií, učební a profesorského zboru, ktorý by bol počtom a slávou členov zaručoval úroveň, odrazu akoby z ničoho niektoré školy poslali do života v rozpätí niekoľkých rokov celé pokolenie vynikajúcich ľudí.

V rokoch tridsiatich takýmto strediskom sa stala Spišská Kapitula, kde nielen biskupský seminár na výchovu kňazov Spišskej diecézy, ale aj učiteľský ústav dali svojim odchovancom oveľa viac ako základné vedomosti a charakterovú i morálnu prípravu na povolania, lebo zapálení príkladom veľkého patróna týchto ustanovizní, biskupa Jána Vojtaššáka, odchádzali odtiaľ do života mladí ľudia, ktorých smäd po vedách a poznaní bol práve taký neuhasiteľný ako vôľa ponoriť sa celkom do prúdov slovenského života a v službách ľudu kráčať k vyšším métam. Spišská Kapitula pripravovala ľudí nielen na zamestnanie, ale vštepila im do duší povolanie a nie div, že i dnes tak doma ako i v cudzine blčí ešte mnoho plameňov, ktoré boli zapálené v Spišskej Kapitule v rokoch tridsiatich, keď tento tisícročný maják zasvietil svetlom najmocnejším a najkrajším.

Dňa 3. marca vyhasol navždy jeden z tých na Spišskej Kapituli zapálených plameňov.

Dňa 3. marca 1972 prestalo biť srdce jedného z najväčších slovenských operných spevákov a opona padla navždy za jeho predčasne zlomenou kariérou.

Rudolf Petrák vyštudoval za učiteľa, ale s pedagogickým vzdelaním vpíjala jeho smädná duša tie isté národné, morálne, náboženské a sociálne ideály, tú istú túžbu po kráse, ako duše a mysle jeho mladších a starších vrstovníkov z ústavu i neďalekého seminára. Ale tak ako nemožno ukrývať svetlo pod mericou, ani Petrákov mimoriadne bohatý a silný hlasový talent nebolo možné priviazať navždy k šlabikáru, aby sa míňal vtĺkaním abecedy a krátov do detských hlavičiek. Ani miesto sólistu v Speváckom

zbore slovenských učiteľov, ktoré bývalo životnou túžbou mnohých nadaných členov a Petrákovi padlo do lona prv, než uschol atrament na jeho učiteľskom diplome, nebolo ani len začiatkom jeho strmo stúpajúcej speváckej kariéry. A hoci bez javiskovej skúsenosti a primeranej prípravy, neuveriteľné nadanie ho prenieslo rovno do opery bratislavského Národného divadla v úlohách, kde sa nie začínajú, ale vrcholia kariéry. Ale aj tak bolo zrejmé, že vtedajší vedúci tenori Dr. Janko Blaho a Štefan Hoza v prudkom svetle novej hviezdy majú zénit svojej slávy za sebou. Petrák však videl lepšie ako ktokoľvek všetky svoje začiatočnícke nedostatky a sotva sa mu naskytla príležitosť ďalej študovať, využil ju Msgr. Kapala, bývalý Petrákov profesor na Kapitule, stal sa totiž legačným radcom na slovenskom vyslanectve pri Vatikáne nielen že sa rozpamätal na svojho nadaného žiaka, ale mu aj zaistil hodiny u majstra Stracciariho, učiteľa svetového mena, ktorý nielen Petráka prijal, ale ho aj zahrnul mimoriadnou priazňou.

Divadelný život vždy bol a bude plný intríg a žiarlivosti. Preto Bratislave sa ušlo veľmi málo Petrákovho umenia po jeho návrate z Ríma. Situáciu chytro využila susedná Viedeň, kde sa jeho talent mohol po prvý raz rozvinúť a kde mladý umelec získal javiskovú techniku a skúsenosti v takom širokom repertoáre, že sa mu už vtedy len málo spevákov mohlo vyrovnať, ba čo viac, väčšinu svojich úloh mohol spievať takmer vo všetkých svetových jazykoch a bránu do sveta mal otvorenú.

Bránu do sveta mal otvorenú... Keby svet nebol taký prevrátený, až by sme veriť nechceli, že brána do Bratislavy ostávala mu stále niekedy celkom, inokedy skoro zavretá a tak aj po vojne namiesto Bratislavy žiarila hviezda jeho umenia v Prahe, kde jeho talent dozrel a začínajú sa roky, ktoré možno nazvať vrcholnými. Pozvanie do Ameriky prišlo práve vo chvíli, keď sa mu ovzdušie v povojnovom Česko-Slovensku stávalo napriek umeleckým úspechom neznesiteľným. Kontrakt na zájazd a turné po Amerike podpisoval s úmyslom nevrátiť sa a zakotviť v Novom svete. Toto rozhodnutie sa upevnilo, keď sa aj jeho rodine podarilo utiecť a mohol si budovať nielen kariéru, ale aj domov.

Ako vedúci tenor New York City opery spieval nielen plné sezóny v New Yorku, ale aj vo všetkých veľkých amerických mestách, najmä v Chicagu, v Dallas a San Antonio, Texas, Pittsburgh, Pa., Minneapolis, Minn., San Francisco, Calif. a v mnohých ďalších. Viacero sezón spieval v chicagskom Grand Parku na letných koncertoch, jednu sezónu strávil v Európe a okrem toho v niektorých slovenských strediskách usporiadal koncerty, z ktorých najznámejší bol koncert v Clevelande, Ohio a koncert, ktorý mu organizoval nebohý Rev. J. J. Lach vo Whiting, Ind. Naspieval aj niekoľko gramofónových platní, ktoré sú ešte stále na trhu a dlho nám budú pripomínať Petrákov jasný zvonivý hlas, plný a pružný vo všetkých registroch, jeho presnú artikuláciu a výslovnosť každej znelej hlásky od pianissima do fortissima a nezvyčajnú úctu k skladateľovi a tomu, čo tento vpísal do partitúry. Petrák bol zriedkavý zjav, lebo prá-

ve tam, kde nezvyčajné nadanie zvádza umelca k ľahtikárstvu a lenivosti, Petráka spravilo skoro pedantom, ktorý chcel dosiahnuť ten ideál, že by v celom rozsahu kontroloval nielen svoje hlasové fondy, ale aj ovládal väčšiu časť toho, čo tvorí podstatu pokladu hudobnej, najmä opernej kultúry sveta.

Ťažko nám bolo chápať, že sa spevák takýchto nezvyčajných kvalít akosi odrazu vytratil z javiska po štyridsiatke, keď mal byť vlastne na vrchole svojej kariéry. Nevieme podrobnosti prečo sa tak stalo, ale jednou z príčin bola Petráková loyalita k opernej spoločnosti, ktorá mu dala príležitosť po príchode do Ameriky. Odmietal všetky ponuky na prestup a keď konečne jeho spoločnosť zanikla, namiesto agresívneho ponúkania svojich služieb spoliehal sa na to, že kvalita jeho umenia donúti ľudí z opery, aby za ním prišli.

Neprišli.

Roky sa míňali a Petrák sa vytratil nielen z javiska, ale aj z vedomia väčšiny svojich bývalých obdivovateľov. Len priatelia si často spomínali nielen na jeho umelecké, ale aj na ľudské kvality. Vedeli, že túžba uvidieť ho znova na javisku sa už nesplní, ale boli zronení, že aj to posledné dejstvo sa skončilo tak náhle a opona sa viac nezdvihne.

J. O.

Z LITERÁRNEHO SVETA DOMA

NAJNOVŠIE ČÍSLO ROMBOIDU (1-1972) referuje o malom sympóziu, venovanom spisovateľovi Lacovi Novomeskému a k diskusii redaktorského kruhu sa pripájajú ešte tri články. Pripomína sa v tom istom čísle i 650. výročie od smrti Danteho prednáškou zo septembra minulého roku, ktorú predniesol pod titulom *O Dantem tónom neslávnostným* v Slovenskej literárnovednej spoločnosti pri SAV kritik Jozef Felix. Prekladateľ Danteho Pekla, Viliam Turčány pojednáva o prekladaní starej poézie v článku *Danteho Sicilčania* a prináša praktické príklady prekladov prvých básní talianskej liriky (Jacopino da Lentiho, Guido Delle Colonne, Giacomino Pugliese, Kráľ Manfréd). Romboid si pripomína aj sedemdesiatiny Ľudovíta Fullu šiestimi ukážkami z jeho novších olejomalieb.

DARINA MÚDRA: *Die Musik in Spišská Kapitula in der Zeit der Klassik.* Bratislava, Vyd. Slov. národ. múzea, 1971. Str. 169 plus mapa.

Usilovná pracovníčka v odbore hudobných pamiatok a vývoja hudby pri Slov. národ. múzeu v Bratislave uverejňuje a vyhodnocuje vzácny zoznam hudobnín a hudobných nástrojov, zostavený r. 1795 na Spišskej Kapitule. "Elenchus" počas kantorstva Rev. Klobusiczkého z Klobušíc v katedrále novozaloženého biskupstva zostavil vtedajší organista v katedrále Jozef Schmidl.

Dobový prameň Schmidlov podáva zaujímavý pohľad nielen na cirkevno-hudobný život, ale i na obľúbené a nové, svetské hudobné diela, ktoré sa pestovali na strednom Spiši v čase klasicistického vkusu na prechode z baroka do osvietenstva. Rukopisný zoznam pozostáva z dvoch samostatných rukopisov a obsahuje 256 signatúr diel, z nich 169 je označených aj menami autorov-skladateľov alebo harmonizátorov alebo signatúrami anonymov.

Po dejinnom náčrte a obsahovej analýze diel Múdra poukazuje na svojrázny charakter hudobného vývoja na Spišskej Kapitule a v iných mestách a mestečkách Spiša. Je tu reč o viedenskej, bavorskej, talianskej škole, ktoré našli svoju odozvu na Spiši.

Dôležitým poznatkom práce je prínos neznámych mien alebo nových postáv v skupine domácich a miestnych skladateľov ako Daník, Gally, Grzibik, Kopp, Lininger, Oberszon, Pipus, Portinský, Unterberger, Zimmermann. Tým sa rozširujú dejiny slovenského hudobného vývoja – aspoň faktograficky. Hudba týchto skladateľov čaká na svojho vyhodnotiteľa.

V tejto viac-menej informatívnej recenzii nemôžeme sa zaoberať podrobnosťami, no vyzdvihujeme skutočnosť, že bolo to práve na Spiši, keď sa zaznamenávali hudobné výsledky. Sú to záznamy už z 13. storočia, ako napr. zápis spišského prepošta Mateja (1234-1258) alebo testamentárny zápis prepošta Mutimiera z r. 1273.

V kapitole hudobno-dejinnej kontinuity autorka nezabudla priklincovať aj význam Quadrivia na Spiši ako školy pre základné hudobné a spevácke vzdelanie počas gotiky, renesancie a reformačných pohybov. Vyzdvihla i veľký zjav autora cirkevného spevníka Benedikta Szölösiho, S. J., ktorý rok po svojom príchode na Spišskú Kapitulu dokončil r. 1655 svoj chýrny Cantus Catholici.

Po založení seminára r. 1815 hudobný život spišskokapitulský dostáva sa cez Bratislavu a Viedeň aj do širších európskych súvisov a prúdení.

Zaráža nás jedno. Takéto pramenné dielo ako je kniha Múdrej, vyšlo iba cyklostilovane v 500 výtlačkoch. Toto je ale vina režimu. No ani komunistický režim nemal by byť slepý k takémuto vynikajúcemu výskumu bohatej slovenskej hudby. Toto dielo Dariny Múdrej vyšlo v nemčine a úfame, že sa dostane aj do európskych hudobných výskumných centier a spraví dobrú službu slovenskej kultúrnej minulosti.

– MP –

BIBLIOGRAFIA SLOVENSKEJ JAZYKOVEDY 1961-1965. Spracoval Ladislav Dvonč. Matica slovenská, Martin, 1970. Str. 804.

Dvončova objemná bibliografia slovenskej jazykovedy za obdobie ustupujúceho stalinizmu je dôkazom nielen silného rozvoja linguistiky na Slovensku, ale jasne poukazuje aj na to, ako pokusy Prahy infiltrovať slovenčinu českou terminológiou a priblížiť ju v skladbe čo najbližšie k češtine, stroskotali a pohli desiatky slovenských jazykovedcov k obrane a vedeckému prepracovaniu slovenskej reči. Listujúc touto publikáciou, človek sa neubráni potešiteľnému dojmu, že slovenská jazykoveda sa rozrástla do hĺbky i do šírky a vyrovná sa dnes svojou úrovňou linguistickým štúdiám vyspelých európskych krajín.

Slovenskí jazykovedci venovali sa v posledných desaťročiach nielen gramatike, etymológii, terminológii, lexikografii a otázkam pravopisu, ako to bývalo predtým, ale slovenská jazykoveda urobila veľký pokrok aj v mnohých iných disciplínach, najmä pokiaľ ide o dejiny slovenského jazyka, dialektológiu, morfológiu, syntax, štylistiku, štruktúru jazyka, kultúru jazyka atď. Vyše 2100 titulov je numerickým odzrkadlením rozvoja jazykovedy na Slovensku. Ešte dôležitejším však je rozšírenie disciplín a prehĺbenie štúdií podľa najnovších jazykovedných metód. Kladným zjavom je aj tá skutočnosť, že mnohí slovenskí jazykovedci uverejnili svoje štúdie v cudzích rečiach a niektorí aj v medzinárodných zborníkoch (prof. Paulíny, Stanislav atď.). Najviac štúdií z európskych jazykov bolo pravda, uverejnených v ruštine, a o ruskom jazyku. Aj keď sa slovenským jazykovedcom podarilo odporovať pokusom zaviesť "stalinské princípy" do slovenskej linguistiky, ako to v päťdesiatych rokoch navrhoval Š. Peciar a iní, ruský vplyv v slovenskej jazykovede zostal podľa Dvončovej bibliografie veľmi silný. Bibliografické dáta kníh a článkov o ruskom jazyku zaberajú vyše 100 strán, zatiaľ čo štúdie o iných slovanských jazykoch vyzerajú takto: český jazyk 25 strán, ukrajinský 9 strán, poľský 4, slovinský 3/4 strany, bieloruský a bulharský jednu štvrtinu strany každý. Toto by nasvedčovalo, že kým čechizačné vplyvy slovenskí jazykovedci mohli eliminovať, štúdie o ruskom jazyku zostali najdôležitejšou časťou slovenskej jazykovedy po štúdiu slovenského jazyka.

Táto bibliografia je pokračovaním predošlej Dvončovej publikácie za roky 1957-60 a zahrňuje slovenské jazykovedné články, štúdie a knihy uverejnené na Slovensku, cudzojazyčné príspevky slovenských aj neslovenských autorov a príspevky v neslovenských publikáciách. Spomedzi západných linguistov uvedené sú jazykovedné štúdie R. Autyho, R. Jakobsona a jedna štúdia od pisateľa týchto riadkov, uverejnená v r. 1963 v "Etudes Slaves et esteuropéennes". Jazykovedné práce, slovníky a esseje slovenských kultúrnych a vedeckých pracovníkov v zahraničí (Prof. H. Bartek, Š. Buc, F. Hrobák, J. Konuš, J. Rekem a i.) nie sú zachytené ani v tejto bibliografii, čo by nasvedčovalo, že buď to cenzúra nedovolila, alebo kultúrni a vedeckí pracovníci pod súčasným režimom chcú na hanbu sveta ešte aj v bibliografických prácach vylúčiť zo slovenskej kultúry všetko, čo Slováci v západnom svete tvoria.

O slovenskom jazyku bolo uverejnených podľa tejto bibliografie vyše 300 článkov, štúdií a kníh v cudzích jazykoch, prevážne v slovanských, ale aj v angličtine, nemčine, francúzštine a pomerne veľký počet štúdií v maďarčine. Okrem kníh a publikácií, slovenskí linguisti uverejňovali svoje práce hlavne v týchto periodikách: *Slovenská reč, Jazykovedný časopis, Jazykovedné štúdie, Zborník filozofickej fakulty Komenského univerzity – Philologica, a Zborník fil. fakulty univerzity P. J. Šafárika.* Redaktori týchto časopisov a zborníkov, E. Jóna, J. Ružička, E. Paulíny, Ľ Ďurovič, a Š. Doboš, spolu s Blanárom, Dvončom, Horákom, Horeckým a Krajčovičom, uverejnili podstatnú časť jazykovedných prác, uverejnených v tejto bibliografii. Ich zásluhou za významnej účasti E. Paulínyho a J. Stanislava dosiahla slovenská jazykoveda aj terajšiu vysokú úroveň a slovenský jazyk bol bránený proti čechizačným, ako aj rusifikačným vplyvom.

Dvončova *Bibliografia* bude užitočnou publikáciou aj pre západných slavistov, keďže mnoho titulov uvádza v cudzích jazykoch. Autor pripojil aj krátke anglické a nemecké resumé a index vecný, aj index mien. Po formálnej stránke publikácia sa vyrovná štandardným prácam tohto druhu či v Európe alebo na tomto kontinente.

J. M. Kirschbaum

CODEX DIPLOMATICUS ET EPISTOLARIS SLOVACIAE. Tomus I, inde ab anno 805 usque ad annum 1935. Ad edendum praeparavit Richard Marsina. Sumptibus Academiae Scientiarum Slovacae, Bratislavae 1971, pag. XLVIII + 472 + 32 strán ilustračných príloh. Formát 30x21 cm.

Konečne sa uskutočnilo jedno z veľkých podujatí slovenskej historickej vedy, totiž vydanie slovenského diplomatáru. Prvý zväzok je pred nami. To čo iné európske národy majú už oddávna, totiž zbierky prameňov k ich dejinám, my Slováci to dostávame až teraz. Príčin tejto skutočnosti

je veľa. Ponajprv za bývalého Uhorska sa nedalo ani myslieť na vydanie diplomatáru, čo by obsahoval iba Slovensko. (Skromne sa o to pokúsil F. V. Sasinek ale skoro prestal.) A po roku 1918 slovenských historikov a pracovných možností bolo veľmi málo, než aby sa na takéto niečo podujali. S uznaním teda treba kvitovať toto podujatie Slovenskej akadémie vied. Z úvodu sa dozvedáme, že vydanie Slovenského diplomatáru bolo rozhodnuté roku 1956. Odvtedy autor Richard Marsina s niektorými spoločníkmi začal zbierať materiál. Táto heuristická etapa bola hotová roku 1960. Potom pristúpil k štúdiu a vypracovaniu materiálu. Táto práca trvala do roku 1966, keď mohol odovzdať správe historického inštitútu tejže akadémie svoj rukopis na recenziu. Keď podľa pripomienok recenzentov opravil a upravil materiál, roku 1967 odovzdal prvý zväzok Diplomatáru do tlače. Ten konečne vyšiel roku 1971.

Plán slovenského diplomatáru nateraz obsahuje materiál od najstarších čias až do roku 1301, totiž do smrti posledného kráľa z rodu Arpádovcov. Druhá etapa by mala obsahovať ďalšie stredoveké pramene až do roku 1526, totiž do bitky pri Moháči. Tu musíme poznamenať, že Diplomatár nie je zbierka všetkých stredovekých prameňov, ale má vyhranený zmysel. "Diploma" v stredovekom zmysle je právny dokument, ktorým právoplatná vrchnosť o niečom rozhoduje. K tomu prichádzajú ešte "Epistolae" čiže listy tiež nie v zmysle dnešnom, ale stredovekom. "Epištola" je totiž právny dokument s menším vonkajším aparátom, ktorý ale adresátovi niečo nariaďuje alebo o niečom rozhoduje s právnou platnosťou. Aj tento náš slovenský diplomatár je chápaný v tomto zmysle. Niet tu teda žiadnych prameňov opisných, biografických alebo iných.

V prvom zväzku (ktorý je úplne zredigovaný v latinčine), ponajprv je Predhovor (Proemium), v ktorom sa dielo predstavuje a vyslovujú vďaky všetkým čo prispeli k jeho uskutočneniu (hlavne direktorom zahraničných archívov, medzi nimi aj správe Vatikánskeho archívu). Nasleduje dôkladný úvod. Ten má dve časti: V prvej sú podrobne vysvetlené zásady pri výbere dokumentov a spôsob ich spracovania, ako aj tlačiarske prevedenie toho spracovania. V druhej časti autor rozoberá historický prínos tejto zbierky dokumentov všeobecne a potom väčších skupín, alebo aj jednotlivých dokumentov. Celý tento obsiahly úvod napísaný autorom, do latinčiny preložil Michal Kušík. Je to latinčina veľmi ozdobná, čo podľa mojej mienky sťažuje jasné pochopenie autorovej idey (hlavne pri opise tlačiarskeho prevedenia). Potom prichádza podrobná bibliografia diel, ktoré ďalej autor cituje iba skrátene.

Hlavnú časť diela tvorí text "diplomov a listín". Prvý uverejnený dokument je z roku 805 (Capitulare Caroli Magni) a posledný z roku 1235. Celkove tento prvý zväzok obsahuje 467 dokumentov. Tieto dokumenty však nie sú rovnakej historickej ceny. Okrem pravdivých dokumentov autor tu zaradil aj nepravdivé dokumenty (takzvané falzá), a taktiež dokumenty stratené, o ktorých je iba zmienka v iných prame-

ňoch. Aby čitateľa upozornil, autor k bežnému číslu stratených dokumentov dodáva hviezdičku. Ak ide o falzá, podľa stupňa ich vieryhodnosti autor stavia jeden, dva, alebo tri krížiky a ak je falzum z novej doby, dodáva ešte malé –r– (recens). Celkove zo 467 dokumentov, 50 je falšovaných (napr. bulla pápeža Eugena II. a mnoho kráľovských), a 42 je stratených.

Čo sa týka pozitívnych dokumentov, nie všetky sú uverejnené rovnako. Autor rozlišuje štvoraké uverejnenie: 1) úplný text (in extenso); 2) výňatky (in extracto); 3) obsah (in regesto); 4) citát (in mentione). K tomu musíme podať vážne vysvetlenie. Veľkou ťažkosťou pri uskutočnení diplomatáru bolo určiť, čo má obsahovať. Veď vieme, že okrem krátkej doby veľkomoravskej, Slovensko bolo súčasťou Uhorska, netvorilo nejakú územnú jednotku, ba v dokumentoch sa vôbec meno Slovensko (Slovacia) nevyskytuje. Plánovatelia diplomatáru sami si teda museli vytvoriť kritérium, čo do neho dať. Z úvodu sa dozvedáme, že autor vzal pojem "Slovacia" územne, territoriálne, ako jestvuje dnes. Tento diplomatár je teda slovenský územne, nie však iba národne. To znamená, že do neho vchádzajú aj dokumenty týkajúce sa Ne-Slovákov na Slovensku. A skutočne veľká väčšina dokumentov pochádza od Ne-Slovákov (kráľov, pápežov) a tiež mnohí adresáti nie sú Slováci. Výnimkou tu je veľkomoravské obdobie, takže sú zahrnuté aj dokumenty týkajúce sa Pribinu a Koceľa v Zadunajsku. Je jasné, že v uhorských diplomatároch je mnoho dokumentov kráľovského dvora alebo pápežov čo sa týkajú celého Uhorska. Čo z týchto bolo možno zaradiť do nášho diplomatáru? Ak je dokument určený pre občanov (napr. príkazy) nie však, ak sa dokumenty týkajú iba kráľovského dvora (napr. spory o nástupníctvo), alebo vyššej maďarskej šľachty. Podľa toho teda aj zverejňujú dokumenty v našom Diplomatári. Ak sa dokument výslovne týka Slovenska (napr. nadácie kláštoru v Hr. Sv. Beňadiku atď.) text je uverejnený v úplnom znení (in extenso). Ak sa iba čiastka týka Slovenska, tak autor uverejňuje iba tú čiastku (in excerpto). Ak sa dokument týka iba všeobecne Uhorska, tak z neho podáva iba obsah (in regesto). A ak je v dokumente iba zmienka nejakej osoby z územia Slovenska, alebo nejakej lokality, tak iba tieto cituje (in mentione).

Pred textom každého dokumentu je dôkladný diplomatický aparát: či je dokument zachovaný v pôvodine a či v prepise, kde sa nachádza najstarší, alebo najlepší prepis, kde bol dokument doteraz uverejnený, a štúdie o tom dokumente, hlavne ak ide o falzá. Treba poznamenať, že v celej zbierke je iba pár dokumentov doteraz nevydaných. Pod čiarou je zase podrobný textový kritický aparát, a tiež krátke historické poznámky. Prvé sú označené abecedne, a druhé číselne.

Možno s hrdosťou povedať, že je to skutočne vydanie textov na výške, za čo patrí autorovi a jeho spolupracovníkom veľké uznanie.

Na konci diela sú rôzne zoznamy; 1) osôb a inštitúcií od ktorých pochádzajú dokumenty (napr. 246 dok. pochádza od kráľov, 100 od pápežov, a 121 od iných autorov); 2) osôb a inštitúcií (napr. kláštorov), ktorým sú dokumenty adresované (napr. 269 cirkevných osobám, a 198

laickým); 3) zoznam začiatočných textov (arenga) podľa abecedy; 4) zoznam osôb a miest (veľmi podrobný) 5) zoznam špeciálnych výrazov na spôsob slovníka. Na konci sú dva dodatky. Prvý prináša illustrácie písma niektorých dokumentov. Je to teda dodatok paleografický. Druhý dodatok prináša fotografie niektorých pečatí, alebo lepšie povedané "búl" uhorských kráľov, biskupov, kláštorov z domáceho územia. A tým sa prvý zväzok diplomatáru končí. Z údajov na poslednej strane sa dozvedáme, že bolo vytlačených 1200 exemplárov, a cena výtlačku je 105 korún. Spolu s týmto zväzkom Akadémia rozposiela osobitnú prácu Dr. Richarda Marsinu po slovensky: *"Štúdie k slovenskému diplomatáru I"*. Je to zase odtlačok z "Historických štúdií" c. XVI., Bratislava 1971. Tu autor rozoberá historickú hodnotu celého prvého zväzku a zvlášť niektorých najstarších dokumentov, hlavne tých čo sú historicky pochybné (falzifikáty, interpolácie atď.).

Nateraz nemôžem ísť do podrobností. Na to treba viac času na preštudovanie. Isteže sa nájdu aj tu chyby a nepresnosti (napr. v úvode čítame slovenské výrazy Karpaty, Solun, miesto latinských Carpathi montes, Thessalonica... atď.), ale vo všeobecnosti tento Diplomatár je veľmi cenné dielo, ktoré si zasluhuje obdiv a uznanie. Autorovi, spolupracovníkom a vydavateľstvu patrí vďaka a uznanie.

Michal Lacko, S.J.

LE SANG VERT. Zelená Krv: Milo Urban (Tatran, Bratislava, 1970)

Il y a de longues années, j' ai lu Živý Bič: (Le Fouet vivant) de Milo Urban. Ce roman me reste en mémoire comme l' un des meilleurs que je connaisse et je le place sans hésiter parmi les chefs d' oeuvre de la littérature mondiale. En vérité, il est grand temps de mettre à la portée de tous par des traductions les ouvrages des grands auteurs slovaques.

Dans son dernier livre, Zelená Krv: (Le Sang vert), Milo Urban, après des années de luttes politiques pénibles a retrouvé la sérénité et s' est plongé dans ses souvenirs d' enfance: une enfance comparable à celle d' un grand nombre d' intellectuels de sa génération. Son ouvrage est grand dans sa modestie, profondément humain et d' une réelle puissance artistique.

C' est dans une vieille maison forestière de la Slovaquie du Nord que l' auteur prend conscience de son existence. Ses yeux suivent avec emerveillement les couleurs changeantes des flammes d' une bûche qui éclairent la cuisine où se tient la famille. Il revoit les maisons isolées du petit hameau perdues au milieu d' immenses sapins, le vieux moulin, le chalet autour duquel paissent les brebis. Au loin, la Babia Hora dresse dans la verdure son sommet tantôt ensoleillé, tantôt recouvert be brume ou de neige.

Le jeune enfant apprend vite à connaître les bêtes et à les aimer. Toute sa vie, Milo Urban a été ému, comme fasciné par la beauté des arbres, des plantes, des rivières, des montagnes qui l' entouraient. Il partage, du reste, avec ses compatriotes, cet amour de la nature et ce n' est pas par hasard si la Slovaquie est le pays des poètes et des peintres.

Très jeune, Milo Urban comprend qu' il est membre d' une famille, élément solide, primordial sur lequel on peut compter en toutes circonstances. Ses parents sont bons, justes et laborieux. Le père, obéi et respecté, prend les décisions importantes. Il sait récompenser et punir. La "Mamka", douce et diligente, dirige sa maisonée avec fermeté et bon sens. Elle ne s' embarrasse jamais dans des explications superflues. Les "petites tantes", l' arrieère grand-mére qui vivent dans le voisinage sont toujours prêtes à quelque gentillesse. On est en contact suivi avec les aînés et avec les grands-parents qui vivent au loin.

La famille est un centre où on se sent protégé, toujours accueilli. C' est un petit monde qui prépare à la vie, qui trempe le caractère. On y est initié aux vérités fondamentales, qu' il faut accepter. On y apprend la vertu et la résignation. C' est là qu' on apprend la valeur profonde de la religion. Au sein de la famille, on apprend le sens de la vie et de la mort. Milo Urban, très jeune, perd des êtres tendrement aimés et comprend vite que la souffrance est inévitable.

Quand il a quinze ans, sa famille est déchirée par un drame terrible. Habitué à triompher des éléments de la nature, son père trouve la mort en s' obstinant à vouloir traverser à gué un torrent soudainement gonflé par le dégel. Peu armée pour lutter seule, la mère se remarie. Alors, le noeud familial est disloqué et le jeune garçon doit faire preuve d' une rare force d' âme pour affronter son nouveau destin.

Ainsi, Milo Urban sait bien mettre en valeur le sens profond de la famille slovaque au sein de laquelle s' est développé, au cours des siècles, le sentiment religieux et l' idéal de la communauté nationale.

Lorsque Milo Urban a été en âge de commencer l' école, son père a décidé de l' envoyer à l' autre bout de la province, à Zázrivá, chez ses grands-parents. Il lui a donc fallu tout quitter et s' accoutumer à un milieu nouveau. Jusque là il avait toujours parlé slovaque, langue ancienne de cette partie de l' Erope Centrale, langue littéraire qui possédait ses grammaires, dictionnaires et autres instruments de culture. On jugera donc du désarroi du jeune enfant forcé d' apprendre le magyar, langue obligatoire à l' école publique. Le maître hongrois était d' une sévérité impitoyable, mais Milo, grâce à un travail acharné a pu vaincre tous les écueils.

Par bonheur, sa vieille grand-maman, passionnée de lecture jusqu' à son dernier souffle a initié l' écolier à la lecture des livres slovaques en sa possession: des calendriers, des almanachs et recueils de contes et récits historiques. Plus l'effort de magyarisation était poussé et plus son amour de sa langue maternelle s' affirmait. Il se révoltait quand on l' obli-

geait à réciter en hongrois les propos mensongers que voici:

"Je suis magyar, de race magyare je suis né;
Avec des chants magyars, ma nourrice m' a bercé.
En magyar, ma mère m' a enseigné à prier,
Et aussi à t' aimer, ô, patrie bienaimée."

L' école primaire terminée, Milo Urban ira au gymnase à Trstená, puis à Ružomberok. Les années d' études ont été dures car la Première Guerre Mondiale a éclaté et "alors, l' enfer a commencé." Milo a vu partir les homes de son entourage, ses oncles, ses cousins. Il n' a pu retenir son indignation et son désespoir, quand "Pejo" leur bon cheval a été réquisitionné. "Les hommes eux-mêmes, savent à peine pourquoi ils partent, mais une pauvre bête ignorante et sans défense..." L' enfant a détesté la guerre et tous ceux qui en sont la cause.

Pendant ces rudes années, Milo a pris pension dans des familles pauvres et a connu les privations, presque la misère. Les nouvelles étaient mauvaises et ses jeunes années ont été hantées par la souffrance. En toutes circonstances, il a toujours retrouvé la paix et la douceur dans la lecture d' ouvrages en slovaque, officiellement défendus. C' est donc par lui-même, à force de travail et de persévérence qu' il est parvenu à pénétrer dans ses moindres finesses la langue de ses aïeux.

En 1919, à la fin de la guerre, il assiste à la création de la Tchécoslovaquie et comprend mal les âpres divisions qui sévissent autour de lui, les luttes politiques, les grèves qui ferment le gymnase pendant de longues périodes. Les années de magyarisation sont terminées, il est vrai, mais d' autres difficultés surgissent. Le slovaque est désormais langue officielle, mais beaucoup de professeurs sont tchèques, et c' est encore dans une langue étrangère ou dans un slovaque plus ou moins estropié qui souvent l' irritent que le lycéen doit écouter leurs cours.

Il n' a guère de chance avec le français et ses altercations avec un maître injuste sont telles qu' il y renoncera à jamais... C' est son amour de la langue slovaque, source de joie renouvelée, qui déterminera sa destinée. En effet, après la mort de son père, au milieu d' obstacles inouïs, il écrit un quotidien "Le Slovaque" et il est ainsi orienté vers sa vocation.

A seize ans, Milo Urban est engagé comme rédacteur-adjoint dans ce même journal avec un salaire de quatre-cents couronnes par mois, la fortune! Notre jeune littérateur se commande à Ružomberok son premier costume à pantalon long. Il peut mesurer le chemin parcouru depuis le temps proche encore où le tailleur venait dans la maison forestière une fois l' an pour lui couper tant bien que mal une veste étriquée et des culottes courtes dans quelque vieux vêtement! Dans ses nouvelles activités, il a l' occasion de s' initier aux questions culturelles et politiques et le voilà lancé dans la vie!

Le Sang vert est un très grand livre. Dans ses pages vivantes, émouvantes, écrites dans une langue précise, vigoureuse et imagée, Milo Urban, en

racontant ses jeunes années, évoque la formation de tous les intellectuels slovaques d' alors. Tous, comme lui, doivent résister aux maîtres de Budapest qui ne sont pas parvenus à les réduire. Tous ont l' amour de leur petite patrie slovaque si belle avec ses montagnes, ses rivières et ses forêts. Tous ont la passion de leur langue slovaque qu' on a tenté en vain de faire disparaître. Endurcie par les sacrifices et les souffrances, toute cette génération a su demeurer foncièrement optimiste et conserver entière, sa foi dans l' avenir de la nation slovaque.

Professeur *Renée Mikus*
Georgetown University,
Washington, D. C.

KALENDÁR KANADSKEJ SLOVENSKEJ LIGY na priestupný rok 1972. Zostavil Marian Jankovský. Toronto 1972, str. 345 s mnohými ilustráciami.

Na obálke je dodané ešte jedno slovo "Kalendár jubilujúcej Kanadskej Slovenskej Ligy". A vskutku Kanadská Slovenská Liga tohoto roku dovršuje 40 rokov od svojho založenia a jej tlačový orgán "Kanadský Slovák" 30 rokov. Týmto dvom významným udalostiam v živote kanadských Slovákov je venovaný tento ročník kalendára, ktorý si zaslúži našu pozornosť tak pre zväčšený počet strán, ako aj pre bohatý obsah. Je prirodzené, že prvá časť kalendára je venovaná spomienkam a oceneniu spomenutých dvoch výročí. Príspevky tak niekdajších ako aj terajších predstaviteľov Slov. Ligy sú na výške. Okrem toho celá druhá časť Kalendára je venovaná jednotlivým zborom Kanadskej Slovenskej Ligy (ich počiatkom a dnešnému stavu). No okrem toho je v kalendári hodne iného čítania. Sú to spomienkové články z príležitosti 25.výročia usmrtenia prez. Jozefa Tisu, taktiež z príležitosti 65. výročia Černovskej masakry atď. A nechýba ani ľahšie čítanie a poézia. Na počiatku ako vždy je kalendárna časť a v nej historický slovenský kalendár, ktorý chvályhodne zostavil Imrich Stolárik. Tu sa však vkradli nejaké nepresnosti alebo tlačové chyby. Napr. Matúš Čák nezahynul r. 1721 ale 1321. Na deň 19. marca je zaznamenané, že cisár František Jozef I. roku 1911 vymenoval skalického rodáka Jána Černocha za arcibiskupa. Obyčajne sa berie dátum vymenovania Svätou Stolicou, a tak Kard. Černoch bol vymenovaný za arcibiskupa ostrihomského 13. decembra 1912. Ku dňu 11. apríla je záznam, že Štefan Marko Daxner bol osnovateľ žiadostí slov. národa r. 1848. Myslím že vtedy bol príliš mladý (nar. 1823), no on je pôvodcom Memoranda z r. 1861. – Ináč vydavateľom a zostavovateľom gratulujeme.

M. Lacko, S.J.

RUDOLF DILONG: *Podávam chlieb so soľou.* Básne v próze, str. 152, vydalo nakladateľstvo Dobrá kniha, Galt, Ont., Kanada, 1971. Anglický preklad pod titulom I Offer Bread and Salt, pripravila s. Martina Tyborová. Graficky upravil Dr. Jozef Cincík.

Nakladateľstvo Dobrá kniha pripravilo milovníkom poézie dobrú pohodu. Nová Dilongová básnická zbierka, ďalší plod poézie zrelého života, je pokračovaním v sérii jeho meditatívneho básnictva (Na hrudách času, Brehy slobody, Minúty zeme, Kde holub doletí). Znova máme pred sebou básnika-filozofa ľudskosti. Ani v novej zbierke neprekročuje hranicu všedných otázok, ktorými človek pozerá do tváre božej. Už Claudel povedal, že "viera dovoľuje oslavu, chválu". To charakterizuje aj Dilongovu poéziu: je to oslava a chvála Boha. Stretá sa s ním na každom kroku života, lebo ho potrebuje, ako to povedal už v zbierke Kde holub doletí, pretože "je ťažko žiť z doliny až po oblaky". A znova si pomôžme Claudelom. Hovorí: "Oslava je azda najväčším hýbadlom poézie, lebo je výrazom najhlbšej potreby duše". Dilong tiež oslavuje Boha lebo to potrebuje jeho duša. A či naša nie? ! Ako dobre mať v živote takéhoto sprievodcu!

Sféra jeho myšlienok: svet, zem, človek, vesmír, Boh; a poézia ako forma týchto myšlienok. Básnik ňou vedie človeka k Bohu nie literou kresťanskej náuky, teológie, dogmy; on mu pripravil ľahšiu cestu: ľudské slovo (chlieb so soľou). Ním vyjadruje svoje, moje i tvoje potreby i myšlienky. Môžme povedať, že každým veršom sa modlí za seba i za nás. Uvedomuje si, že žijeme v atómovej ére, že sme ako "nastrašené i krotké i divé zvieratá". A kto sa bojí o život, že príde vojna, tomu vraví: "A je tu ešte čas. Keď Pán Boh za šesť dní stvoril svet, bolo päť minút pred dvanástou. Tých päť minút premenil na siedmy deň, na nedeľu".

Dilong je kresťanský básnik, s hrdosťou viery, s pýchou lásky k Bohu a s nádejou, že človek nie je stratený. Len ho treba objať, "treba ho hľadať tam, kde sa úži zem, jeho väzenie". Tým nás uvádza do hĺbky zmyslu svojej poézie. Ako básnik-misionár v diaspore rozvrátenej súčasnosti hľadá človeka, toho blúdiaceho brata, aby mu dal do duše svetlo, alebo trebárs zdravas do ruky, len aby ho vyviedol zo sveta hraníc do sveta bez hraníc.

Básne rozdelil do troch cyklov: Dom zbelie do tla, Z hraníc bez hraníc, Ľudské ruky. Nie sú to rozdielne cykly ani formou ani myšlienkou. Splnil tu iba tradičný úzus. Na každej z týchto orientačných tabúľ čítame mená: Boh a človek. Slová básnika sú tu ako dlaždice na tejto ceste; a názvy jednotlivých básní ako smerovky do prístavu pokoja. Tam sú jeho brehy, tam vysadne a pôjde peši; v nádeji, že Boh zaklope na jeho srdce.

Hovorí sa, že tradičná modlitba je už naivnou formou obcovania s Bohom; že moderný človek si hľadá iný obsah svojho pomeru k Bohu, že s ním diskutuje o svojich problémoch, že ho má nie za prísneho

sudcu, ale za priateľa, za skúseného spoluúčastníka svojho osudu. Práve to nám potvrdzuje aj Dilong. Jeho poézia nie je ťažkou březinovskou meditáciou, je to skôr verš s myšlienkami Francisa Jammesa alebo Maxa Jacoba. Aj jeho umenie je hrou. Objavuje ňou človeka. Robí to s predstavivosťou intelektu i s citom srdca. Ako Jammes i Dilong môže povedať: "Ja som iba človek a v tom je moja veľkosť."

Do tohto horizontu dozrela Dilongova poézia. Vrchol, aký aj Beniaka robí básnicky šťastným. Ďalej sú už schody do neba, na ktorých si básnik hovorí: "Len na to, čo mi Boh ešte neukázal, chcel by som hľadieť." S ľudskou múdrosťou podáva nám chlieb so soľou. Po slove poznáme jeho cestu: "Hľaďte, čo všetko tečie do mora večnosti." Hľaďme s ním. Múdrejšiu radu nám nemôže dať do nášho osudu.

Imrich Kružliak

TRI NEMECKO–SLOVENSKÉ PRÍRUČKY

Po dlhom časovom odstupe znovu vyšli v Nemecku tri príručky týkajúce sa Slovenska. Svetoznáme nemecké mnohorečové (polyglotné) nakladateľstvo Langenscheidt vydalo v poslednom čase tieto tri príručky:

1. *Langenscheidts Universal-Wörterbuch Slowakisch* Slowakisch - Deutsch; Deutsch-Slowakisch) Von Tino Berko. Berlin-München 1971
2. *Polyglott Sprachführer Slowakisch.* Bearbeiter: Tino Berko. Polyglott-Verlag GMBH, München 1968
3. *Polyglott Reiseführer Tschechoslowakei.* Verfasser Milena Poulsen und Torben J. Meyer. Polyglott-Verlag GMBH, München, 4 Auflage 1969.

Autorom dvoch z týchto príručiek je Slovák Tino Berko; kým neslovenskí autori tretej príručky ju ponajprv spracovali po dánsky, a do nemčiny ju preložil Dr. Horst Becker. Všetky tri príručky majú ráz čiste praktický: byť pomôckami pre nemeckých turistov čo cestujú do Československa. No prvé dve môžu poslúžiť aj ináč, ktokoľvek v nemeckom rečovom priestore sa chce učiť po slovensky (napr. deti slovenských rodičov).

Slovník, ktorý spracoval Tino Berko, je malého formátu, veľmi zhustený, no napriek tomu obsahuje asi 30.000 slov. Na konci sú číslovky, najpotrebnejšie skratky a nápisy. Skutočne veľmi vkusný a šikovný vreckový slovník.

Aj rečová príručka "Sprachführer" je praktického charakteru. Je určená cestujúcim na Slovensko. Ponajprv je niekoľko informatívnych poznámok o slovenskej reči, potom na jednej a pol strane základy slovenskej gramatiky, kým hlavnú časť príručky tvoria konverzácie. Tie sú zadelené do 13 skupín, v ktorých sa cestujúci môže nájsť, ako napr. pri cestovaní, v hoteli, v reštaurácii, v obchode, pri zábave, pri nehode

atď. V prvom stĺpci je nemecký výraz, potom slovenský preklad a potom nemeckým pravopisom podaná výslovnosť toho slovenského prekladu. Táto rečová príručka môže byť veľmi užitočná aj Slovákom žijúcim v nemeckej rečovej oblasti. Aj kto vie po nemecky dosť dobre, predsa asi ťažko pozná nemecké názvy súčiastok auta, rôzne rastliny, rôzne jedlá, rôzne choroby, atď. V tejto príručke to je podané spolu v 13 odsekoch.

Tretia príručka je cestovný sprievodca po celej Československej republike (64 strán). Ako iné príručky tohoto druhu okrem textu má mnoho plánov, a náčrtov, a zhustene podáva mnoho záujímavého materiálu historického a opisného. Celá republika je rozdelená na 13 odsekov, ktoré možno autom prejsť (s turistickými zástavkami) za deň. Z nich Slovensku je venovaných 3 celých a dva pol odseky. Autor dosť dobre pozná situáciu v Československu, dobre vie rozlišovať slovenské veci, a dobre pozná aj dejiny. No predsa chcem tu predniesť niekoľko poznámok. Vo všeobecnej časti, kde hovorí o obyvateľstve, udáva, že Slováci tvoria skoro tretinu obyvateľstva. Autor v úvode naznačuje zásadu, ako bude podávať miestne mená. Obyčajne ich podáva vždy dvojmo: po nemecky a po slovensky, po prípade po česky. A to je celkom správne, veď príručka je určená v prvom rade Nemcom. No v časti o Slovensku nachádzame aj mená: *Schloss Arva (Oravský zámok), Crosber See (Štrbské pleso)* a pod. A tu nerozumiem, prečo autor podáva maďarské meno, ktoré nemecký cestovateľ nikde nenájde napísané. Predpokladám, že tu sa autor držal nejakej starej príručky, kde tie mená našiel, a preto radím, aby sa pri novom vydaní tie maďarské názvy vynechali. Ak niet nemeckého názvu, stačí predsa slovenský.

Ináč všetky tri príručky Slovákom žijúcim v nemeckej jazykovej oblasti, odporúčam.

M. Lacko

IMRE BOBA, *Moravia's history reconsidered. A reinterpretation of medieval sources.* Ed. Martinus Nijhof, The Hague, 1971, p. 167

Imre Boba, pôvodom Maďar, je profesorom dejín na univerzite v Seattle (University of Washington). K myšlienke napísať túto knihu došiel študujúc stredoveké pramene k obsiahlejšej práci: "Dejiny východnej časti strednej Európy". V úvode spomína, že študujúc tie pramene videl, že dejepisci majú veľké ťažkosti s tlmočením stredovekých prameňov, predpokladajúc že Veľká Morava ležala severne od Dunaja, okolo rieky Moravy, teda na dnešnej Morave a západnom Slovensku. Preto ešte raz vraj dobre preštudoval tie pramene a došiel k nasledujúcim uzáverom:

Veľká Morava neležala severne od Dunaja, v povodí rieky Moravy, ale južne od Dunaja, a aj to nie hneď z južnej strany Dunaja, ale až v dnešnom južnom Maďarsku a v severnej Juhoslávii, totiž na území niekdajšej rímskej provincie *Pannonia inferior.* Hlavným mestom toho

kniežatstva bolo niekdajšie rímske mesto Sirmium, ktoré Slovania volali "Morava". No toto moravské kniežatstvo v Panónii nebolo samostatným štátnym útvarom, ale patrilo do zväzu viacerých rodových kniežatstiev, ktoré spolu tvorili *"Slavoniu".* Okrem Moravy sem patrilo ešte kniežatstvo Koceľovo pri Blatnom jazere, Bosna, Srbia, Chrvatsko, Dalmacia, Istria atď.). Svätopluk bol vraj synom istého bosenského kniežaťa Svetimíra, a vraj bol kniežaťom Bosny prv, než sa stal kráľom celej "Slavonie". Za kráľa bol korunovaný asi r. 885 "na poli Dalma" (niekde na juhu) v prítomnosti pápežského legáta, kardinálov a biskupov. Sem do tejto "Slavonie" prišli sv. Cyril a Metod na pozvanie kniežaťa Rastislava. Tu vytvorili slovanské písmo a kultúru, tu Metod bol arcibiskupom v "meste Morave", to jest v Sirmiu (dnes Sriemska Mitrovica). Staroslovenské písomníctvo vzniklo tu na juhu, a ako také prezrádza prvky juhoslovanské. Svoju tézu formuloval takto: "A scrutiny of the sources originating from the ninth century discloses that none of the places and events of significance for defining the location of Moravia are to be found north of the Danube. The same sources unequivocally attest that the jurisdictional territory of Archbishop Methodius was in Pannonia and could not cover areas north of the Danube. In view of the inseparable unity of ecclesiastical and secular aspects of medieval principalities, the realm of Rastislav and of Svetopolk had to coincide with the church province administered by Methodius, hence the principality of Moravia had to be also south of the Danube, in Pannonia" (p. 2).

Z tejto hlavnej tézy vyplývajú niektoré ďalšie uzávery: Nitrava (spomenutá v prameňoch) vraj nie je totožná s dnešnou Nitrou. Nitrava musela ležať južne od Dunaja, hoci nevieme kde; kým dnešná Nitra (teda západné Slovensko) pred príchodom Maďarov musela patriť do Českého kniežatstva ("Nitra before the Hungarian conquest must have formed part of the political entity of Bohemia, a subdivision of Bavaria". (p.116). Tak isto Dovina (spomenutá v prameňoch) nie je totožná s dnešným Devínom, ani Zobor-Zombor nie je totožný s dnešným Zoborom pri Nitre ale so Samoborom v Chorvatsku. Potvrdenie svojich téz autor nachádza aj v tom, že ani v Čechách, ani na Morave, a tobôž nie na Slovensku niet kontinuity v cyrilometodskej tradícii. Podľa neho prvý čo výslovne identifikoval moravské kniežatstvo s oblasťou rieky Moravy je Aeneas Silvius Piccolomini, niekdajší pápežský legát v Prahe a potom pápež Pius II. (žil 1403-1464), a to v diele "Historia Bohemica" (p. 132).

Autor sa snaží na konci odpovedať aj na niektoré objekcie, ktoré predvída. Po prvé: Archeologické vykopávky na dnešnej Morave a západnom Slovensku (ktoré vedci považujú za slovanské a veľkomoravské), sú podľa neho avarské. Po druhé: Staroslovenské texty, v ktorých vedci videli moravské, ba aj čisto slovenské prvky, také prvky vôbec alebo nemajú, alebo sú to prvky spoločné aj s Juhoslovanmi.

Toto sú hlavné tézy "nového tlmočenia" prameňov profesorom Bobom.

Jeho kniha a tie tézy sa nás Slovákov živelne týkajú. Keby všetko, čo autor tvrdí, bola pravda, jeho kniha by bola pre nás katastrofálnou. Celé veľkomoravské a cyrilometodské dejiny podľa neho patria Juhoslovanom. Rastislav, Svätopluk, Nitra, Devín atď. Nemajú s nami nič spoločného. Podľa jeho "nového tlmočenia" my Slováci sa úplne strácame z javiska dejín IX. storočia. Uznáva síce, že na území Slovenska boli vtedy nejaké slovanské kmene, ale tie v prvej polovici IX. stor. alebo boli ešte pod nadvládou Avarou, potom Frankov, a v druhej polovici patrili pod České kniežatstvo.

Čo na toto všetko povedať? Po preštudovaní knihy pevne tvrdím, že jeho "nové tlmočenie" (re-interpretation) prameňov nielenže nepresvedčuje, ale robí dejiny IX. storočia ešte zamotanejšími. A dúfam, že nielen ja, ale aj ostatní slavisti a vedci špecialisti slovanských dejín IX. storočia neprijmú tak ľahko "nové tlmočenie" profesora Bobu. Ja mu priznávam serióznosť jeho práce (preštudoval mnoho prameňov), tiež myslím, že ho k "novému tlmočeniu" neviedla jeho národnosť, alebo nejaká zaujatosť voči Slovákom, no jednoducho usudzujem, že jeho "nové tlmočenie prameňov" a argumenty nedržia a nedokazujú to, čo tvrdí. Čo priviedlo profesora Bobu na "nové tlmočenie" prameňov? Určité nejasnosti, ktoré sa v tých prameňoch skutočne nachádzajú. Tie pochádzajú z toho, že to isté územie, alebo rieka má viacej mien (klasické latinské, nemecké, slovanské atď)., takže napr. obyvateľov Veľkej Moravy volajú: Sclavi Marahenses, Marharii, Marvani, Vindi, Moravľane, Sloviene atď. Dunaj volajú: Danubius, Danuvius, Ister; dnešné územie Maďarska volajú: Pannónia, ale aj "terra Sclavorum". Iné nejasnosti, skomoleniny, ba geografické zmätky vznikli z toho, že spisovatelia stredovekých prameňov boli skoro všetci cudzinci: Nemci, Taliani, Gréci, Arabi atď. Inou príčinou k rozpakom je skutočnosť, že v Európe jestvujú dve rieky, čo sa menujú Morava. Jedna na slovensko-moravskom pohraničí, čo sa vlieva do Dunaja pri Devíne, a druhá je takzv. srbská Morava, ktorá sa vlieva do Dunaja z južnej strany pri Smedereve. Odtiaľ už Dobrovský mienil, že sa Veľká Morava nachádzala v dnešnom Srbsku. No lepším poznávaním prameňov táto mienka bola zamietnutá, a myslím, že pramene, o ktorých je reč vzťahujú sa na Moravu nad Dunajom, teda v našej slovenskej oblasti a nie v srbskej. Ostatne tak usudzujú všetci vedci, okrem profesora Bobu.

Rozumie sa, tu hovoríme o jadre Veľkomoravskej ríše. Súhlasíme s profesorom Bobom, že hlavne za panovania Svätoplukovho Veľkomoravská ríša sa rozprestierala aj v Panónii a inde; no rozchádzame sa v tom, že on považuje Pannóniu za jadерné územie Veľkej Moravy a vylučuje oblasť nad Dunajom.

Pozrime sa na niektoré jeho argumenty. Základom, z ktorého vychádza, je tvrdenie, že pomenovania: Sclavi Marahenses, gens Maraensium atď. treba rozumieť takto: etnické pomenovanie je "Sclavi" čiže Slovania, a prídavok "Marahenses" sa vzťahuje na nejaké mesto (koncovka-ensis)

ktoré by sa malo volať "Maraha, Margus", alebo slovensky "Morava". Teda "Sclavi Marahenses" má znamenať: "Slovania okolo mesta Morava, alebo Margus, Maraha" (Slavs of the town or city named Margus p. 35).

Ďalším jeho krokom je tvrdenie, že to mesto "Margus, Maraha, Morava" je identické s niekdajším mestom "Sirmium" (alebo dnešnou Sriemskou Mitrovicou – Morava must be identical with Sirmium p. 94). Avšak pre toto svoje tvrdenie prináša jediný argument zo "Žitia Nauma", kde stojí, že Metod po svojej vysviacke v Ríme "otide v Panoniu v grad Moravu". Z toho uzatvára, že v Panónii existovalo mesto Morava, ktoré on potom identifikuje so Sirmiom. No treba vedieť, že "Žitie Nauma" ako sa nám dnes zachovalo, je dosť neskorý prameň, a že v ňom je viacej vecí skomolených a zmätených. Taktiež z histórie nič nevieme, že by Sirmium po zničení r. 582 bolo bývalo obnovené v IX. storočí. Všetci autori vedia a uznávajú, že niekdajšie biskupské sídlo Sirmium bolo dané sv. Metodovi ako titul, ale niet náznakov, že by tam bol aj sídlil.

Iný argument pre tvrdenie, že pole účinkovania sv. Metoda bolo v Panónii autor nachádza v prameňoch o spore sv. Metoda s nemeckými biskupmi. Podľa spisu "Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum" ktorý vznikol v Salzburgu, salzburský arcibiskup napadol sv. Metoda iba pre jeho účinkovanie v Panónii. S tým úplne súhlasím. Je pravda, že Metod bol arcibiskupom aj v Panónii (územie Koceľovo), a právomoc salzburského arcibiskupa sa rozprestierala od rieky Drávy na juhu po rieku Rábu na severe. Teda z toho nič nemožno dokazovať. Ďalej však tvrdí, že pasovský biskup, ktorý roku 900 spolu s inými nemeckými biskupmi poslal protestný list pápežovi Jánovi IX. proti obnovenej veľkomoravskej hierarchii, vraj si nerobil nijaké nároky na územie severne od rieky Ráby, až po Čechy, teda práve územie dnešnej Moravy a západného Slovenska. (cfr. De conversione cap. 6). To isté tvrdia nemeckí biskupi v liste z roku 900: "Avšak z Vašej strany prišli traja biskupi... do krajiny Slovienov nazývaných Moravanmi (in terram Sclavorum qui Moravi dicuntur... A preto biskup mesta Pasova, v diecéze ktorého žijú ľudia onej krajiny, od začiatku ich pokresťančenia prišiel tam bez akejkoľvek prekážky... Váš predchodca na žiadosť Svätopluka vysvätil Vichinga za biskupa (a poslal ho) k istému na vieru obrátenému kmeňu..." Ako vieme bol poslaný za biskupa do Nitry. Že Nitra je totožná s Nitravou je jasné zo spisu "De conversione" kde sa tvrdí, že Adalram vysvätil kostol na Pribinovom majetku severne od Dunaja (ultra Danubium) na mieste zvanom Nitrava.

Podobne by sme mohli odpovedať na mnoho iných tvrdení autora. Jeho argumentácia nepresvedčuje. Jeho "nové tlmočenie", že Veľká Morava ležala "kdesi v Pannónii" (somewhere in Pannonia) naznačuje, že jeho nová lokalizácia je veľmi neurčitá. A preto myslím, že táto kniha neohrozuje najstaršie slovenské dejiny.

Michal Lacko S. J.

VENIEC ŽIVEJ POÉZIE

MATKA, veniec sonetov o matke; z príležitosti päťdesiatky biskupa Pavla Hnilicu, S.J., vydali priatelia Dobrej knihy. Ilustrované grafikami Ľuda Fullu a Vincenta Hložníka. Strán 32. Galt, Ont., Kanada, 1971.

Kedysi v rokoch päťdesiatych bolo prirovnané kultúrne dejstvovanie slovenskej emigrácie v diaspore premávke z núdzového letiska. Ako sa už také porovnania približujú alebo vystihujú pravdu, bolo jej hodne aj v tomto. Preto keď sa v emigrácii vyskytne dielo, ktoré by aj v normálnych pomeroch vzbudilo pozornosť, v diaspore ho treba privítať s dvojnásobnou radosťou. Útla knižočka sonetov o matke je bez otázky takéto dielo. Do venca sonetov sa púšťa mnoho básnikov, ale málo je tých, ktorí ho aj dokončia a z dokončených ešte menej je hodné toho, aby vyšli tlačou, lebo buď úroveň formy alebo úroveň podstaty verša sa tak rozriedi a unaví v tomto krkolomnom slalome rýmov a metafor, že zväčša sami autori uznajú za vhodné nechať celý pokus v priečinku. Ani taký čarodejník slova a verša ako je Valentín Beniak, pokiaľ vieme, nikdy veniec sonetov neuverejnil. Vlastne, nepamätáme sa, či vôbec niektorý slovenský básnik tak spravil za posledných dvadsať-tridsať rokov. Keď teda veniec sonetov predsa vyjde a je na úrovni, to je udalosť, ktorú treba zaznačiť. A keď veniec sonetov na takú univerzálnu tému ako je matka vyjde annonymne, treba sa nám aj zamyslieť, v akých to časoch žijeme, že básnici sa zriekajú jedinej odmeny za svoje verše, ktorou je v našich pomeroch iba záznam autorstva a uznanlivé slovo v našej tlači. Preto aj my až úzkostlivo rešpektujeme anonymnosť autora a ani sa len nepokúšame odhaliť jeho identitu. Pochybujeme, že ide o začiatočníka, lebo začiatočníci nepíšu takúto zrelú poéziu, ale na druhej strane nie je ani to isté, či sa čitatelia už stretli s jeho publikovanými knihami, lebo doma nie každému autorovi publikujú jeho tvorbu a v exile nie všetko stačíme publikovať. To, že sú verše venované biskupovi Hnilicovi, značí zrejme viac, ako keď sa s podobným venovaním stretneme v podpísaných dielach. "Otcovi Pavlovi z vďačnosti". Ak by sme mali otázky, teda tieto slová sú aj vysvetlenie.

Keď však vítame veniec sonetov o matke, treba sa nám zmieniť aspoň niekoľkými slovami o edícii Dobrá kniha, ktorú vydávajú slovenskí jezuiti v Kanade. Ide o podujatie, ktoré už doteraz prekvapilo počtom, pestrosťou a hodnotou svojich vydaní a ich plány, pokiaľ o nich vieme, sú prinajmenšom pozoruhodné. Akosi zázrak sa vždy stane, keď sa nám už zdá, že edičná činnosť slovenskej emigrácie zanikne. Pamätáme sa ešte, že v čase, keď vydavateľstvo p. Bosáka v Obrane začalo ochabovať, skoro súčasne vyrastalo do pozoruhodných rozmerov nakladateľstvo Fathera Lacha a po jeho smrti rozrástla sa edičná činnosť Ústavu sv. Cyrila a Metoda v spolupráci so Slovenským ústavom. Z našich novín až doteraz

najviac knižných vydaní vychodí v Slováku v Amerike a vari hneď za ním je Jednota. Založením vydavateľstva Dobrá kniha začína vyrastať veľmi dôležité stredisko slovenskej publikačnej činnosti v Kanade, kde až doteraz sa na tomto poli pracovalo dosť nesústavne a pravidelne vychodili len niektoré vydania Kanadskej slovenskej ligy. Neboli by sme prekvapení, keby toto boli počiatky veľmi rozsiahlej činnosti, lebo značný počet najmladších slovenských emigrantov sa usadil práve v Kanade a okolo nich sa celkom prirodzene bude sústreďovať nielen kultúrny, ale aj spoločenský a politický život najnovšej slovenskej emigračnej vlny. V edičných plánoch slovenských jezuitov vidíme preto hodne predvídavosti a nepochybujeme, že ich predpoklady na úspech sú výborné.

J. O.

NADEŽDA MANDEĽŠTAMOVÁ: *Vospominanija* (Spomienky); Izdateľstvo imeni Čechova, New York 1970, str. 429.

Nadežda Mandeľštamová, žena básnika Osipa Mandeľštama – jedného z najväčších ruských lyrikov nášho storočia spomína. Spomína na život po boku muža, ktorého osud po revolúcii možno krátko zhrnúť: v 20-ych rokoch upadol do nemilosti, v 30-ych rokoch ho zatkli, poslali do vyhnanstva, zase zatkli a nakoniec uväznili v koncentračnom tábore, odkiaľ sa nevrátil. Nadežda Mandeľštamová však súčasne rozpráva i o svojom živote, o živote ženy politického väzňa "na slobode", o osude jednej z miliónov. Nie sú to však zvyčajné spomienky "vdovy po slávnom mužovi", ani osobné účtovanie; je to splatenie dlhu vlastnému svedomiu, splnenie morálneho záväzku vyplniť biele miesta na mape času, pretože iba tak človek odoláva zničeniu. Múdra, citlivá žena, ktorej nadľudské utrpenie dodalo potrebný odstup a pokoj Nioby bez toho, že by ju zmenilo na kameň, napísala dielo, ktoré sa bude o pár rokov spomínať jedným dychom s Pasternakovým Doktorom Živagom.

Nadežda Mandeľštamová ("Prečo ma na prahu nového veku, na samom počiatku bratovražedného dvadsiateho storočia nazvali Nadeždou? Veď od priateľov a známych som počúvala iba: –Nerob si nádeje, že niekto pomôže – všetci sa už zmierili s tým, že zahyniete... nerob si nádeje, že dostaneš robotu... Nikto neprečíta tvoj list... nerob si nádeje... Nikto ti nepodá ruku... nerob si nádeje... Nikto ťa pri stretnutí nepozdraví... nerob si nádeje...") sa v mladosti venovala umeniu, študovala maliarstvo, po smrti muža žila mimo Moskvy, učila na stredných školách angličtinu a v roku 1956 sa stala kandidátom filologických vied. Dnes žije na penzii v Moskve. Jej spomienky sú pokračovaním služby mužovi a darom novej generácii vlastného národa, ktorú už "nemožno presvedčiť, že jej otcovia postupovali správne, ktorá neverí, že všetko je dovolené."

"Keď vidím knihy rôznych Aragonov, ktorí túžia pomôcť svojim

krajinám a naučiť ich žiť tak ako my, myslím si, že je mojou povinnosťou rozpovedať, čo som prežila. Pre akú ideu bolo bezpodmienečne treba poslať na Ďaleký Východ nekonečné vlaky s trestancami, medzi nimi i človeka, ktorý mi bol drahý. Osip Mandeľštam vždy hovorieval, že u nás likvidujú bezchybne: umieral nielen človek ale i myšlienka."

"Kto sa odvážil vyhlásiť, že u nás nejestvovala stratená generácia? Povedal neslýchanú lož, ktorá je tiež výplodom teroru. Veď u nás hynulo jedno pokolenie za druhým. Tento proces sa však odlišuje od procesu, ktorý prebiehal na Západe. U nás totiž všetci pracovali, bili sa o svoje postavenie, dúfali v záchranu a snažili sa myslieť iba na aktuálne veci. A v takýchto časoch sú aktuálne veci ozajstným narkotikom. Treba ich čo najviac, treba sa do nich ponoriť, roky vtedy uletia skôr a v pamäti zostane iba sivá hmla. Z môjho pokolenia si iba pár jedincov zachovalo jasnú hlavu a pamäť."

"Všetci sme boli ovcami, ktoré sa nechali bez slova zarezať, alebo úctivými pomocníkmi katov, pretože sme nechceli prejsť do ovčieho stáda. Jedni aj druhí robili až zázraky v poníženosti a v pokore a potláčali v sebe všetky ľudské pudy. Prečo sme, napríklad, nevybili sklá, nevyskočili z okna, nepoddali sa hlúpemu strachu, ktorý by nás pohnal do lesa, na lúky, pod guľky? Prečo sme pokorne stáli a dívali sa, ako sa prehrabujú v našich veciach? Prečo O. M. pokorne nasledoval vojakov, prečo som sa ja nehodila na nich ako zver? Čo sme mohli stratiť? Naozaj sme sa báli článku zákona o odpore pri zatýkaní? Veď koniec bol aj tak ten istý – nuž čoho sa báť? Nie, to nebol strach, to bol celkom iný pocit – bolo to vedomie vlastnej bezmocnosti spútavajúce sily aj vôľu, ktoré ovládlo všetkých bez výnimky – nie iba zabíjaných ale i zabíjajúcich. Pošliapaní systémom, na výstavbe ktorého sa každý z nás nejako podieľal, sme sa nezmohli ani na pasívny odpor."

"V zbesilosti a nadšení prevýšia spisovatelia každého. Už v tridsiatom štvrtom sa mi dostali do uší chýry o spisovateľovi Pavlenkovi – ako prijal zo zvedavosti pozvanie svojho priateľa vyšetrovateľa, ktorý sa zaoberal Mandeľštamovým prípadom a verejne sa zúčastnil na nočnom výsluchu.

Pavlenko rozprával, že O. M. vyzeral počas výsluchu veľmi biedne a utrápene, padali mu nohavice, stále si ich pridržiaval, nesúvisle odpovedal, nedostal zo seba ani jednu jasnú vetu, čušal, vrtel sa ako ryba na suchu a podobne... Verejná mienka sa u nás vždy obracia proti slabému v prospech silného, ale to, čo urobil Pavlenko, presahuje všetky medze. V kruhoch oficiálnej literatúry, ku ktorým patril, zabudli, že vypočúvaných možno z niečoho viniť iba vtedy, ak klamali, aby si získali vyšetrovateľa a sebe uľahčili, ale nie vtedy, ak boli vzrušení alebo mali strach. Prečo by sme mali byť až takí chrabrí a vydržať všetky hrôzy táborov dvadsiateho storočia? S piesňou na perách sa hrnúť do utrpenia a spoločných hrobov? Zhlboka sa nadýchnuť v plynových komorách? Viesť s vyšetrovateľmi salónne rozhovory o úlohe strachu v básnickej tvorbe?

Alebo prezradiť impulz k tvorbe básní napísaných v stave vzrušenia a rozhorčenia?

Strach, ktorý sprevádza básnickú tvorbu, nemá nič spoločné so strachom pred tajnou políciou. Keď sa objaví primitívny strach z násilia, zničenia a teroru, mizne druhý, tajomný strach zo samého bytia. O tom často hovoril O. M.: s revolúciou, ktorá preliala pred našimi očami potoky krvi, tento strach zmizol."

"Okolnosti smrti O. M. zahaľuje rúško tajomstva. Nikto nič nevie. Nikto sa ani nič nedozvie. Ani v kruhu ohraničenom ostnatým drôtom, ani mimo neho.

Nik ho nevidel mŕtveho. Nik mu neumyl telo. Nik ho nepoložil do hrobu. Horúčkovité zblúznenie táborových mučeníkov nepozná čas, nerozoznáva skutočnosť od výmyslu.

Viem iba jedno: človek, trpiteľ a mučeník niekde zomrel. Pred smrťou ležal na márach a vôkol neho sa hemžili iní umierajúci. Určite očakával balík. Nedostal ho, alebo nestihol prísť... Balík mi poslali späť. Pre nás to bola správa a dôkaz, že O. M. zahynul. Pre neho, čakajúceho na balík, to znamenalo, že sme zahynuli my.

A to všetko sa stalo preto, že vypasený človek vo vojenskej uniforme, cvičený zabíjať ľudí, ktorému sa odnechcelo prehrabovať v hrubých, stále sa meniacich zoznamoch väzňov a hľadať nejaké nevysloviteľné priezvisko, prečiarkol adresu, napísal na poštovú sprievodku to najjednoduchšie, čo mu napadlo: adresát zomrel – a obratom poslal balík späť. Ja, ktorá som sa modlila za smrť svojho druha, som sa zapotácala, keď som sa od úradníčky pri priečinku dozvedela túto blahú zvesť, pred ktorou sa nedalo ujsť.

A po smrti – alebo už skôr? – žil v táborových legendách ako sedemdesiatročný pomätený starec, ktorý voľakedy na slobode písaval básne a preto ho všetci nazývali "poetom". A nejaký druhý starec, alebo to bol O. M.? – žil v tábore na Vtoroj rečke, zadelili ho do transportu na Kolymu a mnohí ho považovali za O. M. Ja však neviem, kto to bol.

To je všetko, čo viem o posledných dňoch, bolesti a smrti Mandeľštama. Druhí toho nevedia o utrpení a smrti svojich blízkych ani toľko."

Matej Piliar

NA OKRAJ DVOCH PUBLIKÁCIÍ MATICE SLOVENSKEJ.

ŠTEFAN MOYZES 1869-1969, Edícia Literárneho archívu, zväzok 7, Zborník z vedeckej konferencie MS, Martin, 1971, strán 174, litogr.

LETOPIS PAMÄTNÍKA SLOVENSKEJ LITERATÚRY 1970, zostavil a zredigoval Ján Chovan, MS, Martin, 1970, strán 94.

Dve odvetvia slovenského kultúrneho života sa pozoruhodne rozvinuli na Slovensku napriek násilným zásahom režimu do kultúrnej oblasti

a naoktrojovaniu marxisticekj interpretácie: literárna história a jazykoveda. Prenasledovaná, zdegradovaná a režimom šikanovaná Matica slovenská má veľkú zásluhu najmä na výskume slovenskej kultúrnej minulosti. Z jej edícií cennými sú v tomto ohľade predovšetkým publikácie a zborníky, v ktorých literárno-vedeckí pracovníci generácie, ktorá začala kultúrne tvoriť už v Slovenskej republike a generácie, ktorá v tom čase bola ešte na univerzite a dokončovala svoju intelektuálnu formáciu, uverejňujú svoje práce. Je na veľkú škodu, a markantne to poukazuje na postoj režimu k Matici slovenskej, že tieto publikácie poväčšine vychádzajú len litografovane a v náklade 600-700 exemplárov.

Obidve vyššie uvedené publikácie obsahujú literárno-historické práce, ktoré boli prečítané buď na konferenciách, alebo boli napísané z príležitosti jubileí a týkajú sa dvoch vynikajúcich postáv slovenskej kultúrnej minulosti: básnika Jána Hollého a prvého predsedu Matice slovenskej, biskupa Štefana Moyzesa. Obidve tieto vynikajúce osobnosti boli katolíkmi a preto po dlhý čas ich význam bol zmalicherňovaný, alebo zamlčovaný nielen v medzivojnovom období, ale najmä od roku 1945. Štúrovci a ešte aj Vajanský, ktorý je autorom dosiaľ jediného obšírnejšieho životopisu Moyzesa, staval aj Hollého aj Moyzesa na piedestál, ktorý im patril, ale v medzivojnovom období a po nastolení komunistickej diktatúry na Slovensku protikatolícky kurz bol prenesený aj do kultúrnej oblasti a vynášali sa a zveličovali iba spisovatelia a kultúrni dejatelia, ktorí pasovali do ideologického zamerania režimov. V prípade Jána Hollého sa stala po vojne aj tak bizarná vec, že deväť zväzkov jeho diela, ktoré vydal z príležitosti jeho storočnice Spolok Sv. Vojtecha, mohlo sa objaviť na knižnom trhu až takmer po dvadsiatich rokoch, a aj to iba v antikvárnych obchodoch.

Marxistickí literárni historici v otázke slovenskosti zaujali síce historicky objektívnejšie stanovisko ako pred tým literáti slúžiaci ideológii československej národnej a jazykovej jednoty, ale ideologická fanatičnosť ich viedla k náboženskej predpojatosti tak isto, ako kým neboli "marxisti". Rok 1968 priniesol aj v tomto ohľade určitú zmenu, ktorá sa prejavila v rade konferencií a v istom smere aj vo vyššie uvedených publikáciách.

V roku 1969 na vedeckej konferencii o živote a diele Štefana Moyzesa sám Ján Marták pri otvorení konferencie povedal: "Čo tu povedať na úvod prvej vedeckej konferencie o Štefanovi Moyzesovi, usporiadanej 172 rokov od jeho narodenia a 100 rokov od jeho smrti, polstoročia od národného oslobodenia atď.? Hovoriť o objektívnych politických, spoločenských, ideologických zábranách, pre ktoré sa naša historiografia nedostala na takú úroveň, aby ňou z pomerne nedávnej pohnutej národnej histórie zhodnotila niektoré jej svetlejšie zjavy? Alebo spievať zatrpknuté Jeremiády nad tým, ako sme ich kádrovali a vypustili z vedomia? Keď mali ísť svojho času Vajanského zobrané spisy do zberu, týkalo sa to aj ich 15-ho zväzku Života Štefana Moyzesa, doteraz jedinej obšírnej monografie napísanej na sklonku predošlého storočia". (str. 6.)

Zbierka o Moyzesovi je poznačená snahou aspoň čiastočne napraviť tieto chyby minulosti a v ôsmych esejách prináša mnoho známeho, aj neznámeho materiálu, v ktorom sa profil tejto významnej slovenskej osobnosti javí tak, ako žila vo vedomí národa, hoci bola zamlčovaná v prácach o slovenskej kultúrnej minulosti za celých 50 rokov. Július Mesároš rozoberá miesto Štefana Moyzesa v slovenskom národnom hnutí a prichádza k uzáveru, že "v slovenských pomeroch 19. storočia hádam okrem arcibiskupa Rudnaya bol na poste biskupa slovenského pôvodu vzácnou výnimkou, a keď máme na mysli celú jeho mnohostrannú činnosť v Chorvátsku a na Slovensku, celkový prejav jeho osobnosti, jeho názorovú náboženskú i národnostnú tolerantnosť, a to, že bol prvým predsedom celoslovenskej národne-kultúrnej ustanovizne, Matice slovenskej, pochopíme, že moyzesovská tradícia stala sa jednou z najvýznamnejších slovenských národných tradícií. V tomto chápaní ako tradície spolu s kuzmányovskou ako protiľahlou s evanjelíckeho tábora, nemáme v podstate čo na nej rozoberať ani po sto rokoch od Moyzesovej smrti" (str. 60).

Zaiste s takýmito závermi každý môže len súhlasiť a želať si, aby politická atmosféra na Slovensku sa vytvorila tak, že by sa slovenský kultúrny život v tomto duchu aj vyvíjal.

O tradícii spolupráce Moyzesa a Kuzmányho píše aj Pavol Vongrej, zatiaľ čo Štefan Drozd píše o zásluhách Moyzesa v súvislosti s počiatkami matičnej knižnice. Michal Eliáš prispel kratučkým prehľadom významu Štefana Moyzesa pre cyrilo-metodskú tradíciu, ktorý nevyčerpáva všetko, čo by bolo treba o Moyzesovi v tomto ohľade povedať, ale poukázal na niektoré menej známejšie faktá. Príspevok Michala Kocáka na tému "Štefan Moyzes a Matica slovenská" je tak isto ďaleko od vyčerpania predmetu. Z týchto príspevkov čitateľ má dojem, že azda prednášatelia mali vymedzený čas, lebo ďalší príspevok od Ferdinanda Šteliara, ktorý sa stal známym v slovenskom kultúrnom živote pred druhou svetovou vojnou svojou knihou o Radlinskom, je ďaleko obsiahlejší a vyčerpávajúcejší. Veľmi stručný je aj príspevok od Pavla Kuku "Moyzes a slovenské školstvo" a príspevok Cyrila Krausa "Vajanského podiel na utvorení portrétu Moyzesovej osobnosti". Na druhej strane, Andrej Kliman vo svojom príspevku "Štefan Moyzes z hľadiska cirkevného" prináša pomerne ucelený obraz doplnený obsiahlym poznámkovým a bibliografickým materiálom. Jozef Ambruš poukazuje na niektoré medzery v doterajších životopisoch Moyzesa, ktoré doplnil čiastočne Ladislav Beňo vo svojom príspevku "Záznamy o Štefanovi Moyzesovi vo farskej kronike v Žiari n/Hr.". Napokon, Eduard Gombala sa zaoberá osobnosťou Štefana Moyzesa v slovenskej poézii a prispieva k tomu, že publikácia dáva do rúk súčasnej generácii na Slovensku pomerne objektívny a sympatický profil tohto významného slovenského dejateľa, ktorý vzal do rúk fakľu národného prebúdzania v dobe, keď generácia z roku 1948 buď zúfala nad osudom Slovákov, alebo sa utiahla do nečinnosti.

LETOPIS PAMÄTNÍKA SLOVENSKEJ LITERATÚRY, 1970 prináša referáty a štúdie z konferencií, ktoré sa konali v Trnave a v Kútoch v dňoch 18. a 20. apríla 1969; V Trnave z príležitosti 120. výročia smrti Jána Hollého a v Kútoch z príležitosti 110. výročia smrti A. Radlinského. Okrem toho v zborníku je uverejnená aj časť rozsiahlejšej práce J. Kuzmíka "Vývin slovakistických štúdií na zahraničných univerzitách a ústavoch".

Tak, ako Moyzes, aj Hollý a Radlinský, boli za posledných 50 rokov buď zamlčovaní, alebo ich význam pre slovenský národný vývoj nedocenený. Aj keď nemožno so všetkými súhlasiť, a najmä nie s kritériami niektorých prispievateľov do zborníka, treba aj túto publikáciu privítať. Obsahuje príspevky od starších aj mladších literárno-vedeckých pracovníkov: Jozef Ambruš načrtáva problematiku, s ktorou sa stretáva bádateľ o živote a diele Jána Hollého pod názvom "K problematike života a diela Jána Hollého"; Miloslav Okál zhodnocuje prekladateľskú činnosť Jána Hollého, Jozef Felix má úvahy "O tkzv. klasicizme Jána Hollého", Augustín Maťovčík prispel štúdiou o spolupráci Hamuljakovej skupiny s Jánom Hollým, Juraj Chovan poukazuje na postoj Hollého k Bernolákovej kodifikácii spisovnej slovenčiny a Viliam Turčány zakľučuje túto časť o Hollom štúdiou o veľkosti básnictva, ako ho videli Ján Kollár a Ján Hollý.

O Radlinskom publikácia prináša tri štúdie: Konštantín Palkovič píše o Radlinského pokusoch o kodifikáciu slovenského jazyka, Katarína Habovštiaková o jazyku Radlinského učebníc a Juraj Chovan o dobových zreteľoch Radlinského úsilia o spisovnú reč a Zemka Čajková osvetľuje vo svojom príspevku vzťah Radlinského k moravskému vlastencovi, kňazovi Františkovi Sušilovi, ktorého básnická skupina mala styky s poprednými osobnosťami slovenského národného obrodenia.

Publikácia prináša zároveň správy a dokumenty z kultúrneho života na Slovensku a recenzie a kritiky, medzi ktorými je aj recenzia o výstave literárneho diela J. C. Hronského, napísaná pomerne objektívne Blažejom Belákom. Tento *Letopis* je už štvrtou publikáciou tohto druhu a možno si len želať, aby vychádzali ďalšie zväzky. Privítať treba aj Kuzmíkov príspevok o slovakistických štúdiách na zahraničných univerzitách, hoci z doteraz uverejnených článkov o tomto predmete musel mať každý dojem, že buď Kuzmík nemá všetky potrebné informácie, alebo mu nebolo dovolené písať obšírnejšie a hodnotiť objektívne slovakistické štúdiá v západnom svete, najmä v Kanade, Spojených štátoch a v Taliansku. Bolo by želateľným, aby v druhej časti svojej práce pristúpil k predmetu svojho výskumu v takom duchu, ako hodnotí slovakistické štúdiá za železnou oponou.

Letopis má aj cudzojazyčné resumé v ruštine a nemčine. Treba ľutovať, že neobsahuje aj anglické resumé pre slavistov v anglosasskom svete.

J. M. Kirschbaum

ETHNOLOGIA SLAVICA I.: Universitas Comeniana Bratislavensis, Facultas Philosophica, Bratislava 1970, p. 226, Multi-Lingual.

Zborník bol uverejnený pri príležitosti 50. výročia založenia Komenského univerzity roku 1919. Zodpovedný redaktor Zborníka Ján Podolák hovorí v úvode, že táto univerzita bola založená, aby umožnila Slovákom výchovu na univerzitnej úrovni v národnom jazyku. Žiaľbohu, univerzita mala celkom iné poslanie, lebo slovenskí študenti museli demonštrovať ešte v roku 1937-38, aby sa aspoň úradovalo, keď už nie prednášalo, v slovenskom jazyku. Výchovu v národnom jazyku dostali Slováci na univerzite v Bratislave až počas Slovenskej republiky, čo, prirodzene, vedeckí pracovníci nemajú dovolené spomenúť v súčasnej situácii. Zborník *Ethnologia Slavica* je cenným prínosom pre slovanské štúdie a prichádza hodne neskoro, ak uvážime, že zakladateľ slovanskej etnológie, P. J. Šafárik, bol pôvodom Slovák. Obsahuje príspevky Slovákov, ako aj cudzích vedeckých pracovníkov v jazyku anglickom, francúzskom a nemeckom, v niektorých prípadoch aj s krátkym slovenským obsahom, čo robí túto štúdiu prístupnou aj etnológom na Západe. Z dvanástich príspevkov tri boli napísané Slovákmi: Ján Michálek zhodnotil Šafárikov význam pre slovanskú etnografiu; Ján Podolák napísal zaujímavú essej o pastierskej kutlúre v Karpatoch z etnologického hľadiska a Anton Habovštiak prispel francúzskou štúdiou "La colonisation pastorale dans les Karpates et les patois slovaques". Medzi inonárodnými prispievateľmi Zborníka sú: Milovan Gavazzi (Zagreb), Sergei A. Tokarev (Moskva), Christo Vakarelski (Sofia), Zoltán Ujváry (Debrecén), Oldrich Sirovatka (Brno), Slobodan Žečevič (Beograd) a dva príspevky napísali Lužickí Srbi, Isolde Gardos a Siegmund Musiat.

Táto mozaika prispievateľov, ako aj rozličnosť námetov, ktoré boli predmetom ich štúdií, dáva zbierke medzinárodný a všeslovanský charakter. Vzhľadom na to, že akademické práce slovenských vedeckých pracovníkov boli zriedka publikované v západných jazykoch, treba sa tomuto len tešiť. Príspevky nie sú rovnakej hodnoty, ale všetky sú na úrovni podobných štúdií v krajinách sovietskeho bloku. Toto vydanie sa zaoberá hlavne ruskou, chorvátskou, bulharskou a lužicko-srbskou etnológiou, jeho zostavovatelia však sľubujú, že v budúcich vydaniach sa budú zaoberať aj etnologickými otázkami Poľska, Ukrajiny, Srbska a Slovinska.

V dodatkoch Zborník obsahuje anglické a nemecké recenzie a prehľad činnosti etnografov českých, poľských, sovietskych a bulharských, ako aj etnologických ústavov a periodických časopisov v týchto krajinách. Keďže každá kniha v cudzích jazykoch, ktorá sa zaoberá slovenskou kultúrou, má svoj význam pre zoznamovanie sveta so Slovákmi, úprimne vítame tento Zborník a dúfame, že terajšia generácia slovenských etnológov pôjde v stopách Šafárika, ktorý zanechal bohatú pozostalosť etnológii.

J. M. Kirschbaum

Kollar
2002.133

Josephi del Ton: **Berniniana gloria — 44**
Poesis — 44
Berniniho sláva (K. Strmeň) — **45**
Poézia (K. Strmeň) — **45**
Marián Žiar: **Čas, ktorý vieru zabíja — 46**
Mary Kowalski: **Slovakia — Land of the Free — 46**
Joseph A. Mikuš, M.C.L., J.D.: **Marxist Historiography in Slovakia — 47**
Gorazd Zvonický: **Nie sme v pajte — 52**
Noc zo šišakov — 53
Marián Žiar: **Starý básnik — 54**
Hranice ticha — 54
Gorazd Zvonický: **Východisko — 55**
Slovo sa lieni — 55
Alexander Solženicyn: **Boh — 56**

STANOVISKÁ

Umelci a strana (—rok—) **57 — Československo-duchovná Biafra** (—ps—) **59 — Mihálik a otázky umenia** (—ik—) **59 — Plevzov otáznik nad Clevelandskou dohodou** (IK) **61**

ZAZNAMENÁVAME

Slovenská pantomíma v Avignone (Peter B.) **63 — Oživenie výskumu miestnych dejín a vlastivednej práce** (Jozef Komárňanský, Bratislava) **65 — Noví laureáti** (—ps—) **66 — Smrť dvoch statočných slovenských jazykovedcov** (J.G.) **67 — O nitrianskom biskupovi Augustínovi Roškoványim** (M. Lacko, S.J.) **68 — Prednášky o staroslovenskej literatúre v Ríme** (M. Lacko, S.J.) **69 — Za Stanislavom Mečiarom** (J. Špetko) **70 — Opona padla... Spomienka na Rudolfa Petráka** (J.O.) **71**

KNIHY

Darina Múdra: **Die Musik in Spišská Kapitula** (MP) — **74**
Ladislav Dvonč: **Bibliografia slovenskej jazykovedy** (J. M. Kirschbaum) **75**
Richard Marsina: **Codex diplomaticus et epistularis Slovaciae** (Michal Lacko, S.J.) **76**
Milo Urban: **Zelená krv** (Le sang vert — Prof. Renée Mikuš) — **79**
Kalendár Kanadskej slovenskej ligy (M. Lacko, S.J.) — **82**
Rudolf Dilong: **Podávam chlieb so soľou** (Imrich Kružliak) — **83**
Tri nemecko slovenské príručky (M. Lacko)— **84**
Imre Boba: **Moravia's history reconsidered** (Michal Lacko, S.J.) — **85**
Veniec živej poézie (J.O.) — **89**
Nadežda Mandeľštamová: **Vospominanija** (Matej Piliar) — **90**
Na okraj dvoch publikácií Matice slovenskej (J. M. Kirschbaum) — **92**
Ethnologica slavica I (J. M. Kirschbaum) — **96**

OBÁLKU NAVRHOL DR. JÓZEF G. CINCÍK
Vytlačila a upravila: DOBRÁ KNIHA, GALT, ONTARIO, CANADA